



T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ORTAOKULDAKİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN GÖÇ VE
KÜLTÜREL DENEYİMLERİNİN RESİM YOLUYLA İFADESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hava NARİN AÇIKGÖZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Salih BAYÇU

TOKAT- 2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Salih BAYÇU danışmanlığında hazırlamış olduğum “Ortaokuldaki Mülteci Öğrencilerin Göç ve Kültürel Deneyimlerinin Resim Yoluyla İfadesi” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

21/05/2025

İmza

Hava NARİN AÇIKGÖZ



JÜRİ KABUL VE ONAY

Hava NARİN AÇIKGÖZ tarafından hazırlanan “**Ortaokuldaki Mülteci Öğrencilerin Göç ve Kültürel Deneyimlerinin Resim Yoluyla İfadesi**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 28/04/2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.



ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans yolculuğumun başlangıcından itibaren, bu tezin hazırlanmasında bana rehberlik eden, hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Salih BAYÇU süreç boyunca gösterdiğiniz özveri, bilgi ve deneyim, benim için son derece kıymetliydi. Her aşamada bana sunduğunuz yönlendirme ve destekle, akademik gelişimime büyük katkıda bulundunuz. Araştırma konum üzerindeki derinlemesine bilgi birikiminiz, benim daha kapsamlı ve etkili bir çalışma yapmamı sağladı. Eleştirel bakış açınız, çalışmamın daha sağlam bir temele oturmasına yardımcı oldu ve düşüncelerimi derinleştirdi. Ayrıca, bana sağladığınız motivasyon ve cesaret için de teşekkür ederim. Zaman zaman karşılaştığım zorluklarda, beni doğru yolda tutarak, hedeflerime ulaşmamda önemli bir rol oynadınız. Sizinle çalışmak, sadece akademik bir deneyim değil, aynı zamanda kişisel bir gelişim süreciydi. Sizin gibi bir danışmana sahip olduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum. Gelecekteki başarılarımda sizin etkinizin her zaman hissedileceğini biliyorum.

Ayrıca bu süreçte karşılaştığım zorluklar, zaman zaman beni pes etme noktasına getirdi. Ancak eşim Salih AÇIKGÖZ inancı ve motivasyonu, bu zorlukları aşmamda en büyük kaynak oldu. Zor günlerde bile, bana sunduğu sınırsız destekle pes etmemi engelledi. Uzun saatler boyunca bilgisayar başında çalıştığımda, fedakarlıkları, kimi zaman evdeki sorumlulukları üstlenerek, benim çalışmalarımı rahatlıkla sürdürmemi sağladı. Seninle birlikte daha nice başarılar elde etmeyi ve hayatı paylaşmayı dört gözle bekliyorum. Tüm bu süreçteki sabrı, desteği ve anlayışı için sevgili eşime teşekkür ederim. Aynı zamanda bugünlere gelmemde büyük emekleri olan aileme de teşekkür ederim.

ÖZET

ORTAOKULDAKİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN GÖÇ VE KÜLTÜREL DENEYİMLERİNİN RESİM YOLUYLA İFADESİ

Narin Açıkgöz, Hava

Yüksek Lisans, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Salih Bayçu

Mayıs 2025, ix +136 sayfa

Bu tez çalışmasında MEB'e bağlı Kırşehir ili Merkez ilçe Öğretmen Ömer Aydın Ortaokulunda eğitim öğretime devam eden 11-14 yaş arasındaki yirmi biri erkek on dokuzu kız öğrenci olmak üzere toplam kırk mülteci öğrenci analiz birimi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın temel amacı, mülteci öğrencilerin Görsel Sanatlar dersi kapsamında, göç ve kültürel deneyimlerinin resim yoluyla ifadesinin analizidir. Bu amaçla oluşturulan temel on iki soruya yanıtlar aranmıştır. Sorulardan biri katılımcıların demografik özelliklerini, bir diğeri katılımcıların resimlerinde öne çıkan temaların tespitini öncelerken, geriye kalan on soru ise katılımcılarla yapılan görüşme sorularını kapsamaktadır. Buna bağlı olarak katılımcıların Görsel Sanatlar dersine yönelik tutumlarını ve deneyimlerini derinlemesine anlamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Veri toplama sürecinde çiz ve anlat tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara okulda 35 dakikalık ders süresi boyunca resimler yaptırılmıştır. Katılımcıların yaptığı resimlerin analizleri sonucu altı farklı tema başlık tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, mülteci öğrencilerin karşılaştıkları olumlu veya olumsuz yaşam deneyimlerinin, kültürel etkilerin ve bireysel algıların, resimlerde tema, renk kullanımı ve imge tercihlerine anlamlı biçimde yansıdığını göstermektedir. Bu bağlamda, sanatsal üretimin dolayısıyla resimsel anlatının katılımcıların göç ve sosyokültürel aidiyetliklerini yansıtmaya dönük zemin oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Sığınmacı, Görsel Sanatlar

ABSTRACT

EXPRESSION OF MIGRATION AND CULTURAL EXPERIENCES OF REFUGEE STUDENTS IN SECONDARY SCHOOL THROUGH PAINTING

Narin Açıkgöz, Hava

Master's Degree, Department of Basic Education, Classroom Education Program

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Salih Bayçu

May 2025, ix + 136 pages

In this thesis study, a total of forty refugee students, twenty-one male and nineteen female, between the ages of 11-14, who continue their education at Öğretmen Ömer Aydın Secondary School in the central district of Kırşehir province, affiliated to the Ministry of National Education, were determined as the analysis unit. The main purpose of the study is to analyze the expression of migration and cultural experiences of refugee students through paintings within the scope of the Visual Arts course. Answers were sought for twelve basic questions created for this purpose. One of the questions prioritizes the demographic characteristics of the participants, another one prioritizes the determination of the prominent themes in the participants' paintings, while the remaining ten questions cover the interview questions conducted with the participants. Accordingly, a semi-structured interview form was developed in order to deeply understand the participants' attitudes and experiences towards the Visual Arts course. This research was conducted with a case study design, one of the qualitative research designs. The draw and tell technique was used in the data collection process. The participants were made to draw during a 35-minute lesson at school. As a result of the analysis of the paintings made by the participants, six different theme titles were identified. The findings show that the positive or negative life experiences, cultural influences and individual perceptions encountered by refugee students are significantly reflected in the theme, color use and image preferences in the paintings. In this context, it was concluded that artistic production, and therefore pictorial narrative, provides the basis for reflecting the migration and sociocultural affiliations of the participants.

Key Words: Migration, Refugee, Asylum Seeker, Visual Arts

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK SÖZLEŞME.....	ii
JÜRİ KABUL VE ONAY	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM I.....	2
GİRİŞ	2
Problem	4
Amaç	5
Önem	6
Sayıtlar	7
Sınırlılıklar	7
Tanımlar	8
BÖLÜM II	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
Göç ve Eğitim	9
Göç ve Sanat Eğitimi	10
Göçün Bireyler Üzerinde Oluşturduğu Etkiler	13
Göçün Çocuklara Yansıması	14
Mülteci Çocuklar ve Eğitim	15
Mülteci Çocuklarla Görsel Sanatlar	16
Mülteci Çocukların Karşılaştığı Sorunlar	18
Çocuklarda Sanatsal Anlatımın Önemi Olarak Resim	18
Çocuk Resimlerinde Renk Kullanımı	21
Mültecilere Yönelik Araştırmalar	23
BÖLÜM III.....	27
YÖNTEM	27

Araştırmanın Modeli	27
Çalışma Grubu	28
Veri Toplama Araçları	30
Görüşme.....	31
Veri Toplama Süreci	32
Verilerin Analizi.....	36
BÖLÜM IV.....	37
BULGULAR VE YORUM	37
Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	37
Katılımcıların Resimlerinin Temalara Göre Değerlendirilmesi.....	47
Tema 1. Umutsuzlukla İlgili Resimler	48
Tema 2. Göç ile İlgili Resimler	53
Tema 3. Savaşla İlgili Resimler.....	58
Tema 4. Hayal Kurma ile İlgili Resimler	67
Tema 5. Oyun Karakteriyle İlgili Resimler	76
Tema 6. Serbest Konu ile İlgili Resimler	83
Katılımcıların Görüşme Sorularına Yanıtları ve Analizleri	90
BÖLÜM V	114
TARTIŞMA	114
BÖLÜM VI.....	116
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116
Sonuçlar.....	116
Görüşme Sorularına Verilen Yanıtlara Göre Sonuçlar	116
Araştırma Katılımcılarının Resimlerine Göre Sonuçlar.....	119
Öneriler	119
KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	132
Ek 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	132
Ek 2: Uygulama Zamanına Ait Fotoğraflar	135
ÖZGEÇMİŞ	136

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Uygulama Sürecinden Elde Edilen Nitel Veriler	33
Tablo 2. Uygulama Sürecinden Kullanılan Materyaller	34
Tablo 3. Katılımcıların Yaşa ve Cinsiyete Göre Dağılımı	37
Tablo 4. Katılımcıların Sınıflara Göre Dağılımı	39
Tablo 5. Katılımcılarda Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	40
Tablo 6. Katılımcılarda Annenin Öğrenim Durumu Göre Dağılımı	41
Tablo 7. Katılımcıların Ailenin Gelir Durumu Göre Dağılımı	42
Tablo 8. Katılımcılarda Türkçe Bilenle Bilmeyenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı	43
Tablo 9. Katılımcıların Ailelerinin Türkçe Bilenle Bilmeyenin Anne ve Babaya Göre Dağılımı	43
Tablo 10. Katılımcıların Birinci Dönem Not Ortalamasına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 11. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımları	46

ŞEKİLLER LİSTESİ

Tema 1. Umutsuzlukla ilgili Resimler	48
Tema 2. Göç ile ilgili Resimler	53
Tema 3. Savaşla ilgili Resimler	58
Tema 4. Hayal Kurma ile ilgili Resimler	67
Tema 5. Oyun Karakteriyle ilgili Resimler	76
Tema 6. Serbest Konu ile ilgili Resimler	83



KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ

EURYDİCE: Avrupa Eğitim Bilgi Ağı

EACEA: Avrupa Eğitim ve Kültür Yürütme Ajansı

EMG: Emniyet Genel Müdürlüğü

E: Erkek

DR: Doktor

K: Kız

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

ÖĞR: Öğretim

S: Sayfa

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanların, çeşitli nedenlerle doğup büyüdüğü yerlerden ayrılarak farklı bir coğrafyada yaşamlarını sürdürmek amacıyla yer değiştirmeleri, genel anlamda göç olarak tanımlanabilir. Göçün sebepleri arasında maddi imkansızlıklar, afetler, savaş, şiddet, ülkelerarası anlaşmazlıklar ve olumsuz koşullar, insanları göç etmeye zorlayan faktörlerdir.

“Eğitim, kişinin yaşantısında bilinçli değişim ve gelişimin davranışlarına yansıdığı bir süreçtir. Bu süreç, gereksiz bilgileri bir atık yığına dönüştürmek yerine doğru şekilde sorgulayıp, ihtiyaca yönelik bilgi sağlamayı hedeflemektedir. Kısaca, eğitim, bireye yeteneklerini geliştirebileceği olanaklar sunmaktır” (Kur, M.,2011, s.105).

Toplumsal yapıyı en fazla etkileyen temel unsurlardan biri eğitimidir. Göç olgusu, yeterli planlama ve öngörü mekanizmalarının eksikliği nedeniyle eğitim sistemini olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkeler arası göç hareketleri sonucunda, mevcut okulların fiziksel kapasitesi ve araç-gereç altyapısı yetersiz kalmakta; bu durum, çeşitli yapısal ve pedagojik sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle sınıf mevcutlarının artması, öğretmenlerin bireysel öğrencilere ayırabileceği zamanı azaltmakta ve bu da sınıf içi uyum problemleri, dil bariyerleri ve iletişim sorunlarına yol açmaktadır. Bu bağlamda, sınıf ortamında disiplinin sağlanması giderek daha da zorlaşmaktadır. Öte yandan, farklı dil ve kültüre sahip bir ülkeye zorunlu göç eden çocukların yaşadıkları psikolojik deneyimlerin etkilerini analiz edebilmek, evrensel bir ifade aracı olarak resimden yararlanmak mümkündür.

“Çocuğun resimleri, sadece sanatsal bir ürün olarak değil, aynı zamanda çocuğun duygusal, zihinsel ve psikolojik durumu hakkında önemli bilgiler sunan bir ifade biçimidir” (Savaş, 2014, s.4). “Aynı zamanda, çocuğun çizdiği resmi sadece bir tespit aracı olarak kullanmak yerine, onun duygularını anlamak için bir iletişim aracı olarak kullanmak daha doğru olacaktır” (Kutluer,2015, s.409). Çocuk için resim, sadece karalamak ya da çizmek değil, aynı zamanda duygularını ve ifade edemedikleri kelimeleri çizim yoluyla görünür kılmaktır. Çocuk resimlerinin yalnızca gelişim evrelerine göre farklılık gösterdiğini ifade etmek yanıltıcıdır. “Çocuk resimleri, aynı zamanda çevresel,

kültürel ve duygusal faktörlerden de etkilenmektedir” (Buyurgan ve Buyurgan, 2001, s.25-41). “Bu sebeple, çocuk resimleri birçok bilim adamının dikkatini çekmiştir. Bazı araştırmacılar, çocuk resimlerinin çocuğun gerçekçi duygularını ifade ettiğini söylerken, kimileri de bu resimlerden çocuğa ait birçok kişisel bilginin edinilebileceğini ifade etmiştir” (Filiz, S. B., Cancan, D. A., & Çelik, F. K. 2018, s.520).

Çocukların yaptığı resimler incelendiğinde hem karakter özellikleri hem de o anki duygu durumları hakkında önemli ipuçları elde edilebileceği görülmektedir. Burkitt, Barrett ve Davis tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, çocukların çizim yaptıkları konulara yükledikleri anlamların farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Araştırmaya katılan çocukların bir kısmının kendilerini içe dönük, özgüvensiz ve değersiz hissettikleri gözlemlenmiştir. Çocuklar, yaşadıkları ya da yaşamak istedikleri olayları resim yoluyla ifade etmiş; bazıları ise cinsel taciz ve şiddet gibi travmatik deneyimlerini aktarmak için resmi bir araç olarak kullanmıştır. Ailevi ve çevresel deneyimlerin etkisiyle, çocukların iç dünyalarında kendilerini eksik ya da kusurlu hissettikleri yönleri çizimlerinde tasvir ettikleri belirlenmiştir. “Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısı konulan çocukların çizimlerini düzensiz, karmaşık ve anlamsız bir şekilde oluşturduklarını ifade etmektedir. Bu çalışmada bu sonuçlara varılmıştır” (Balcı, M. 2024, s.74-75). Halmatov’a (2016, s.7-29) göre ise, resim; bilinç düzeyi ile bilinçaltının ortak ürünü olarak değerlendirilmektedir. Özellikle çocuklar, duygularını, korkularını ve sevinçlerini en yoğun şekilde resim aracılığıyla ifade etmektedir.

“Çocuk resimleri, herhangi bir dış müdahale olmaksızın, çocuğun iç dünyasını en saf haliyle kâğıda yansıttığı ifadelerdir. Çocuk, çizim yaparken, çizdiği nesne ya da sahne aracılığıyla kendisinden bir parçayı dışa vurur ve bu yansımalar genellikle onun için derin bir anlam taşır” (Halmatov, 2016, s.7-29).

Yavuzer’e (2016, s.20-35) göre ise; “Resim, geçmişte yaşanmış ya da hâlihazırda var olan öğeleri yansıtan ve bireyin kişilik özelliklerini ortaya koyan bir ifade biçimidir.” “Resim, yaşanmış olayları bilinçaltına attığımız olumlu ya da olumsuz duyguların yani nefret, özlem gibi hislerin ortaya çıkmasıdır” (San,1979). Çocukların yaptığı resimler kültürden etkilenebilmektedir. Toplumsal ve kültürel baskılar altında büyüyen çocuğun resimlerinde sadece kendilerine özgü karakterlerini ve özelliklerini göstermesi neredeyse imkansızdır. Çocukların resim yapmaya olan ilgisi, genellikle sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenir (Malchiodi,2013). Çevre, çocuk resimlerinin konusu ve şekli

üzerinde etkili olan bir başka unsurdur. Çocuk, çevresiyle olan bağı resimlerinde yansıtmaktadır. “Çocuk resimleri, çocuğun dünya ile kurduğu bağın bir yansıması olmasının yanı sıra, bu dünyayı dönüştürme potansiyeline sahip yaratıcı bir ifade aracı olarak da değerlendirilebilir” (Kırıçoğlu, 2002, s.200-220). “Çocuklar, çizdikleri resimleri yalnızca duygu durumlarını ifade etmek ve bu duyguları anlamak amacıyla değil, aynı zamanda yaşantılarını ve toplumla olan iletişimlerini anlamlandırmak ve onaylamak için de kullanmaktadır” (Filiz , 2018,s.520).

Problem

İnsan varoluşundan beri yeni yerler keşfetme, öğrenme ve yeni yaşam alanları bulma çabası içinde olmuştur. Bu çabalar kimi zaman zorunlu sebeplerle gerçekleşmiştir. Savaş, yokluk, açlık, salgın hastalıklar, siyasi baskılar ve hak ihlalleri gibi etmenler, insanların daha iyi yaşam koşulları arayışına girmelerine neden olmuş ve bu sebeplerle ülkelerini terk etmeleri mecburi göç olarak tanımlanmıştır (EGM, 2001, s.41). Göç, başlı başına olumsuz etkiler barındıran bir süreçtir. Göç etmek zorunda kalan çocuklar, gittikleri ülkede pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. Yeni bir yaşama uyum sağlamak, dil ve kültürel farklılıklar gibi engeller, çocukların psikolojik ve duygusal durumlarını etkilemektedir. Bu zorluklarla başa çıkabilen ve yaşadıkları duyguları dışa vurabilen çocuklar için en etkili iletişim aracı ise resimdir.

“Resim aracılığıyla kendini ifade eden ve yaşadıkları hakkında ipuçları veren çocukları tespit etmek, onların karşılaştığı sorunların çözümüne katkı sağlamada etkili bir yol olabilir” (Sewell, 2011, s.75-191). “Resim, çocukları her yönden etkileyen olayları ifade etmede sözel ifadeden daha etkilidir” (Gross & Hayne, 1998, s.163-179). Birçok araştırma, resmin çocukların sözlü iletişim becerilerine yardımcı olup olmadığını incelemiştir. Yapılan çalışmalar, resim çizmenin çocukların iletişim yeteneklerini ve duygusal ifadelerini geliştirdiğini ortaya koymuştur.

Çocuklar için resim, kendilerini ifade etmenin önemli bir aracıdır. Görsel olarak ifade edilen konunun anlamı, çocuğun iç dünyasını anlamada belirleyici bir rol oynamaktadır. Resim yaparken, çocuklar duygularını, hayallerini ve düşüncelerini dışa vururlar. Diğer bir deyişle, resim, çocuğun içsel dünyasını yansıtan ve dış dünyayı birebir aktaran bir araçtır. Seçtikleri renkler ve çizdikleri imgeler aracılığıyla, çocuklar duygusal durumlarını kâğıda aktarırlar. Çocuklar, resim yaparken kendilerine ait ifadeler

kullanarak, farklı yönlerini çizimlerinde göstermektedirler. Bu süreçte amaç, aile ve öğretmenlerde kaygı veya şüphe yaratmak değil, çocuğun bilinçaltı hakkında daha fazla bilgi edinmektir. Çocuk resimlerinin analizinde kullanılan yöntemlerden biri, resimlerin yorumlanmasıdır. İlk olarak, resim yorumlamada çocuğa çizdiği imgelerin neyi temsil ettiğinin sorulması gerekmektedir. Çocuğun yanıtları kayıt altına alınarak, buna göre resmin yorumlanması yapılmalıdır. Çünkü çizimle ilgili gözlemler ve kayıt altına alınan ifadeler, unutulmadan resim yorumlama kriterlerine göre değerlendirilmelidir. Resim, çocuğun yaşadıklarına göre olumlu ya da olumsuz yaşanmışlıklara dair ipuçları vermektedir. Ayrıca, çocukların içsel ve dışsal dünyaları hakkında bize bilgi sunar. Resim çizme yolu ile elde edilen bilgiler, uzmanlar tarafından çocukların yaşadığı olumlu ya da olumsuz deneyimleri öğrenmek ve aynı zamanda gelişim düzeyine göre iletişim sağlamak amacıyla kullanılabilir. “Göç, çocukların yaşamlarına yansıyan bir süreç olarak, onların içsel duygularına dair veriler oluşturur. Göç etmek zorunda kalan mültecilerin yaşantıları, bireylerin iç dünyası hakkında ayrıntılı bilgi sunar” (Halmatov, 2018, s.7-29).

Araştırmanın problemi, bir insanın kendi vatanından uzak bir ülkede mülteci olması ve bunun üzerine eğitim-öğretim aşamasında mülteci bir öğrenci olması çok zor bir durumdur. Özellikle mülteci öğrencilerin kendilerine dili ve yaşantısıyla yabancı gelen bir kültürün içerisinde yer alması ve koşullara uyum sağlaması başlı başına bir problem haline dönüşebilmektedir. Çocuğun ve ailenin yaşadıkları coğrafyadan uzak kalmanın yanında kendilerinin varlık sebebi olan kültürden kopabileceklerini düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla mülteci öğrencinin bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü ülkede yaşadıkları süreci, beraberinde ait oldukları kültürün yansımalarını sanatsal çalışmalarında gözlemlemek yüksek ihtimaldir. Bu nedenle araştırmanın problemi, okul çağındaki mülteci öğrencilerin, Görsel Sanatlar dersi kapsamında oluşturdukları resimlerde mülteci olma durumu ve buna bağlı olarak yaşadıkları deneyimleri, kültürel faktörleri de göz önünde bulundurarak gözlemlemektir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, ortaokul düzeyindeki mülteci öğrencilerin göç ve kültürel deneyimlerinin resim yoluyla ifadesinin analizidir.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır.

1. Katılımcıların demografik özellikleri nasıldır?
2. Katılımcıların resimlerinde öne çıkan temalar nelerdir?
3. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersine ilişkin düşünceleri nelerdir?
4. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
5. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde tercih ettiği rengin özellikleri nelerdir?
6. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde tercih ettiği nesnenin özellikleri nelerdir?
7. Katılımcılara göre Görsel Sanatlar dersinin Türkçe öğrenme, iletişim vb. becerilere katkısı nedir?
8. Katılımcılara Görsel Sanatlar dersinde resim yaptırmanın iletişim kurmaya katkısı nedir?
9. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde yaşananların bir yansıması bulunmakta mıdır?
10. Katılımcılara göre Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerin duygunun dışa vurulmasında etkisi nasıldır?
11. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde içerik, teknik ve ifade biçimlerinde tercih ve değerlendirmeler nasıldır?
12. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimler gelişim dönemi özelliklerini yansıtmakta mıdır?

Önem

Araştırmanın 11–14 yaş arasındaki mülteci öğrencilerle gerçekleştirilmesinin temel nedeni, bu yaş grubundaki çocukların düşünce ve duygularını daha açık ve bilinçli bir şekilde ifade edebilme becerisine sahip olmalarıdır. Bu dönem, çocukların sanatsal gelişim sürecinde gerçekçilik ve ergenlik krizi evresi olarak tanımlanmakta olup, bireysel ifade biçimlerinin belirginleştiği ve sanatsal becerilerinin önemli ölçüde olgunlaştığı bir evredir. Bu yaş grubundaki çocuklar, yaşadıkları deneyimleri ve duygusal durumlarını genellikle en saf ve dürüst biçimde çizimlerine yansıtarak iç dünyalarını dışa vururlar. Araştırma kapsamında, mülteciliğe dair deneyimlerin ve kültürlerarası etkileşim süreçlerinin çocukların resimlerine nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu bağlamda, öğrencilerin toplumsal gerçekliklere dair algıları ile kültürel kimliklerini ve aidiyet

duygularını çizim yoluyla nasıl ifade ettikleri araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Araştırma, okulda 35 dakikalık ders süresi içerisinde yürütülmüştür. Çalışma grubundaki öğrencilere, yalnızca kâğıdı olmayanlara A4 kâğıdı verilmiş ve ellerindeki mevcut resim malzemeleriyle serbest resim yapmaları istenmiştir. Bu uygulama, fırsat eşitliği ilkesine dayalı olarak yürütülmüş ve tüm katılımcıların sürece eşit koşullarda dâhil olması amaçlanmıştır. Bu süreç, çocukların yaratıcı ifade biçimlerini özgürce ortaya koyabilmeleri amacıyla serbest çalışmaya dayalı olarak tasarlanmıştır. Çizimlerin içerikleri, öğrencilerin yaşadıkları sürece ilişkin duygusal ve deneyimsel izleri yansıtarak önemli ipuçları sunmayı hedeflemektedir.

Ayrıca, uygulamaya katılan öğrencilerin Görsel Sanatlar dersine yönelik yaklaşımını değerlendirmek amacıyla on üst başlık ve yedi alt başlıktan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmış ve bu doğrultuda birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Sayıtlar

Bu araştırma beş varsayım üzerine temellendirilmiştir.

1. Araştırmaya katılan öğrenciler, Türkiye'nin farklı illerinde bulunan mülteci öğrencilerle benzer özellikler göstermektedir.
2. Bu araştırmada örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır
3. Öğrencilerin resim çizme ve renk bilgisi düzeylerinin birbirine yakın olduğu varsayılmıştır.
4. Çevresel etkenlerin (ses, gürültü... vb.) etkisi göz ardı edilmiştir.
5. Her öğrencinin çizim ve renk bilgisi seviyesinin yeterli düzeyde olduğu kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

Araştırma,

- 2023-2024 eğitim öğretim yılı güz dönemiyle,
- Kırşehir ili örneklemiyle,

- Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Kırşehir ili merkezde yer alan Öğretmen Ömer Aydın Ortaokuluna devam eden mülteci öğrencilerle,
- Veri toplama araçlarının ölçüm gücüyle ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla sınırlıdır.

Tanımlar

Göç: “İnsanların bir yerden başka bir yere, geçici ya da kalıcı olarak yerleşme amacıyla gerçekleştirdikleri hareketliliklerdir. Bu süreç, iş, eğitim, savaş gibi çeşitli sebeplerle ortaya çıkabilir. Göç, çoğunlukla toplumsal ve ekonomik yapıları değiştiren önemli bir olgu olarak kabul edilmektedir” (Kaya, 2017, s. 15).

Mülteci: “Zorla yerinden edilen ve başka bir ülkede korunma talep eden kişiler; genellikle savaş, zulüm veya doğal afetler gibi sebepler nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan bireylerdir” (Çiçekli, 2009, s.43).

Sığınmacı: “Etnik kimlikleri, dini inançları, mensup oldukları sosyal gruplar veya benzeri nedenlerle kendi ülkelerinden kaçan; başka bir ülkede yaşayan ve ülkelerine geri dönemeyen, ancak Birleşmiş Milletlere mülteci statüsü başvurusu yapmayan ya da mülteci statüsünde kaydedilmeyen bireyleri ifade etmektedir” (Kardeş,2018, s.10).

Görsel Sanatlar: “Sanat terimi genellikle Görsel Sanatlar anlamında kullanılır ve birçok dilde, bu sözcükler yapaylıkla ilgili bir anlam taşımaktadır. Heykel, mimari, resim, fotoğraf, sinema, tiyatro, bale ve opera gibi alt dallara ayrılan Görsel Sanatlar, güzel sanatların bir kolu olarak kabul edilmektedir” (Kılıçkan,1999, s.8).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç ve Eğitim

Eğitim, toplumsal düzeni en çok etkileyen temel unsurlardan biridir. Göçün olumsuz etkilerinin başında eğitimin plansız yürütülmesi sonucu ortaya çıkan aksaklıklar gelmektedir. Bu durum, okulların fiziksel kapasitesinin yetersiz kalmasına; eğitim materyalleri, sosyal alanlar ve altyapı açısından eksikliklerin yaşanmasına yol açmaktadır. “Ayrıca, sınıfların kalabalıklaşması öğrencilerin başarı düzeyini düşürmekte; öğrencilerin derse katılımı azalmakta ve eğitim araçlarından yeterince yararlanılamamaktadır. Bununla birlikte, sınıf içi öğrenci sorunları ve disiplin problemleri de artış göstermektedir” (Karakuş, 2006, s.13).

Mülteci ailelerin düşük gelir düzeyleri nedeniyle, çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılamaları çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, mülteci aileler öğrenim çağındaki çocuklarını ayakkabı boyacılığı, araba camı silme, çöp ve kâğıt toplama gibi çeşitli işlerde çalıştırmakta ya da okul sonrası çalışmaya zorlayarak okula devam etmelerini engellemektedir (Ateş, 2013, s.27). Oysa eğitim görmekte olan bir öğrencinin, okuldan döndüğünde ödevlerini yapabilmesi için kendine ait bir oda ya da uygun bir çalışma ortamına sahip olması beklenmektedir. Ancak barınma koşullarının yetersizliği, mülteci öğrencilerin eğitim süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Kanbur, 2017, s.16). Bu sebeple çocuklar okul derslerine yeterince zaman ayıramamaktadır.

Dil, eğitimi doğrudan etkileyen temel faktörlerden biridir. Mülteci öğrencilerin Türkçe dil yeterliliğinin düşük olması hem akranlarıyla hem de öğretmenleriyle etkili iletişim kurmalarını zorlaştırmakta; bu durum ise akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Dil engeli, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını kısıtlamakta ve bazı durumlarda eğitime ara vermelerine dahi yol açabilmektedir (Arslan, Ü., &Ergül, M.2022, s.5).

Mülteci öğrencilerin ev içindeki sorunları, eğitim hayatlarını çok yönlü biçimde etkilemektedir. Aile içerisinde yaşanan her türlü sıkıntı, çocuğu doğrudan etkileyerek okul başarısında düşüşe neden olmaktadır. Özellikle çok çocuklu ailelerde yaşanan kardeş çatışmaları, öğrencinin kendine ait bir odasının olmayışı ve ders çalışma ortamının

yetersizliği, akademik başarı üzerinde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin okul sonrası çalışmak zorunda kalmaları ve aile geçimine katkı sağlama sorumluluğunu üstlenmeleri de eğitim süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Gürdal,2005, s.79). Kısaca, mülteci öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin düşük olmasında; ailelerin eğitim seviyesinin yetersizliği, maddi imkânsızlıklar, dil ve kültürel farklılıklar, öğrencinin kişisel çalışma alanının bulunmayışı ve kalabalık aile yapısı gibi birçok etkenin rol oynadığı gözlemlenmektedir. (Tok, 2010, s.23).

Göç ve Sanat Eğitimi

Göç, bireylerin doğup büyüdüğü yerleri terk ederek yeni bir coğrafyaya, bazen kalıcı bazen de geçici olarak yerleşmelerini ifade eden karmaşık bir olgudur. İnsanlar, farklı sosyal, kültürel, ekonomik ya da politik nedenlerle göç ederken, bu süreç sadece fiziksel bir yer değişikliğini değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal kimliklerde derin izler bırakabilen bir dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Bu dönüşüm, özellikle çocuklar üzerinde önemli etkiler yaratabilmektedir. Mülteci çocuklar, yeni çevrelerine uyum sağlamaya çalışırken, aynı zamanda eski kimlikleri ile yeni kimlikleri arasında bir denge kurmak zorunda kalmaktadır. “Bu kimliksel geçiş, birçok zorluk ve belirsizlik içerdüğinden, sanatsal ifade, çocukların duygusal yüklerini hafifletebilecek ve iç dünyalarını yansıtabilecekleri bir araç olarak önemli bir araç haline gelmektedir” (Jabbar & Betawi, 2019, s.1-18).

İnci San (1980, s.215), Sanat eğitimi, “Güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini kapsayan hem okul içi hem de okul dışı ortamlarda yürütölen yaratıcı bir eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır.” Ancak okul ve öğrenim düzeylerine bağlı olarak, sanat eğitimi daha sınırlı bir çerçevede ele alınır. Bu bağlamda, okullarda yürütölen güzel sanatlara ilişkin dersler ve etkinlikler, sanat eğitiminin bütünü olarak anlaşılmaktadır.

Bu noktada, “Göç olgusu sanat eğitimi bağlamında özel bir öneme sahiptir. Zorunlu ya da gönüllü göç süreçleri, bireylerin kültürel kimliklerinde kırılmalar ve yeniden yapılanmalar yaratabilmekte; bu durum, özellikle çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireylerde daha belirgin bir şekilde gözlemlenebilmektedir” (Castles & Miller, 2009, s.495). “Sanat eğitimi, göçmen ve mülteci öğrencilerin bu tür kimliksel kırılmaları ifade edebilecekleri ve yeniden anlamlandırabilecekleri bir alan sunmaktadır” (Eisner, 2002, s.340-344). “Görsel sanatlar yoluyla öğrencilerin yaşadıkları travmalar,

belirsizlikler ve aynı zamanda umutlar somutlaştırılabilmekte; bu süreç hem bireysel ifade hem de kültürel uyum açısından bir köprü işlevi görebilmektedir” (UNESCO, 2010s.3-12). Dolayısıyla, göç bağlamında sanat eğitimi yalnızca estetik beceri kazandırmaya yönelik değil, aynı zamanda bireylerin kimliklerini yeniden inşa etmelerine olanak tanıyan bir araç olarak değerlendirilmelidir.

“Sanat eğitimi, bireylerin görsel düşünme becerilerini geliştirir ve öğrencilerin çevrelerini algılama, sorunlara yaratıcı çözümler üretme ve farklı bakış açılarıyla yaklaşma yeteneklerini güçlendirir. Bu süreç, duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlar” (Baysal, 2010, s.15). Bu açıdan bakıldığında, sanat eğitimi her birey için önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreçte, mağarada yaşayan ilk insanlardan itibaren, duygu ve düşünceleri ifade etmek amacıyla resim bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Zamanla çizimlere renkler ve çeşitli imgeler eklenerek bu ifade biçimi daha da zenginleştirilmiştir. İnsan, sözlü anlatımın yetersiz kaldığı durumlarda duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek için ikinci bir dile, yani sanata ihtiyaç duymuştur. Sanat eğitiminin temel amacı da bireyin bu ikinci dili etkin ve yaratıcı biçimde kullanabilmesini sağlamaktır.

Sanat eğitimi, bireyin bakmak ile görmek, duymak ile işitmek, dokunmak ile hissetmek arasındaki farkı kavrayarak algı düzeyini geliştirmesine olanak tanır. Bu çerçevede, sanat eğitimi bir duyarlılık eğitimi olarak değerlendirilebilir. “Sanat eğitimi alan bireyler, yaşadıkları dünyaya ve çevrelerinde gelişen olaylara karşı daha hassas, hoşgörülü ve anlayışlı bir tutum sergilemektedir. Ayrıca, bu eğitim, bireyin değişimlere uyum sağlama kapasitesini artırır ve olaylara çok yönlü, ılımlı bir bakış açısıyla yaklaşmalarına katkıda bulunur” (Adan, 2009, s.30). Bu nedenle, göç alan ya da göç veren toplumların karşılaşabilecekleri sorunları etkili bir şekilde çözebilmeleri için toplumsal yapıların nitelikli ve güçlü olması gerekmektedir. Toplumun eğitim, hoşgörü, sosyal dayanışma ve kurumlar açısından donanımlı olması, göçle birlikte ortaya çıkabilecek problemlerin azalmasına katkı sağlayacaktır.

Sanat eğitimi, öğrenme psikolojisi ve çocuk gelişimi alanlarında yapılan kapsamlı araştırmalar, sanatın eğitimdeki rolü ve sanat öğreniminin özellikle küçük çocukların gelişimi üzerindeki etkisi konusunda çeşitli görüşler ortaya koymaktadır. “Küçük çocuklar, gelişimin farklı evrelerinden geçerken; bilişsel, duygusal, sosyal ve motor alanlarda çeşitli beceriler edinir ve zamanla bu becerilerde ustalaşmaktadırlar. Sanat

eğitimi, bu gelişimsel süreçleri destekleyerek çocukların yaratıcı düşünme, ifade becerisi ve estetik duyarlılık gibi yönlerini güçlendirmektedir” (Squires & Bricker, 2009, s.100-200; Voress & Pearson, 2013, s.25-35).

İlk başta bilinçsizce karalamalar olarak adlandırılan ve genellikle rastgele görünen bu çıkışlar, zaman içerisinde daha anlamlı ifadelere dönüşmektedir. “Bu süreç, çocuğun düşünsel ve duygusal gelişiminin bir parçasıdır. İçsel dünyasını dışa vurma ve çevresini anlamlandırma çabasıdır. Karalamalar, çocuğun dünyayı keşfetmesinin ilk adımlarını temsil eder ve gelişim sürecinde önemli bir ifade biçimi olarak işlev görmektedir” (Artut, 2004, s.55).

“Resim yapma, çocuğun yalnızca zaman geçirme amacını taşımayan, aynı zamanda zihinsel, sosyal ve estetik gelişim süreçlerine katkıda bulunan önemli bir öğrenme etkinliğidir. Bu süreç, çocuğun yaratıcı düşünme, kendini ifade etme ve çevresiyle etkileşim kurma becerilerini geliştirmesine imkân sağlar (Kaya, D.2022, s.11).

Lowenfeld ve Brittain (1970), çocuk resimleri her aşamada bilişsel, fiziksel ve sosyal, duygusal gelişimle ilişkilendirerek, çocuklarda gelişimsel özelliklerini sanatsal beceriler açısından incelemiştir. Yetişkinler, sanatla uğraşan çocukların yalnızca resim çizmekle kalmadıklarını, aynı zamanda bu süreç aracılığıyla gelişimsel süreçlerine katkı sağladıklarını ve bakış açılarını estetik ve yaratıcı bir şekilde anlamalarını sağlayan bir araç olarak değerlendirmektedirler. “Araştırmacılar, görsel sanatın hem bireyin psikolojik durumunu anlamak hem de sanat yoluyla kendini ifade etme olanağı sunarak iç dünyayla etkileşim kurmak için dil gerektirmeyen etkili bir yöntem olduğunu vurgulamaktadır” (Atkinson & Robson, 2012, s. 1349).

“Görsel sanatlar, çocuklara deneyim kazandırmanın yanı sıra anlam oluşturma ve düşünsel gelişimlerini destekleyen bir araçtır. Aynı zamanda, aktif öğrenme etkinlikleri yoluyla çocukların öğretim sürecinde sunulan kavramlarla anlamlı bağlar kurmalarına olanak tanımaktadır” (Baker, 2013, s. 2). Özellikle erken yaşlarını kendileri için yabancı ve alışılmadık ortamlarda geçiren mülteci çocuklar, içinde bulundukları topluma uyum sağlayabilmek için gerekli sosyal ve iletişim becerilerinden yoksun kalabilmektedir. Ancak, Görsel Sanatlar aracılığıyla kazandıkları anlamlı ve destekleyici deneyimler, bu çocukların sosyal entegrasyon süreçlerine önemli ölçüde katkı sunmaktadır.

Sanat eğitimi, mülteci bireyler açısından da önemli bir yere sahiptir. Özellikle uluslararası göçlerde, mülteciler gittikleri ülkenin kültürel yapısına ve diline tam olarak hâkim olamamaktadır. Bu bağlamda, Görsel Sanatlar; mültecilerin geldikleri ülkede kendi kültürel özelliklerini paylaşmalarına, ayrıca yaşadıkları sürece ilişkin olumlu ya da olumsuz duygu, düşünce ve gözlemlerini ifade etmelerine imkân tanımaktadır (Evis, 2019, s. 18). Bununla birlikte, göç sürecinden kaynaklanan deneyimlerin sanatsal yolla aktarılması; kültürel, sanatsal ve bilişsel çeşitliliğe katkı sunmaktadır. Okullarda yürütülen görsel sanat etkinlikleri ise mülteci öğrencilerin hem sosyal uyumlarını desteklemekte hem de karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır.

Göçün Bireyler Üzerinde Oluşturduğu Etkiler

Göç ile birlikte yeni bir yaşam alanına giren bireyler, uyum sağlama sürecinde aynı zamanda hayatta kalma mücadelesi de vermektedir. Bu bağlamda, bireyler hem maddi hem de manevi değerlerini koruyabilmek adına yoğun çaba harcamaktadır. “Mültecilerin kaybedeceklerinin daha az olması, onların risk alma eğilimlerini yerleşik bireylere kıyasla artırabilmektedir. Bu durum, yaşam alanlarında ve koşullarında sürekli bir değişimle karşı karşıya kalmalarına neden olmakta; böylece daha dinamik bir yapıya sahip olmalarını beraberinde getirmektedir” (Ekici ve Tuncel, 2015, s.22).

Göç, yalnızca fiziksel bir yer değişikliği olmanın ötesinde; bireylerin sosyal, kültürel ve psikolojik düzeyde yeniden yapılanma sürecine dâhil olmalarını gerektirir. Bu süreçte bireyler, yerleşik toplumun normlarına ve alışkanlıklarına uyum sağlamak adına yoğun bir çaba sarf ederler. Ancak bu uyum süreci, çoğu zaman uzun ve zorlu bir yolculuğa dönüşmektedir. “Mülteciler dil engelleri, kültürel farklılıklar ve yerleşik toplum tarafından dışlanma gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler” (Berry, J. W. ,1997, s. 5-34).

Yeni bir kültüre uyum sağlama sürecinde mülteciler; ekonomik zorluklar, dil engeli, sosyal uyum, sağlık hizmetlerine erişim, barınma, evlilik, çalışma koşulları, yaşam tarzı farklılıkları, hukuki süreçler, kültürel adaptasyon ve eğitim gibi çok yönlü sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Yıldırım & İyem, 2017,s.107). Bu tür uyum sorunları, bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle dil engeli, mültecilerin kendilerini ifade etmelerini güçleştirmekte ve toplumsal yaşama katılımlarını sınırlandırmaktadır. Dil sorunu, aynı zamanda göç edilen ülkeye

uyum sürecini de önemli ölçüde zorlaştırmaktadır (Emin, 2016, akt. S. Alan, M. İpek, E. Çomut 2021, s.435).

Bunların yanı sıra, göçmenlerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri de toplumsal uyum güçlüğüdür. Göç ettikleri ülkenin toplumsal yapısına adapte olma süreci, zaman zaman bireylerde kimlik kaybı ve aidiyet duygusunun zedelenmesi gibi durumlara yol açabilmektedir. Bu da göçmenlerin toplumsal dışlanma hissi yaşamasına; yalnızlık, yabancılaşma ve depresyon gibi psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir (Schweitzer, Melville, Steel & Lacherez, 2006, s. 179–187). Ayrıca, göçmenler önceki yaşamlarına kıyasla yeni toplumda daha düşük bir sosyal statüye sahip olma ve ekonomik zorluklar yaşama riskiyle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum, bireylerin yaşam kalitesini ciddi biçimde etkileyerek uyum sürecini daha da karmaşık hale getirebilmektedir (Koser, 2007, s.90).

Sonuç olarak, göç olgusu, bireylerin yaşamlarında köklü değişimlere yol açan; bu süreçte psikososyal ve ekonomik açıdan çeşitli zorlukları da beraberinde getiren çok boyutlu bir durumdur. Mültecilerin yeni bir toplumda yaşamaya başlaması, kimliklerinin yeniden şekillenmesini ve toplumsal entegrasyonlarını gerekli kılmaktadır. Bu uyum süreci, yalnızca mültecilerin değil, aynı zamanda onları kabul eden toplumların da dikkatle ele alması gereken karmaşık ve çok yönlü bir mesele olarak değerlendirilmektedir.

Göçün Çocuklara Yansıması

Göç sürecinden en fazla etkilenen gruplardan biri çocuklardır. Çocuklar, göç sürecinde karşılaştıkları olumsuz faktörlere karşı daha savunmasız bir konumda bulunmaktadır. Gelişimsel dönemde olmaları, ebeveynlerine bağımlılıkları ve tehlikelerden korunma noktasındaki yetersizlikleri, sağlık açısından ciddi riskler doğurabilmektedir. Bu süreçte yaşanan olumsuzluklar, çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek, uzun vadeli kalıcı hasarlara yol açabilmektedir. Yetişkin mülteciler, yeni bir ortama uyum sağlama noktasında daha başarılı olabilseler de çocuklar için bu durum genellikle geçerli değildir (Şeker ve Aslan, 2015, s.86).

Mülteci çocuklar, geldikleri ülkenin sosyal yapısına, diline ve kültürel normlarına uyum sağlama sürecinde birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Göç sürecinin zorluklarından

etkilenen bu çocuklar, özellikle eğitim gibi hayati alanlarda aksaklıklar yaşamaktadır. Eğitim hayatına erişimde yaşanan güçlüklerin başlıca nedenlerinden biri, göç sürecinin kendisi ve bu sürecin ardından devam eden uyum problemleridir. Bu durum, çocukların eğitimlerinden uzak kalmalarına ve gelişimlerinin sekteye uğramasına neden olabilmektedir.

Uluocak (2009, s.35-44) göre, okul çağındaki 6-12 yaş arasındaki çocuklar için göç, oldukça karmaşık ve zorlayıcı bir süreçtir. “Bu çocukların, geldikleri yerin fiziksel ve sosyokültürel özellikleri, yerleşecekleri yerin belirsizliği ve uzun süreli kalamama gibi faktörler, eğitimlerinde gerilemeye yol açmaktadır” (Alan, 2021,s.4). Asıl amaç, göç edilen ülkede karşılaşılan zorlukların doğrudan mülteci çocuklarını etkilediğini vurgulamaktır. Bu durum, mülteci çocukların, göç ettikleri ülkenin yerli çocuklarına kıyasla sosyal alanda dezavantajlı bir konuma düşmelerine neden olmaktadır.

Mülteci Çocuklar ve Eğitim

Eğitim sürecindeki mülteci çocukların karşılaştığı başlıca problemler arasında dil yetersizlikleri, maddi olanaksızlıklar, göç öncesi ve sırasında yaşanan psikolojik deneyimler, sosyal ve psikolojik sorunlar, aile ilgisizliği, kültürel farklılıklar ve benzeri birçok olumsuz etken bulunmaktadır. Türkiye’deki mülteci öğrenciler ise özellikle dil bariyeri, okul binalarının yetersiz fiziki yapısı, müfredat uyumsuzluğu, eğitim materyali eksikliği ve okula adaptasyon sorunları gibi çeşitli alanlarda zorluklar yaşamaktadır. Bu sorunlar, mülteci çocukların akademik başarılarını ve okul yaşantılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Diğer yandan, bu çocukların karşılaştığı en temel problemlerden biri de eğitime erişimdir. Okula erişim sağlandığında ise yeni bir eğitim sistemine etkin bir biçimde entegre olma süreci ayrı bir güçlük oluşturmaktadır. Ajdukovic’e (1998, s.146-195) göre, mülteci çocuklar okullara kaydolduklarında bile, çoğu yeni eğitim ortamına uyum sağlamakta zorluklar yaşamaktadır. “Bunun çeşitli nedenleri olabilir; bunlar arasında öğrenme için kötü koşullar, psikolojik zorluklar, dil engelleri ve izolasyon ve dışlanma gibi etmenler bulunmaktadır ve bunların hepsi çocukların etkili bir eğitim deneyimi yaşama şansını etkilemektedir”(Ager & Strang, 2008,s.166).

Delaney (2016, s.10-20), sınıf ortamında dil öğrenmenin, mülteci çocukların yeni koşullarla başa çıkmalarına yardımcı olma konusunda önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Okul, çocuklara yaşadıkları olumlu ve olumsuz durumları

paylaşabilecekleri güvenli bir alan sağlamaktadır. Aynı zamanda okul, görsel materyaller aracılığıyla çocukların hikayelerini ve duygularını korkusuzca ifade etmelerine olanak tanıyan ve onlara yaşam hikayelerini anlatma fırsatı sunan bir mekandır. Görsel sanatlar da mülteci çocukların kendilerini ifade etmeleri için bir alan sağlayarak öğrenme deneyimlerini kolaylaştırmakta, dil öğrenmelerine teşvik etmekte ve sosyal ile duygusal gelişimlerini desteklemektedir.

Levenson ve Sharma (1999, s.389-396), çocukların bir dili anlamalarının, ifade etme yeteneklerini aşacağını belirtirken, mülteciler söz konusu olduğunda göç ettikleri ülkedeki akranlarının seviyesine ulaşmalarının 2 yılı bulabileceğini ifade etmektedirler. Dennis (2002, s.5-150) ise, mültecilerin hayatlarını yeniden kurmaları ve hem çocukları hem de ebeveynleri toplumla entegre etmeleri için okulların ideal bir yer olduğunu vurgulamaktadır.

Mülteci Çocuklarla Görsel Sanatlar

Görsel Sanatlar, çocukların çevrelerindeki özelliklere dikkat etmelerini sağlamakta ve yaşadıkları dünyanın benzersiz özelliklerini nasıl deneyimleyeceklerini öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, duyular aracılığıyla dünyayı algılama süreci başlamakta ve çevrelerindeki görsel unsurlar, doğanın kopyası olmaktan ziyade doğadaki var olan özellikleri anlamaya yönelik bir evreye dönüşmektedir. Kindler ve Darras (1997, s.17), sanatsal gelişim modellerinin bir diğer temel yaklaşımının sanatı; ikonlar, semboller ve işaretler aracılığıyla iletilen bir iletişim potansiyeli olarak görmek olduğunu belirtmektedirler. Bu anlayışa göre, sanat yalnızca estetik bir üretim değil, aynı zamanda bireyin düşünce ve duygularını sembolik yollarla ifade eden bir iletişim aracıdır. Eisner (2002, s.10-25) ise, algı, yorumlama ve yaratma arasındaki karmaşık süreçleri inceleyerek sanatların bilinci dönüştürmede bir rol oynadığına inanmaktadır. Bu, çevreyi deneyimleme süreci olarak ifade edilmektedir. Böylece, bir fikirle başlayan bu süreç, bilincin içeriklerini o fikrin somut bir form aracılığıyla tasvirine dönüştürmektedir.

Eisner'a (2002, s.15-25) göre,

Bir temsil formunun seçimi, bireyin zihinsel yaşamı üzerinde derin etkiler yaratan önemli bir tercihtir. Sanat, bu bağlamda, dünyayı algılamayı öğrenmemize katkı sağlayan çeşitli bilişsel işlevleri ortaya çıkarır. Aynı zamanda, hayal gücünü yeni olasılıkları keşfetmenin bir aracı olarak kullanmayı mümkün kılar. Sanat eğitimi, bireyin belirsizliği tolere etme

kapasitesini geliştirir, belirsizlikleri keşfetmesine olanak tanır ve bireyi kural ve prosedürlerden bağımsız olarak sorgulama yapmaya teşvik eder.

Bu açıklamalara ek olarak, Görsel Sanatların, gelişim sürecindeki çocukların yaşamları üzerinde olumlu etkiler yarattığı birçok çalışma ile ortaya konmuştur. “Özellikle mülteci çocuklar söz konusu olduğunda ise, Görsel Sanatlar hem psikolojik hem de sosyal açıdan iyileştirici ve destekleyici bir rol üstlenmektedir. Mülteci çocukların maruz kaldığı zorlu yaşam koşulları hem mevcut hayatlarında hem de gelecekte karşılaşacakları süreçlerde çeşitli olumsuz etkiler bırakabilmektedir” (Ajdukovic,M.,& Dean, A.,1998,186-195).

Mülteci çocukların, yaşamlarının çok erken dönemlerinde maruz kaldıkları zorlu koşullar ve bu durumun beraberinde getirdiği kaçırılmış gelişim fırsatları dikkate alındığında, “Sanat yoluyla edinilen deneyimlerin, şiddet ve travmaya bağlı olarak gelişen travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve kaygı ile başa çıkmada etkili bir araç olabileceği görülmektedir. Sanat, bu çocuklar için hem duygusal ifade biçimi hem de iyileştirici bir süreç sunmaktadır” (Ugurlu et al., 2016,s.89-102).

Mülteci çocukların yaşamlarının çok erken dönemlerinde maruz kaldıkları zorlu koşullar ve bu koşulların beraberinde getirdiği kaçırılmış gelişim fırsatları göz önüne alındığında, sanat yoluyla edinilen deneyimlerin şiddet ve travmaya bağlı olarak gelişen travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve kaygı ile başa çıkmada etkili bir araç işlevi görebileceği anlaşılmaktadır. Sanat, bu çocuklar için yalnızca bir duygusal ifade biçimi değil, aynı zamanda psikolojik iyileşme ve içsel dengeyi yeniden kurma süreci sunmaktadır. Cumming ve Visser (2009, s.151-157), mülteci çocukların karşılaştığı yerinden edilme ve geçiş sürecine dair zorlukları örneklendirerek, Görsel Sanatların bu süreçte önemli bir rol oynayabileceğini belirtmektedir. Araştırmacılara göre, Görsel Sanatlar; mülteci öğrencilere hem okul içinde hem de dışında uyum sağlamak için gerekli olan özgüven ve yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik yapıcı bir platform sunmaktadır. “Sanat atölyeleri, mülteci öğrencilerin yeni çevrelerine dair farkındalıklarını ortaya koymalarına, rahatsız edici sorunlarla yüzleşmelerine ve sanat üretim süreçleri aracılığıyla problem çözme becerilerini geliştirmelerine olanak tanıyan etkili ortamlar olarak değerlendirilmektedir” (Wellman & Bey, 2015,s.36-44) (akt. El Souki, Ghenwa,2019, s. 36).

Mülteci Çocukların Karşılaştığı Sorunlar

Göç eden bireylerde, göçün getirdiği olumsuz etkilerden en çok etkilenen grup çocuklardır. Göç olgusunu yaşamış bireylerde, bu olumsuz etkilerin çeşitli yönleriyle gözlemlenmesi mümkündür. Değişen yaşam standartları, kültürel, dilsel ve uyum farklılıkları, bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Özellikle sağlık hizmetleri, barınma, beslenme ve eğitim gibi temel hizmetlere erişimde yaşanan sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bu hizmetlere ulaşabilen mülteciler ise, dil ve kültürel farklılıklar, çevreye uyum sağlama güçlükleri gibi ek sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra maddi yetersizlikler ve velilerin okula karşı olumsuz tutumları nedeniyle psikolojik sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Başka bir bakış açısına göre, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (2018, s.715-730) göre,

Bir mülteci; ırkı, dini, milliyeti, siyasi görüşleri ya da belirli bir sosyal gruba üyeliği nedeniyle haklı bir zulüm korkusu yaşar. “Bu kişiler, büyük olasılıkla evlerine dönemezler veya dönmekten korkarlar. Bu zorlu koşullar, henüz fiziksel ve psikolojik olgunluğa ulaşmamış genç ve savunmasız çocuklar üzerinde son derece karmaşık etkiler yaratmaktadır” (Joshi & Fayyad, 2015).

Dahası, yerinden edilme olgusu, küçük çocuklar ve aileleri üzerinde karmaşık psikolojik etkiler yaratabilecek sosyal, ekonomik, politik, kültürel, dini ve toplumsal faktörlerin bir ya da birkaçının etkisiyle daha da derinleşmektedir. Ev sahibi toplumlardan sağlanan uluslararası ve yerel yardımlar genellikle yiyecek, barınma, giyim ve tıbbi hizmetlerle sınırlı kalmaktadır; ancak mülteci çocukların duygusal ve psikolojik ihtiyaçları çoğu zaman göz ardı edilmekte, bu eksiklik uzun vadede ciddi sonuçlar doğurabilmektedir (Joshi & Fayyad, 2015, s.715-730).

Çocuklarda Sanatsal Anlatımın Önemi Olarak Resim

Çocukların yaşadıkları deneyimleri anlamlandırma ve bu deneyimlere karşı duygusal başa çıkma stratejileri geliştirmeleri, sanat eğitiminin sağladığı önemli fırsatlardan birini oluşturmaktadır. Özellikle mülteci çocuklar gibi travmatik deneyimler yaşayan bireyler için bu süreç, duygusal iyileşme ve psikolojik destek açısından kritik bir rol oynamaktadır. Çocukların savaş kavramını nasıl algıladıkları ve bu kavramla ilişkili duygusal yükleri nasıl taşıdıkları, profesyonel destek sürecinin temelini atmaktadır. “Bu bağlamda, Çocukların savaşla ilgili anlayışlarını anlamak, onlara savaş ve bu süreçle

bağlantılı duygusal tepkileri yönetebilme becerisi kazandırmak için ilk adımdır. Uzmanların, çocukların savaşı nasıl kavradıklarının farkında olmaları gerekmekte; bu farkındalık, savaşla ilgili şiddet içermeyen ve olumlu eylemleri teşvik etmeye yardımcı olabilmektedir” (Jabbar & Betawi, 2019, s.1-18).

“ 6 yaşındaki çocuklar, savaş kavramına dair sınırlı bir anlayışa sahipken, sekiz yaşına geldiklerinde savaş hakkındaki kavrayışları belirli ölçülerde olgunlaşmakta ve daha kapsamlı bir hale gelmektedir”(Walker et al., 2003,s.191-200). Bu yaş dönemi, çocukların gelişimsel açıdan daha soyut düşünme yeteneklerini kazandığı ve çevrelerinden aldıkları bilgileri daha derinlemesine işlemeye başladığı bir dönemdir. “Çocukların savaş anlayışı, genellikle somut kavramlar üzerinden şekillenir; bu kavramlar arasında askerler, silahlar, dövüş, ateş etme, öldürme ve ölüm gibi öğeler yer alır”(Covell et al., 1994,s.717-737). Ancak, daha büyük çocuklar, savaşın sonuçlarını ve insanların savaşa katılma nedenlerini daha soyut bir düzeyde kavrayabilir ve savaşla ilişkili olumsuz duyguların daha derinlemesine farkına varabilirler. Bu yaş grubundaki çocuklar, savaş tanımlarında daha geniş bir çerçeveye sahip olup, bu olguları sadece somut unsurlarla değil, aynı zamanda soyut duygusal ve sosyal etkileşimlerle de açıklayabilmektedirler.

Ayrıca, çocukların savaşı ve barışı anlama süreçlerine dair yapılan araştırmalar, çocukların barışı anlamadan önce savaşı daha fazla eğilim gösterdiklerini ve kavrayışlarının somuttan soyuta doğru yöneldiği görülmektedir. “Çocuklar barış kavramına dair anlayışlarını genellikle erken yaşlarda geliştirmeye başlamakta, ancak bu anlayış zamanla soyut unsurların eklenmesiyle daha karmaşık hale gelmektedir” (Hakvoort & Hägglund, 2001,s.29-44). Barış, çoğu çocuk için, genellikle savaşın sessizliği ve kişilerarası etkileşimlerin eksikliği olarak tanımlanır; bu da barışın yalnızca bir eksiklik olarak algılanmasına neden olur. “Çocukların barışa dair anlayışlarının sınırlı ve genellikle negatif bir çerçevede şekillendiğini göstermektedir. Bu durum, savaşın somut unsurlarıyla tanışmış çocukların, barışın soyut ve daha az belirgin olan yönlerini anlamada zorluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır” (Covell et al., 1994,s.717-737)

Resim, çocukların iletişim kurmalarında kritik bir rol oynayan unsurlardan biridir ve bu unsur, birbirini tamamlayan gelişimsel süreçlerle sürekli olarak yeniliklere açıktır. “Her birey, resimlerini dışarıdan müdahale olmaksızın, kişisel hayal gücü ve içsel ifade biçimleriyle şekillendirir. Hiçbir sanat dalı, resmin bireyin kendini ifade etmesinde,

doğayı algılamasında ve bu algıyı yansıtmada sağladığı etkiyi sunmamaktadır” (Arıcı, 2010,s.15).

“Çocuk, etrafındaki olayları anlatırken, kendisini etkileyen unsurları da ifade eder. Resim, çocuklar için, bazen dile getiremedikleri duyguları ve düşünceleri aktarabilmenin önemli bir yolu haline gelir. Düşüncelerini sözle ifade edemediğinde, resim yaparak duygusal ve zihinsel süreçlerini dışa vurmayı amaçlar” (Yolcu, 2004, s.136,). “Resim yapmak, çocuk için; kendini tanımasına, doğaya karşı duyarlı olmasına ve iletişim kurma becerisinin gelişmesine olumlu katkılarda bulunur. Çocukların duygularını farklı bir biçimde anlatmalarına ve estetik bir bakış açısıyla yaratıcı düşünmelerine olanak sağlar” (Aydın,2017, s.16). “Örneğin, 5 yaşındaki bir çocuğun çizdiği insan figüründe gözlerin ve ağzın mutluluğu yansıttığı gözlenebilmektedir. Aynı şekilde 11 yaşındaki bir çocuğun çizdiği insan resminde de gözler onun kızgınlığını yansıtmaktadır” (Kindler, ,1997, s. 49-50). Çocuk, aynı zamanda aile ortamının ve kültürünün izlerini resimlerinde gösterir. Çocuklar, hayal yoluyla mantık kurallarına bağlı kalmadan çeşitli etkinlik ve buluşlara yönelme eğilimindedirler. Bu sayede, yaptıkları etkinliklerle kendilerini yansıtarak, olaylar hakkında duygusal ve yaratıcı denemelerde bulunurlar. “Çocuklar resim yaparken içlerinden gelen, sınırlanmamış hayal, düşünce ve görüşlerini ifade etmektedirler” (Artut, ,2004, s. 224).

“Nitekim, Conadof’un belirttiği gibi, çocuklar için resim yapmak, yalnızca estetik bir ürün yaratmaktan çok, bir anlatım dilidir. Çünkü telaffuzda olduğu gibi, şekil ve semboller de çocuğun aklındakini ifade etmesine yarayan iletişim araçlarıdır. Bu durumun en belirgin örnekleri, çocukların resimlerinde gözlemlenmektedir” (El-şal, 1994, s. 225-226).

Okul öncesi dönem, çocukların duygularının ve düşüncelerinin bir yansıması olarak büyük bir öneme sahiptir. “Çocuk resmi, duyusal, zihinsel ve gelişimsel aşamalara bağlı olarak çocuğun iç dünyasındaki gizli duyguları yansıtabilmekte ve yaşadığı tecrübeleri anlatabilmektedir. Başka bir deyişle, resim yapmak, çocuğa kendisini ifade etme imkânı sunmaktadır” (Samurçay, 2006, s. 24). “Çocukların çizdiği resimler, görünenin ötesinde çok daha fazla unsur ifade etmektedir. Aynı zamanda, çocukların gelişimlerinin ve becerilerinin genel göstergeleridir. Çocukların resimleri, onların sorunlarını anlamamız ve çözmemiz açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Resim, çocuğun dış dünyayı nasıl algıladığının bir yansımasıdır” (Yavuzer, 1992, s. 12). “Psiko-

pedagojik açıdan, çocuğu tanımamıza yardımcı olan önemli bir ölçüttür” (Jajju, B.A.F, 2019, s.41).

Çocuk Resimlerinde Renk Kullanımı

Çocuk, resim yapmak için kullanabileceği araçları, örneğin kalem gibi malzemeleri ve çizim yapabileceği bir yüzeyi keşfettiğinde, bu malzemeleri özgürce kullanma isteği duyar. Bedensel ve zihinsel gelişim ilerledikçe, çocuğun çizgilerindeki ve renk kullanımındaki değişiklikler belirginleşir. Başlangıçta bilinçsizce yapılan çizimler, zamanla daha bilinçli ve kurallı bir şekilde gelişir. Çocuk, resim yaparken başlangıçta gelişigüzel renkler seçerken, zamanla daha belirli renk şemaları oluşturur ve renk seçimlerini bilinçli bir şekilde yapmaya başlar. Nesneleri boyarken, sevdiği nesneyi sevdiği renkle boyamaya eğilimli olan çocuk, sonraki gelişim aşamalarında renk seçimlerini, nesnelerin gerçek renklerine ya da yaşamındaki izlere dayalı olarak yapmaktadır.

Renklerin psikolojik etkileri göz önünde bulundurulduğunda, genel olarak şu çıkarımlar yapılabilir: Renklerin ilk psikolojik etkisi, sıcaklık ve soğukluk algılarından kaynaklanır. Sıcak renkler, hareket, canlılık ve neşe hissi uyandırırken, soğuk renkler ferahlık ve sakinlik etkisi yaratır. Sarıya yakın renkler sıcak, maviye yakın renkler ise soğuk etkiler oluşturur. Ayrıca, renklerin sıcaklık ve soğukluk özellikleri, kullanıldıkları alanda yakınlık ve uzaklık etkisi de yaratmaktadır. Kırmızı ve sarı gibi sıcak renkler, diğer renklere kıyasla daha yakın bir etki yaratırken, mavi genişlik ve uzaklık hissi uyandırır. Kandinsky'ye göre:

Parlak kırmızı, insanları her zaman cezbeden ateşin cazibesini taşır. Uzayan tiz trompet sesinin kulağı incittiği gibi, keskin limon sarısı da gözü rahatsız eder; izleyici, mavi ya da yeşilde ferahlık arayarak bu renklerden uzaklaşmaktadır. Ancak, daha duyarlı bir ruh için renklerin etkisi çok daha derin ve yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Böylece, renklere bakmanın ikinci ana sonucu olarak ruhsal etkileri ortaya çıkmaktadır. Rengin ruhsal etkisinin doğrudan bir etki mi yoksa çağrışımların bir sonucu mu olduğu sorusu ise hala açık bir tartışma konusudur. Bedenle birleşen ruh, çağrışımların bedeni etkilemesiyle ruhsal bir sarsıntı geçirebilir. Örneğin, sıcak bir kırmızı heyecan uyandırırken, kırmızının başka bir tonu kanı çağrıştırarak acı ve tiksinti gibi duygulara yol açabilir (Kandinsky, 2005, s. 76– 77).

Kandinsky'nin renk açıklamasının temel noktaları şunlardır:

Sarı, Sıcak bir renk olarak, küstah ve heyecan verici bir etki yaratabilir; insanları rahatsız eden ve saldırgan bir izlenim bırakma potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda, öfke patlamaları, kör bir delilik ve çılgınca öfke duygularını sembolize edebilir.

Yeşil, Huzur, dinginlik ve pasifliğin bir karışımıdır; sarı ve mavinin birleşiminden ortaya çıkar. Hareketin mutlak yokluğu, yorgun bireyler için faydalı olabilirken, dinlenme sonrasında bu sakinlik hissi zamanla sıkıcı hale gelebilir.

Mavi, Huzurlu, doğaüstü ve derin bir renk olarak tanımlanır; tipik olarak cennet rengi olarak ifade edilir. Renk ne kadar açıksa, o kadar sakinleştirici bir etki yaratır. En sonunda beyaz ile birleştiğinde, mutlak dinginliğe ulaşır.

Kırmızı, Huzursuz, parlak ve canlı bir renk olarak tanımlanır.

Açık Kırmızı, Sıcak bir renk olup, neşe, enerji ve zaferi sembolize eder.

Orta Kırmızı, İstikrar ve tutku duygusunu uyandırır.

Koyu Kırmızı, Diğer soğuk renkler gibi, koyu bir renktir; açık mavi ile birleştiğinde daha da koyulaşabilir.

Kahverengi, Donuk, sert ve çekingen bir renk olarak tanımlanır; kırmızı ve siyahın karışımından oluşur.

Turuncu, Parlak, ciddi ve sağlıklı bir renk olup, kırmızı ve sarının karışımıdır.

Mor: Hastalıklı, hüzünlü bir renk olarak kabul edilir; aynı zamanda kırmızı ve mavinin karışımını temsil eder.

Beyaz, Beyaz, ölüm sessizliği değil, sessizliğin uyumunu ve olasılıkları içinde barındıran bir sessizliktir. Sessizliğin uyumu anlamına gelir.

Siyah, Sönmüş, sarsılmaz ve olasılıksız bir sessizlik olarak tanımlanabilir; geleceğin ve umudun eksik olduğu bir renk olarak tarif edilir. Beyaz neşe ve temizliği ifade ederken, siyah büyük bir kederin rengini temsil eder.

Gri, Beyaz ve siyah arasındaki dengeyi oluşturur. Sessiz ve hareketsiz bir renktir, ancak yeşilden farklıdır, çünkü yeşil, iki aktif rengin birleşiminden meydana gelirken, gri, umutsuz bir durgunluğu ifade eder (Kandinsky,2012).

Vincent Van Gogh'un yayınlanan "Theo'ya Mektuplar" adlı kitabında renk üzerine sözleri şöyledir:

Anladığım kadarıyla, doğadaki siyah renk hakkında aynı görüşte olduğumuzu söyleyebilirim; aslında kesin ve mutlak bir siyah yoktur. Ancak beyaz gibi siyah da hemen hemen her rengin içinde bulunur ve sonsuz sayıda gri tonları oluşturur. Bu tonlar, her biri farklı derecelerde parlaklık ve güç içeren çok sayıda varyasyona sahiptir. Doğada, bu tonların ve koyulukların ötesinde bir renk görmek mümkün değildir. Gerçekten, doğada sadece üç temel renk vardır: kırmızı, sarı ve mavi. Bu ana renklerin karışımları ise turuncu, yeşil ve mor gibi ikincil renkleri oluşturur. Ancak, siyah ve beyazın eklenmesiyle sonsuz sayıda gri tonu elde edilebilir. Gri tonları arasında; kızıl gri, sarımsı gri, mavimsi gri, yeşilimsi gri, turuncumsu gri ve leylak rengini andıran gri tonları bulunmaktadır. Kaç farklı yeşilimsi gri olduğu ise belirlemek neredeyse imkansızdır. Oysa tüm renklerin kimyası, birkaç temel kuraldan ibarettir ve bunu fark etmek, yetmişden fazla boya tüpüne sahip olmaktan çok daha değerlidir. Çünkü bu üç ana renk, siyah ve beyaz ile birlikte yetmişden fazla farklı renk tonu ve çeşidi elde edilmesine olanak tanır. Renk bilgisi, doğada gördüğün bir rengi anında irdeleyebilme yeteneğine sahip olmaktır. Örneğin, 'Bu yeşilimsi gri, sarı, siyah ve mavinin birleşiminden oluşmuştur' diyebilmek buna örnek verilebilir. Başka bir deyişle, doğadaki grileri kendi paletinde doğru bir şekilde yakalayabilmek, bu bilgiyi edinmiş bir kişinin yeteneğidir (Gogh, 1996, s.77).

Yani renkler var olan toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik altyapıların etkisinde farklı özellikler ve anlamlar kazanmaktadır.

Mültecilere Yönelik Araştırmalar

Avrupa'daki eğitim sistemleri, Ukrayna'dan gelen mülteci öğrencilerin okullara uyum sağlamasında zorluk yaşamamaları için bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunu teşvik etmektedir. Eurydice raporuna (EACEA / Eurydice, 2022, s. 11) göre, bu entegrasyon süreci, öğrencilerin gelişimi ve ilerlemelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Mülteci öğrencilerin sisteme dahil edilmesi ve bütünsel destek alabilmesi için, özellikle ilk değerlendirme prosedürlerinde, müfredat yönergelerinde ve öğretmen eğitiminde, her öğrencinin bireysel ihtiyaçlarına eşit derecede özen gösterilmesi gerekmektedir. Söz konusu rapor, Avrupa okulları ve toplumları için, yeni gelen mülteci öğrencilerin entegrasyonu ve desteklenmesine yönelik gelecekteki politikaları ve uygulamaları şekillendirebilecek önemli örnekler sunmaktadır. Ev sahibi ülkelerdeki

eğitim sistemleri, bu çocuklara ve gençlere kaliteli eğitim sunmanın yanı sıra, aynı zamanda psikososyal destek sağlama sorumluluğunu da üstlenmiştir. Raporda, Ukrayna'dan gelen çocuklar ve gençlerin entegrasyonu ve desteklenmesi konusunda Avrupa genelinde eğitim yetkilileri tarafından geliştirilen temel politika ve önlemler ele alınmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin sosyal, duygusal ve zihinsel durumlarını desteklemeye yönelik bazı politika girişimlerine de örnekler verilmektedir.

Sokić, J., Đurović, D., ve Biro, M. (2019, s.245-262) tarafından yapılan çalışmaya göre, bu makale, mülteci çocuklarda olumsuz duygusal durumların değerlendirilmesinde bir araç olarak çocuk çizimlerinin kullanımını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, mülteci çocukların ve mülteci olmayan çocukların çizimleri, 5-9 yaş arasındaki bir kontrol grubuyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, gruplar arasında farklı içerik ve kategori özelliklerinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Özellikle, Şiddet-Savaş kategorisinin mülteci çocukların çizimlerinde anlamlı şekilde daha fazla yer aldığı ve bunun, travma göstergelerinden biri olarak değerlendirildiği bulunmuştur. Analiz, olumsuz ruh halinin her iki grupta da daha karmaşık ve ayrıntılı çizimlerle temsil edildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, ifade stratejilerinde, yalnızca mülteci grubuna özgü olan (örneğin, yüz özelliklerinin yokluğu gibi) bazı farklılıklar gözlemlenmiş, iki grup arasında ruh halini aktarmada farklı gerçek dışı ifade stratejileri örüntüleri de belirlenmiştir. Bulgular, çizimlerin mülteci çocukların duygusal durumlarını değerlendirmek için bir triyaj aracı olarak kullanılabileceğini düşündürmektedir (Sokić et al., 2019,s.245-262).

Sinaria Jabbar ve Amy Betawi (2019, s. 24) tarafından yapılan çalışmaya göre, Ürdün'deki Iraklı mülteci çocukların çizimlerinde savaş ve barış temaları üzerine yapılan analiz, çalışmaya katılan 16 çocuk (4-12 yaş arası) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çocuklardan barış ve savaş temalı çizimler yapmaları istenmiştir. Bunun sonucunda, 9 çocuk (%56) barış çizimlerini tamamlama konusunda istekli olurken, yalnızca 7 çocuk (%44) savaş çizimlerine katılmayı kabul etmiştir. Bu bulgular, çocukların yaşadıkları durumu ifade etmeye hazır olmadıklarını, ancak çizimleri aracılığıyla geleceğe dair bir ifade biçimi geliştirme istekliliği gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Çalışmadaki çocuk çizimleri, çocukların barış ve savaşa nasıl anlam yüklediklerini anlamak adına önemli bir araç sunmuştur. Analiz sürecinde çocukların sözlü ifadeleri, çizimlere daha fazla anlam katmış ve bakış açılarını netleştirmiştir. Örneğin, çocuklar duygusal hayal kırıklıklarını

ve üzüntülerini sözlü olarak ifade ederken, görsel olarak bunu yansıtmakta zorlanmış ve yerine savaş unsurları ve ölüm figürlerine yer vermişlerdir. Çocukların sözlü ifadelerinin yanı sıra, çizimlerinin de araştırmaya daha fazla güvenilirlik kazandırdığı söylenebilir.

Maagerø ve Sunde (2016, s. 287) tarafından yapılan çalışmada, “Beni ne mutlu ediyor ve ne korkutuyor?” başlıklı makale, Norveçli ve Filistinli çocukların çizimlerinin analizi üzerine odaklanmaktadır. Araştırmada kullanılan deneysel materyal, Lübnan'ın Beyrut şehrinin dışında yer alan Filistin mülteci kampları Şatilla ve Bourj al-Barajhne'deki anaokullarında toplanan 58 çizim ile Norveç'in güneydoğusundaki Oslo ve Sandefjord'daki iki anaokulunda toplanan 38 çizimden oluşmaktadır. Veri toplama süreci, 2010 yılının sonbaharında gerçekleştirilmiştir. Norveç'teki katılımcı çocuk sayısı 19, Lübnan'daki ise 29'dur. Çocuklara aşağıdaki talimatlar verilerek iki resim yapmaları istenmiştir:

- Seni mutlu eden bir şeyi çiz,
- Seni korkutan bir nesneyi çiz ve çizdiğin resmi bana açıklayabilir misin?

Sonuç olarak, iki çocuk grubu arasında mutluluk temalı çizimlerin çoğunun benzer olduğu, ancak korku temalı çizimlerin gruplar arasında farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Norveçli çocuklar, çevrelerinden çok korku sembollerini çizimlerinde yansıtırken, Filistinli çocuklar ise günlük yaşamlarındaki gerçek korkuları tasvir etmişlerdir. Çocukların çizimlerini doğru bir şekilde anlamak için hem mevcut durumun hem de kültürün bağlamı dikkate alınmalıdır.

Avara (2019, s. 100) tarafından yazılan “Savaş Nedeniyle Göçe Maruz Kalmış 9-12 Yaş Arası Suriyeli Mülteci Çocuk Resimlerinin Plastik ve Psikolojik Açidan Yorumlanması” adlı tezde, "Bu çalışmada, göçe maruz kalan çocukların yaptıkları resimlerde yaşadıkları sürecin, yalnızca plastik gelişimlerini değil, aynı zamanda psikolojik durumlarını da olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir." ifadeleri yer almaktadır. Bu durum, çocukların resimlerine yansımaktadır. Geldikleri ülkenin kültürel özellikleri çizimlerine, yaşadıkları psikolojik süreçler ise kullandıkları renklere yansımıştır.

Karabulut, Türksoy, Kasapoğlu ve Kırat (2020, s. 38) tarafından yapılan “Mülteci Çocukların Çizdiği Resimler Yardımıyla Okula Uyum Durumlarının İncelenmesi” başlıklı makaleye göre ise, “Araştırma grubu, Afgan kökenli (Özbek ve Afgan uyruklu)

öğrencilerden oluşmaktadır. Dil açısından Suriye uyruklu öğrencilerden daha yetkin Türkçe bilgisine sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda, yaşanan travmaların diğer mülteci çocuklarda daha yoğun olduğu düşünülmektedir.” Bu bağlamda, mülteci öğrenciler için dil eğitim programları ve Türkiye uyum programlarının hazırlanmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Akçay (2020, s. 54), Mülteci Çocukların Resimlerinin Mülteci Olmayan Çocukların Resimleriyle Karşılaştırılarak Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi adlı tezinde, “Çocukların çizdikleri serbest resimlerin figür, çizim, renk, konu ve kağıttaki konum özellikleri açısından gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır”, ifadesine yer vermektedir.

Avcı (2020, s. 100), 9-14 Yaş Çocukların Resimsel Anlatımlarında Göç ve Göçmenlik Algısı adlı yüksek lisans tezine göre, “Mülteci çocukların çizimlerinde Türkiye ifadesi, sükûnet, mutluluk ve özgürlük gibi çağrışımlar yaparken; Türk çocuklarının resimlerinde ise daha çok olumsuz unsurlar yer almaktadır.” denilmektedir.

Alan, İpek ve Çomut (2021, s. 435), Okul Çağındaki Göçmen Çocukların Okula Ait Algılarının Resimlerle Karşılaştırılması başlıklı makalelerine göre, “Türkiye’ye göç eden farklı etnik kökenli 10-14 yaş arası 16 göçmen çocuğun çizimlerindeki okul algıları incelenmiştir. Araştırma sonucunda, okula giden göçmen çocukların okul algılarının, okula gitmeyenlere göre daha gerçekçi olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Yin (2014, s4-20) durum çalışmasını, “Belirli bir olay veya durumun derinlemesine incelenmesi” olarak tanımlamaktadır. Subaşı ve Okumuş (2017, s.419-426), “Araştırmacı, belirli bir durumu incelemek için birden fazla veri toplama aracını kullanabilir. Bu araçlar arasında gözlemler, görüşmeler ve görsel dokümanların ayrıntılı incelenmesi yer alır. Bu yöntem, durumu ve duruma bağlı temaları birlikte ele alan nitel bir araştırma yaklaşımını ifade eder” şeklinde açıklamaktadır. Birinci, Kılıçer, Ünlüer ve Kabakçı (2009, s.25-35) ise durum çalışmasının, genellikle sosyal bilimlerde kullanıldığını, amacının gerçek hayatta yaşanan bir durumu analiz etmek ve anlamak olduğunu belirtmektedirler. Durum çalışmasında, sınırları çizilmiş konunun gerçek ortamında detaylı olarak tasvir edilmesi ve incelenmesi söz konusudur. Ayrıca, Creswell (2011, s. 102-103) sınırlandırmayı, durumun zaman, mekân veya fiziksel bazı sınırlar açısından farklılıkları olarak tanımlamaktadır. Ozan Leylum, Odabaşı ve Kabakçı Yurdakul (2017, s.20-25) ise araştırma konusu olarak seçilecek durumun, bir kişi, öğrenci ve program olabileceği gibi, sınıf, okul ve topluluk gibi gruplar da olabileceğini ifade etmektedir. “Bir ortaokul durum olabileceği gibi, bir ildeki tüm ortaokullar da durum olabilir. Bir öğrenci ya da bu öğrencinin öğrenme güçlükleri de durum olarak seçilebilmektedir” (Ozan Leylum, Odabaşı ve Kabakçı Yurdakul, 2017s.367-385). Bu açıklamalara dayanarak, araştırma konusu olarak ortaokuldaki mülteci öğrenciler ve onların yapmış oldukları resimler, durum konusu olarak seçilmiştir.

Mülteci öğrencilerin yapmış oldukları çizimler incelenmiştir. Öğrencilerin yaşantılarını ve algılarını resim yoluyla yansıtabacakları düşüncesiyle, Görsel Sanatlar dersi kapsamında yapılan resimler, bireylerin iç dünyalarını ifade etmeleri açısından önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Ayrıca, Görsel Sanatlar dersi öğrencilerin karşılaştıkları olaylara daha geniş bir perspektiften bakabilme yetilerini geliştirdiği de bir gerçektir. Bu bağlamda, eğitim yöntemlerinden biri olarak Pedagojik sanat eleştirisi öne çıkmaktadır. Pedagojik sanat eleştirisi, öğrencilerin sanata bakış açılarını geliştirmeyi ve belirli bir konuya eleştirel bir yaklaşım sergilemelerini sağlamayı amaçlayan bir yöntemdir. Bu yöntemde, temel anlatım biçimi olarak diyalog ön planda tutulmaktadır. Bu yöntemin

kuramcısı Edmund Burke Feldman, pedagojik sanat eleştirisinin amacının anlamak olduğunu (Feldman, 1992, s.469) vurgulamaktadır. Feldman'ın pedagojik sanat eleştirisi yöntemi dört basamaktan oluşur. Bu yöneme göre eserler; tanımlama, çözümleme, yorumlama ve yargılama aşamalarından geçirilerek değerlendirilir (Keser, 2018, s.45-60).

Çalışma Grubu

Araştırma, MEB'e bağlı Kırşehir ili Merkez ilçe Öğretmen Ömer Aydın Ortaokulunda eğitim öğretim gören 11-14 yaş arasındaki mülteci öğrencilerden oluşmaktadır. Bu okulun seçilmesinin nedeni, Türkiye'deki okullar arasında tamamı mülteci öğrencilerden oluşan tek okul olmasıdır. Katılımcıların Türkçe dil yeterlilik seviyeleri farklılık göstermektedir; bu nedenle iletişim güçlüklerinin aşılması ve veri toplama sürecinin sağlıklı yürütülmesi amacıyla tercüman desteği sağlanmıştır. Araştırmada 11-14 yaş grubundaki mülteci öğrencilerle çalışılmasının temel sebebi ise, bu yaş aralığındaki çocukların duygu ve düşüncelerini hem renklerle hem de imgelerle kolaylıkla dile getirebilmeleri ve yaşadıkları süreci en samimi şekilde yorumlayarak resimlerinde yansıtabilmeleridir (Lowenfeld & Brittain, 1987, s.395-455). Bu yaş grubundaki çocuklar, sanatsal gelişim sürecinin gerçekçilik evresindedirler. Bu evrede, çocukların sanatsal becerilerinin gelişmiş olması beklenir. Ayrıca, bu yaşta olan çocuklar yaşadıkları olayları ve hafızalarına kazınan anıları en iyi şekilde resme dökerek aktarabilirler. Bazen dile getiremedikleri ifadeler, çizim yoluyla somut hale gelir, bu sayede çocukların neler yaşadıklarını ve ne düşündüklerini anlamak mümkün olur. Aynı zamanda, çocukların çizim yoluyla iletişim kurmalarını sağlamak, derslere olan başarılarını da resim dersindeki çizimlerine dayandırarak öğrenme süreçlerine dönüştürmeyi mümkün kılmaktadır.

11-13 Yaş Grubu: Mantık ve Gerçekçilik Çağı: Mantık çağı, ergenliğin ilk evrelerine tekabül etmektedir ve bu dönemde çocuklar soyut düşünme becerisini kazanmaya başlarlar. “Çalışmalarını bireysel düşünmek yerine grup olarak yapmayı tercih ederler, estetik algıları gelişmiştir ve modelden bakarak resim yapabilme yeteneğine sahiptirler. Çevrelerinde bulunan nesnelerin orantı, derinlik, boyut, renk, perspektif, çizgi ve tür ayrımlarını göz önünde bulundurarak gerçeği yansıtmaya çabası içindedirler” (Gürtuna, 2003, s.88). “Bu dönemde insan figürü en çok işlenen konulardan biridir; detaylı bir şekilde çizilir ve cinsiyet ayrımına dikkat edilir” (Avcı, 2020, s.12-13).

“11-12 yaş aralığındaki çocuklar, figürlerinde hareket kabiliyetini ifade edebilmektedirler. Çizim ve boyama yaparken oldukça dikkatli ve titizdirler” (Artut, 2007, s.249). Yaratıcı ürünlerde, oranlar üzerinde yapılan değişikliklerle sadeleştirmeler gözlemlenebilir. “Bu yaş grubundaki çocuklar, eleştiriden hoşlanmadıkları için resimlerini genellikle başkalarına göstermezler ve çizimleri hakkında konuşmaktan çekinirler. Ancak, başkalarının çizimlerine karşı daha eleştirel bir tutum sergileyebilirler ve genellikle zor beğenirler” (Yolcu, 2004, s.160).

Ergenlik Krizi (13 yaş Üstü): Ergenliğin başlangıcı ve çocukluk döneminin sonu olarak kabul edilen bu dönemde, mantık devri olarak tanımlanır. Bu dönemde çocuklar, zekâlarını ve mantıklarını kullanarak farklı açılardan bakabilme yeteneğine sahip olur ve çözüm üreterek başarılı olabilmektedirler. Ancak, ergenliğin geçiş dönemi, duygusal ve psikolojik açıdan zayıf olan bireyler için sıklıkla zorluklarla dolu olabilmektedir. “Duygu ve düşüncelerindeki değişimle birlikte birey, hızla sosyalleşir, çevresiyle daha fazla iletişim kurar ve hem bireysel hem de toplumsal değerlere önem vermeye başlar. İnsanlarla ilişkilerini güçlendirirken, belirlediği hedeflere ulaşmak için çaba gösterir” (Kırıçoğlu, 2002, s.95).

Bu dönemde çocuklar, sanata daha fazla ilgi duymaya başlarlar ve hayal güçlerini kullanarak çizimlerinde sosyal sorunları anlatırken, aynı zamanda acı, neşe, korku, özlem gibi soyut kavramları da yansıtmaktadırlar. “Nesnel ve teorik algılama ile hipotez kurma ve muhakeme etme yetenekleri gelişmeye başladığı için, resimlerinde bu yönler dikkat çekmektedir. Teknik açıdan, önceki dönemlerdeki hatalar düzeltilmiş ve bütünlük sağlanarak daha dikkatli bir şekilde resimler yapılmaktadır” (Buyurgan ve Buyurgan, 2007, s.66). “Hayal gücünü kullanarak özgün çizimler yaptığı bu dönemde; şemalar yeterli gelmemekte, gerçeğe yakın, ayrıntılı ve tamamlayıcı çizimler ortaya çıkmaktadır. Soyut kavramlarla ilgili resimlerinde, perspektif, oran-orantı ve renk kullanımında belirgin bir artış gözlemlenmektedir” (Olgun, 2018, s.101).

Bu çalışma, Kırşehir ilindeki 11-14 yaş arasındaki mülteci öğrencilerden oluşan bir grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, yirmi bir erkek ve on dokuz kız öğrenci olmak üzere toplamda kırk kişiden oluşmaktadır. Çalışmada, öğrencilerin 2023-2024 eğitim öğretim yılı ortaokul Görsel Sanatlar dersine ilişkin deneyimlerini yansıtan çizimler yaptırılmıştır. Bu çizimlerle, öğrencilerin ders sırasında karşılaştıkları olumlu ve olumsuz durumları görsel olarak ifade etmeleri sağlanmıştır. Araştırmacı, farklı zaman

dilimlerinde okulda bulunarak, uygulayıcı ve görüşmeci olarak çocuklarla birlikte aynı ortamda çalışma yapma fırsatına sahip olmuştur.

Araştırma, okulda belirlenen çalışma grubu ile yürütülmüş ve uygulama 35 dakikalık bir ders süresi boyunca gerçekleştirilmiştir. Kâğıdı olmayan öğrencilere A4 kâğıdı temin edilmiş, diğer öğrencilere ise mevcut resim malzemeleriyle serbest resim yapmaları talimatı verilmiştir. Bu uygulama, araştırmanın fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak yürütülmesini sağlamış; katılımcıların kendi malzemelerini kullanmaları ise, onların kendilerini daha doğal ve özgür bir biçimde ifade etmelerine olanak tanımıştır. Uygulamanın ardından, öğrencilerin Görsel Sanatlar dersine yönelik yaklaşımlarını değerlendirmek amacıyla yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış ve bireysel görüşmeler yapılmıştır. Tüm uygulama ve görüşmeler, öğrencilerin bilgisi ve onayı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, mülteci öğrencilerin çizimleri 11-14 yaş aralığında incelenmiş, bazı resimlerde yaşadıkları olumsuz durumlar (göç, savaş gibi travmatik olaylar) ile bu durumları yaşamayan ancak mülteci statüsünde olan öğrencilerin çizimleri karşılaştırılmıştır. Çizimlerde, olumsuz deneyim yaşayan mülteci öğrencilerin, yaşadıkları zorlayıcı olayları anlatan imgelerle dolu resimler sundukları gözlemlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, çiz ve anlat tekniği kullanılmıştır. “Bu teknik, bireylerden belirli bir konu hakkında resim çizmeleri ve ardından çizdikleri resmi anlatmaları esasına dayanır” (Klepsch, & Logie, ,1982, akt. Driessnack ,2006, s.1414-1435). Veri toplama aracı, her katılımcı için evrensel dil olarak kabul edilen resim çizim yöntemi tercih edilmektedir. Ayrıca, katılımcıların Türkçe diline yeterince hâkim olmamaları, kendilerini ifade etmede güçlük yaşamalarına neden olabileceğinden, sözel anlatımı destekleyici bir araç olarak görsel ifade biçimi olarak resim kullanılmıştır. Görsel imgeler içeren resimler, kültürel sınırlardan bağımsız ve evrensel anlam taşıdıkları için tercih edilmiştir. Çiz ve anlat tekniğinde katılımcılardan serbest bir konuyla ilgili resim çizmeleri istenmiş, ardından çizdikleri resimler üzerine sorular sorularak anlatım süreci desteklenmiştir. Katılımcıların gelişimsel düzeylerine ve yaşantılarına bağlı olarak çizimlerinde yer verdikleri imgelerin farklı anlamlar taşıdığı gözlemlenmiştir. Toplanan 65 resimden, analiz için yeterli nitelik taşımadığı değerlendirilen 25’i çalışma dışında

bırakılmış; kalan 40 resim ise uygulayıcı tarafından kodlanarak (örneğin K1, E1 şeklinde) numaralandırılmış, dijital ortama aktarılmış ve sistematik biçimde dosyalararak analiz sürecine hazırlanmıştır. Ayrıca, Görsel Sanatlar dersine yönelik katılımcı yaklaşımlarını değerlendirmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşme formunun kapsam ve görünüş geçerliliği sağlanmıştır” (Turgut ve Baykul, 2010, s.185-192). Toplamda toplanan 65 adet görüşme formundan, veri niteliği açısından yetersiz ve ifadesi net olmayan 25 adeti çalışma dışı bırakılmış, geriye kalan 40 adet form analiz sürecine dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcıların ders içi ve ders dışı deneyimlerini değerlendirmek amacıyla özel bir görüşme soruları hazırlanmış, bu sorular katılımcıların Görsel Sanatlar dersine yönelik bakış açılarını daha derinlemesine anlamayı amaçlamıştır.

Görüşme

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmelerin amacı yalnızca katılımcıların sahip oldukları özellikleri öğrenmek değil, aynı zamanda onların düşünce dünyalarına ve kültürel yaşantılarına ulaşmaktır. “Bu nedenle, görüşme süreci yüzeysel bilgi toplamaktan ziyade katılımcıların düşüncelerine derinlemesine ulaşmayı amaçlamaktadır” (McCracken, 1988, s.12-18). Görsel sanatlar dersine yönelik bakış açılarını değerlendirmek amacıyla görüşme soruları hazırlanmıştır. Bu yöntem, öğrencilerin ders sırasında ve sonrasında yaşadıkları süreci açıklamalarına olanak tanımaktadır. Görüşme tekniğinin tercih edilmesinin temel nedeni, 11-14 yaş aralığındaki katılımcıların Görsel Sanatlar dersine ilişkin düşüncelerini, dersin onlara katkı sağlayıp sağlamadığına dair görüşlerini anlamaktır.

Bir katılımcıyla yapılan görüşme yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Görüşmelerde katılımcılara Görsel Sanatlar dersi ve yaptıkları resimler hakkında 10 üst ve 7 alt soru yöneltilmiştir. Görüşme soruları (Ek-1), katılımcıların yaş ve dil düzeyleri dikkate alınarak sade ve anlaşılır biçimde hazırlanmıştır.

Görüşmeler, araştırmanın yürütüldüğü okulda, ders saatleri içerisinde ve resim çalışmasının ardından yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Toplam kırk katılımcı görüşmelere katılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara görüşmenin amacı açıklanmış ve elde edilen verilerin yalnızca bu araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. Araştırmacı, farklı zamanlarda gittiği okulda uygulayıcı ve görüşmeci olarak katılımcılarla birlikte aynı ortamda çalışma yapmıştır. Araştırma, Öğretmen Ömer Aydın Ortaokulu'ndaki mülteci öğrencilerden oluşan çalışma grubuna uygulanmıştır. 35 dakikalık ders süresi boyunca katılımcılara resim çizmeleri istenmiş, kâğıtları olmayan katılımcılara A4 kâğıdı temin edilmiştir. Katılımcılar, ellerindeki mevcut resim malzemeleriyle serbest bir şekilde resimlerini çizmişlerdir. Bu uygulama, araştırmanın fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak yürütülmesini sağlamış; katılımcıların kendi malzemelerini kullanmaları ise, onların kendilerini daha doğal ve özgür bir biçimde ifade etmelerine olanak tanımıştır. Elde edilen çizimler, sistematik bir şekilde gruplandırılmış ve temalara ayrılmıştır. Ayrıca, uygulamaya katılan katılımcılar Görsel Sanatlar dersine yönelik yaklaşımlarını belirlemek amacıyla görüşme soruları hazırlanmış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılardan serbest konularda resim çizmeleri istenmiş ve bu süreç için yeterli süre tanınmıştır. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri amacıyla, resim kâğıtlarına isimlerini yazmamaları istenmiştir. Araştırmaya katılan tüm katılımcıların çizimlerini içten ve dürüst bir şekilde gerçekleştirdikleri varsayılmıştır. Araştırma sürecine geçilmeden önce, konuların anlaşılmasını engelleyen unsurlar ve uygulamaya dair zorluklar giderilmiştir. Katılımcıların mülteci öğrencilerden oluşması nedeniyle, dil yeterliliği konusunda yaşanabilecek iletişim sorunlarının önüne geçmek amacıyla, gerekli durumlarda tercüman desteği sağlanmıştır. Bu sayede, araştırma yönergelerinin doğru anlaşılması ve katılımcıların sürece etkin şekilde dâhil olmaları amaçlanmıştır. Araştırma boyunca öğrencilerin kendilerini rahat ve güvende hissetmeleri için destekleyici bir ortam oluşturulmuş, tüm uygulamalar gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, gözlemler sonucunda katılımcıların çoğunlukla koyu renkleri tercih ettikleri, benzer konuları işledikleri ve aynı imgeleri kullandıkları görülmüştür. Bu durumun, katılımcıların yaşantılarıyla doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların resimlerinde korku, endişe, mutsuzluk, çaresizlik gibi duyguların ve yaşadıkları zorlukların yansıması, çoğu zaman kullandıkları renklerle de belirginleşmiştir. Bazı katılımcılar, yaşadıkları duygusal travmalar veya kültürel etkiler nedeniyle daha koyu renkler veya benzer tonlar kullanarak boyama yapmıştır. Bu durum,

onların içsel dünyalarındaki karışıklığı, korkuları veya duygusal sıkıntıları dışa vurma şekli olabilir. Ayrıca, renkli boyama konusunda isteksizlik veya direnç, bazen katılımcıların duygusal durumlarına dair bir işaret olabilmektedir. Katılımcıların bu tür ifadelerini anlamak, onlara duygusal destek ve anlayış sunabilmek adına oldukça önemlidir. Bu durum, yaşanmışlıkların ortak ve benzer olduğu katılımcılarda belirgin şekilde görülmektedir.

Bu çalışmada ön hazırlıklar ve verilerin analiz evreleri izlenmiştir.

Ön Hazırlık Evreleri: Bu araştırma kapsamında uygulama sonrasında elde edilen tüm veriler bir araya getirilmiştir. Katılımcılara yaptırılan ve toplanan 65 resimden, analiz için yeterli nitelik taşımadığı değerlendirilen 25 çalışma dışarıda bırakılmıştır. Bu resimler arasında kalan 40 resim ise uygulayıcı tarafından kodlanarak (örneğin K1, E1 şeklinde) numaralandırılmıştır. Ayrıca resimler dijital ortama aktarılmış ve sistematik bir şekilde dosyalanarak analiz sürecine hazırlanmıştır. Bunlara ek olarak 40 katılımcıya yöneltilen ve yanıtları alınan görüşme soruları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tüm katılımcıdan toplanan görüşme soruları yanıtlarının içerisinde, 25 katılımcının veri niteliği açısından yetersiz ve netlik düzeyi düşük olduğu gerekçesiyle araştırmacı tarafından çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Geriye kalan 40 katılımcının görüşme sorularına verdiği yanıtları ise geçerli kabul edilerek analiz sürecine dahil edilmiştir. Görüşme sorularından elde edilen veriler ile katılımcılara ait resimler, analiz sürecine uygun hale getirilmiş ve sistematik bir şekilde incelenmek üzere düzenlenmiştir. Araştırmada elde edilen tüm veriler, Tablo 1'de özetlenerek sunulmuştur.

Uygulama sürecinde katılımcılar tarafından kullanılan elde edilen nitel verilerin dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Uygulama Sürecinden Elde Edilen Nitel Veriler

Veri Toplama Tekniği	Veri Kaynağı	Materyal	Sayfa Sayısı
Görüşme	Katılımcı	40 Görüşme Formu	120
Doküman	Katılımcı	40 Resim Çalışması	40
Toplam			160

Yukarıda sunulan Tablo 1, 40 katılımcıya ait resimler ile üç sayfadan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuna verilen yanıtları özetlemektedir. Görüşme formunda

yer alan sorular tüm katılımcılar tarafından yanıtlanmış olsa da aileyle ilgili sorulara verilen yanıtların büyük kısmı yetersiz kalmıştır. Bu durumun başlıca nedeni, bazı katılımcıların aile üyelerini savaşta kaybetmiş olmaları ya da ailelerinin kendi ülkelerinde kalmış olmasıdır. Bu katılımcıların bir kısmı yurttan tek başına kalmakta, bazıları ise dede, babaanne, amca gibi yakın akrabalarının yanında yaşamaktadır. Bu nedenle aileye ilişkin sorulara sağlıklı yanıt verilmesi çoğu katılımcı açısından mümkün olmamıştır.

Bu bulgular, katılımcıların ailevi kayıplar ve ayrılıkların eğitim süreçlerini ciddi şekilde olumsuz etkilediğini göstermektedir. Aile desteği eksikliği, öğrencilerin akademik gelişimlerini zorlaştırmakta ve olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, katılımcılar için sadece akademik değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal desteklerin de sağlanması gerekmektedir. Bu, onların eğitim sürecine uyumlarını ve topluma entegrasyonlarını kolaylaştıracaktır.

Uygulama sürecinde katılımcılar tarafından kullanılan materyallerin dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Uygulama Sürecinden Kullanılan Materyaller

Materyal	Toplam (Adet)	Materyal Türü	Toplam (Adet)
A4 kâğıdı	17	Kuru Boya	27
Resim Defteri	15	Kara kalem	10
Çizgisiz Ders Defteri	8	Pastel Boya	3

Yukarıdaki Tablo 2’deki verilere göre, 40 katılımcıdan 17 kişi A4 kâğıdı, 15 kişi resim defteri ve 8 kişi ise çizgisiz ders defteri kullanmıştır. Ayrıca 40 katılımcıdan 27 kişi kuru boya 10 kişi kara kalem ve 3 kişi ise pastel boya ile resim yapmıştır. Bu sonuçlara göre sınıfın çoğunun Görsel Sanatlar dersi için gerekli olan malzemeye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Bu durum, eğitimde fırsat eşitliğinin tam anlamıyla sağlanamadığını ve katılımcıların temel haklara erişiminde ciddi sorunlar yaşandığını açıkça göstermektedir. “Eğitimde fırsat eşitliği, tüm katılımcıların okulda gerekli materyallere erişebilmeleri ve bu materyallerden eşit şekilde yararlanabilmeleri hakkını ifade eder” (Akgül, 2019, s.127).

Eğitim, çocuk gelişimi açısından temel bir insan hakkıdır. Ancak, eğitim sürecindeki malzeme eksiklikleri, bu hakkın tüm katılımcı için eşit şekilde sağlanamadığını ortaya koymaktadır. Özellikle resim dersleri katılımcıların duygu, düşünce ve hayallerini ifade edebilmeleri için kritik bir alan oluşturur.

Malzeme eksiklikleri, katılımcıların ifade özgürlüğünü kısıtlayarak yaratıcı potansiyellerini ortaya koymalarını engelleyebilir. Görsel Sanatlar dersi gibi, katılımcıların kendilerini özgürce ifade edebileceği derslerde temel araç ve gereçlerin eksikliği, bireysel gelişim açısından ciddi bir dezavantaj yaratmaktadır.

Mülteci ailelerin büyük bir kısmı ekonomik olarak dezavantajlı durumda olduğundan, okul ve resim malzemeleri (örneğin kuru boya, pastel boya, resim defteri vb.) temin etmekte güçlük çekmektedir. Bu durum, çoğunlukla ailelerin sınırlı bütçelerini barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlara yönlendirmek zorunda kalmalarından kaynaklanmaktadır. Eğitim, çocuk gelişimi açısından temel bir hak olmasına rağmen, bu tür ekonomik engeller, katılımcıların öğrenme sürecine eşit şartlarda katılımını zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, katılımcılar yalnızca fiziksel ihtiyaçlarla değil, aynı zamanda eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin ihlaliyle de karşı karşıya kalmaktadır. Derslere aktif katılım gösterememeleri ve yeterli materyal desteği alamamaları, öğrenme verimliliğini düşürmekte ve uzun vadede akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Bu durum, eğitim politikalarında daha kapsayıcı ve destekleyici uygulamalara duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, eğitim kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışarak katılımcılara yönelik özel destek programları oluşturması büyük önem taşımaktadır. Özellikle Görsel Sanatlar dersi gibi yaratıcı derslerde kullanılacak malzeme desteğinin sağlanması hem akademik başarıyı hem de katılımcıların duygusal halini güçlendirecektir. Ayrıca, öğretmenlerin travma geçmişi olan mülteci öğrencilerle etkili iletişim kurabilmeleri için özel eğitimlerden geçirilmesi ve psikososyal destek hizmetlerinin güçlendirilmesi, bütüncül bir çözümün önemli bir parçası olmalıdır. Böylece, mülteci öğrencilerin eğitim sürecine tam ve eşit katılımı sağlanarak hem bireysel gelişimleri hem de toplumsal uyum süreçleri desteklenmiş olacaktır.

Verilerin Analizi

- Araştırma kapsamında elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır. Bu yöntemle verilerin derinlemesine incelenmesi ve anlamlı temaların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.
- Analiz sürecinde, katılımcıların çizmiş olduğu resimlere ilişkin ölçme ve değerlendirme araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmanın temel yapısı göz önünde bulundurulduğunda, resimlerin hem bireysel hem de tematik açıdan bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür.
- Bu bağlamda, toplanan tüm görsel veriler (çocuk resimleri) ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek, katılımcıların duygu durumları, göç deneyimleri ve kültürel yaşantılarına ilişkin yansımalarındaki etkiler üzerine yorumlar yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmada toplanan verilerin analizinden elde edilen bulgular, alt amaçların sırasına uygun olarak verilmiştir.

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı öğrencilerin yaşa ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 3’te verilmiştir. Buna göre katılımcı öğrencilerin yaşları çoğunlukla 13-14 yaş aralığındadır. 19 kız, 21 erkek olmak üzere toplam kırk mülteci öğrenci ile çalışma yapılmıştır.

Katılımcıların yaşa ve cinsiyete göre dağılımı, Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Yaşa ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Katılımcı	Kız	Erkek	Toplam
11-12yaş	12	5	17
13-14yaş	7	16	23
Toplam	19	21	40

Katılımcıların yaşa ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 3’e göre incelendiğinde; 11-12 yaş aralığında 12 kız, 5 erkek mülteci öğrenci vardır. 13-14 yaş aralığında ise 7 kız, 16 erkek mülteci öğrenci bulunmaktadır. 11-12 yaş grubundaki öğrenci sayısı kız öğrencilerden daha fazla görülmektedir. Bu durumda, mülteci kız öğrencilerin sayısının azalması genellikle daha erken yaşlarda eğitime başlarken, ancak ilerleyen yaşlarda bazı engellerle karşılaştığı görülmektedir. Bu engeller; ailevi, sosyal, kültürel veya ekonomik faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Bu engellerin başında “erken yaştaki evlilik” ve “ailelerin eğitim yerine evlilik gibi geleneksel beklentileri” olabilmektedir. Erken Evlilik, birçok kültürde, özellikle mülteci topluluklarında, kız çocukların erken çocukluk döneminde evlenmeye zorlayabilmektedir. Erken evlilikler, eğitimden ayrılmasına ve okulun devam etmelerine engel olabilmektedir. 13-14 yaş, evlilik için yaygın bir yaş aralığı olabilmekte ve kızlarını evlendirerek geleneksel rollere yerleştirme yönünde bir baskı yapabilmektedir. Bu yaş grubu, kız çocukları için okuldan ayrılmak veya eğitimini bırakmak konusunda kritik bir dönem olabilmektedir. Ayrıca, TÜİK tarafından alınan verileri göre, Türkiye’ye gelen göçteki en fazla sayının 5-9 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir (TÜİK 2024, s.10-25).

11-12 yaş aralığındaki kız katılımcıların sayısının erkeklerden daha fazla olması, bu yaş grubunda kız katılımcılarının eğitime daha erken başlama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ancak, ilerleyen yaşlarla birlikte, özellikle kız katılımcılar için eğitimde çeşitli engellerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu engeller, ailevi, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Özellikle erken yaşta yapılan evlilikler, kız katılımcılarının eğitim hayatını kesintiye uğratabilmektedir. Erken evlilik, bir geleneksel uygulama olarak, birçok kültürde ve özellikle mülteci topluluklarında, kız çocuklarının erken yaşta evlenmeye zorlanmalarına yol açmaktadır. Bu durum, kız katılımcıların eğitimlerine devam etmelerini engellemektedir ve çoğu zaman okuldan ayrılmasına neden olmaktadır.

13-14 yaş grubu, erkek katılımcılar için okuldan ayrılmasına nadiren neden olurken, kız katılımcılar için bu yaş aralığı, okuldan ayrılma veya eğitimi bırakma noktasında kritik bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönemde, ailelerin geleneksel beklentileri ve evlilik baskıları gibi faktörler, kız çocuklarının okuldan ayrılmasına neden olabilmektedir. Kız katılımcılar, bu yaş grubunda daha fazla sosyal baskıya maruz kalmakta ve toplumsal rollerine uygun davranmaya zorlanmaktadır.

Katılımcıların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları engeller, ekonomik zorluklar, ailevi baskılar ve kültürel faktörler nedeniyle fırsat eşitliğinin sağlanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle erken evlilik gibi toplumsal normlar, kız katılımcıların eğitim hayatlarını olumsuz etkileyerek okuldan ayrılmasına yol açmaktadır. Ayrıca, katılımcıların yaşadığı psikolojik travmalar, akademik başarılarını etkileyen önemli bir faktör olup, bu çocukların eğitim süreçlerinde psikososyal destek alması büyük bir önem taşımaktadır. Eğitimde eşitlik sağlanabilmesi için, katılımcılara yönelik psikolojik destek programlarının yanı sıra, kız katılımcılarının eğitime devam etmelerini sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine de yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, TÜİK verilerine göre, Türkiye'ye gelen mülteciler arasında en fazla sayıya sahip grup 5-9 yaş arası çocuklardı (TÜİK, 2024). Bu durum, özellikle erken yaşlardaki katılımcıların eğitime entegrasyonunun önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Erken yaşlarda eğitime başlayan çocuklar, yalnızca akademik açıdan değil, psikolojik ve sosyal açıdan da daha güçlü bir gelişim gösterebilmektedirler. Bu nedenle, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi ve katılımcıların topluma uyum süreçlerinin desteklenebilmesi için,

özellikle küçük yaşlardaki çocukların eğitim süreçlerine daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

Katılımcıların sınıflara göre dağılımı, Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Sınıflara Göre Dağılımı

Katılımcı	f	%
5. sınıf	19	47,5
6. sınıf	8	20,0
7. sınıf	4	10,0
8. sınıf	9	22,5
Katılımcı sayısı	40	100,0

Katılımcıların sınıflara göre dağılımı Tablo 4’ göre incelendiğinde; 19 (%47,5) katılımcının 5. sınıf, 8’i (%20,0) 6. sınıf, 4’ü (%10,0) 7. sınıf ve 9’u (%22,5) 8. sınıf olduğu görülmektedir. Buna göre, çoğunluğu 5. sınıftakiler oluştururken en az katılımcı 7. sınıfta bulunmaktadır. Katılımcıların sınıflara göre dağılımı okula uyum sürecinde daha fazla yardıma ihtiyaç duyulan kesimi göstermektedir. Özellikle 5. sınıftaki katılımcıların çoğunluğu oluşturduğu dikkate alındığında, bu sınıfın okula uyum sağlamak için kritik bir eşikte durduğu görülmektedir.

Bu durum, 5. sınıf katılımcılarının okula uyum sağlaması için daha fazla dil eğitimi, kültürel ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Ancak, 7. sınıftaki katılımcı sayısının azalması, bu yaş grubundaki katılımcıların eğitimlerini sürdürmekte güçlük çektiklerini ve eğitimlerini bırakma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu durum, özellikle erken yaşta evlilik, ailevi sorumluluklar ve ekonomik baskılar gibi kültürel faktörlerle ilişkili olup, katılımcıların okul sürecinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla, eğitim politikalarının sadece sınıf seviyesine göre değil, aynı zamanda yaşa özgü ve kültürel faktörlere bağlı ihtiyaçlara göre şekillendirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Katılımcılarda babanın öğrenim durumuna göre dağılımı, Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcılarda Babanın Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	f	%
Okuma Yazma Bilmiyor	20	50,0
İlkokul Mezunu	4	10,0
Ortaokul Mezunu	2	5,0
Lise Mezunu	5	12,5
Üniversite Mezunu	9	22,5
Toplam	40	100,0

Tablo 5’de gösterilmekte olan rakamlara göre, okuma yazma bilmeyenler 20 kişi (%50,0), ilkokul mezunu olan 4 kişi (%10,0), ortaokul mezunu olan 2 kişi (%5,0), lise mezunu olan 5 kişi (%12,5) ve üniversite mezunu olan 9 kişidir (%22,5). Bu tabloya göre, çoğunluğu eğitimin herhangi bir aşamasına dahil olmamış okuma yazma bilmeyenler oluşturmaktadır. Katılımcıların babalarının eğitim seviyelerinin düşük olması; çocukların eğitimine olanak tanımada büyük bir engel oluşturabileceği gibi, babaların eğitim seviyesinin yüksek olması çocukların eğitimine daha fazla fırsat ve destek sağlayabilir. Bu nedenle, mülteci ailelerinin eğitim seviyelerin yükseltilmesi, çocukların daha iyi eğitim alabilmesine olanak sağlayabilecektir.

Bu bulgu, mülteci ailelerin eğitim seviyesinin, çocukların eğitim süreçleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle babaların düşük eğitim seviyeleri, çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir engel teşkil etmektedir. Babaların okuma yazma bilmemesi, çocukların öğrenme süreçlerini doğrudan olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum, katılımcıların eğitim süreçlerinin hızla iyileşmesi için ailelerin eğitim seviyelerinin artırılmasına yönelik politikaların hayata geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Eğitimin her düzeyinde erişimin artırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması, çocukların daha iyi eğitim almalarına yardımcı olacak ve toplumsal uyum süreçlerini hızlandıracaktır.

Katılımcılarda annenin öğrenim durumuna göre dağılımı, Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcılarda Annenin Öğrenim Durumu Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	f	%
Okuma Yazma Bilmiyor	27	67,5
İlkokul Mezunu	4	10,0
Ortaokul Mezunu	3	7,5
Lise Mezunu	2	5,0
Üniversite Mezunu	4	10,0
Toplam	40	100

Tablo 6'daki annenin öğrenim durumu hakkındaki görüşme sorularına göre; okuma yazma bilmeyenler 27 kişi (%67,5), ilkokul mezunu olan 4 kişi (%10,0), ortaokul mezunu olan 3 kişi (%7,5), lise mezunu olan 2 kişi (%5,0) ve üniversite mezunu olan 4 kişidir (%10,0). Bu tablodaki rakamlara bakıldığında çoğunluğun eğitimin herhangi bir aşamasına dahil olmamış okuma yazma bilmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. Diğer taraftan bu tabloya göre, katılımcıların annelerinin çoğunluğunun eğitimin herhangi bir basamağında yeterli bir şekilde yer bulamadığı görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen katılımcı anneleri, çocuklarının eğitimi için aktif bir şekilde rehberlik yapma konusunda zorluklar yaşayabilecektir. Bu durum, çocukların eğitimi konusunda ciddi bir fırsat eşitsizliği oluşturabilir.

Bu tablo, katılımcıların annelerinin çoğunun eğitim açısından çok az veya hiç fırsat bulamadığını göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen mülteci anneleri, çocuklarının eğitimi konusunda aktif bir şekilde rehberlik yapma noktasında zorluklar yaşayabilmektedir. Bu durum, katılımcıların eğitiminde ciddi bir fırsat eşitsizliği yaratmaktadır. Annelerin büyük bir kısmının eğitimsiz olması, katılımcıların eğitimini doğrudan olumsuz etkileyebilir. Eğitim seviyesi düşük anneler, katılımcıların eğitimine yeterli destek ve yönlendirme sağlayamamaktadır. Bu bulgu, mülteci annelerin düşük eğitim seviyelerinin katılımcıların eğitim süreçleri üzerinde önemli bir engel oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Annelerin eğitim seviyesi, özellikle okul dışı destek ve rehberlik konusunda katılımcılar için büyük bir etkiye sahiptir. Okuma yazma bilmeyen anneler, katılımcıların akademik gelişimini desteklemek için gerekli becerilerden yoksun kalabilmektedir. Bu durum, katılımcıların eğitimde fırsat eşitsizliği yaşamasına ve akademik anlamda daha düşük başarı göstermelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle, mülteci ailelerin eğitim seviyelerinin artırılması, katılımcıların eğitim süreçlerine daha fazla katkı sağlanabilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için, özellikle annelere yönelik eğitim programları ve destekleyici hizmetlerin geliştirilmesi gerektiği açıktır.

Katılımcıların aile gelir durumuna göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Ailenin Gelir Durumu Göre Dağılımı

Gelir	f	%
0-10000 TL	20	50,0
10001-20000TL	5	12,5
20001-30000TL	5	12,5
30001-Üzeri	10	25,0
Toplam	40	100

Tablo 7’deki görüşme sorularından ailenin gelir durumuna göre; 0-10000 TL arası geliri olan 20 kişi (%50,0), 10001-2000 TL arası geliri olan 5 kişi (%12,5), 2001-3000 TL arası geliri olan 5 kişi (%12,5) ve 3001-üzeri TL arası geliri olan 10 kişi (%25,0). Buna göre ailelerin gelir durumunun daha çok 0-10000 TL arasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla mülteci katılımcıların aileleri çok düşük gelirle geçinmeye çalışmaktadır. Bu nedenle aileler çocuklarının eğitime gelirlerinden sınırlı bir şekilde pay ayırabilecektir. Dolayısıyla ailenin düşük gelirle geçinebilmesi, çocukların eğitime daha az destek verilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum da eğitimde fırsat eşitsizliğini doğurmaktadır.

Mülteci ailelerin büyük bir kısmının düşük gelirle geçinmesi, katılımcıların eğitime ayrılacak kaynakların sınırlı olmasına neden olmaktadır. Bu durum, katılımcıların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları en önemli engellerden biridir. Eğitime yönelik harcamalar yalnızca okul malzemeleriyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda özel dersler, dil kursları ve bireysel destek programları gibi ek ihtiyaçları da kapsamaktadır. Ancak düşük gelir düzeyine sahip aileler, bu tür fırsatlardan yararlanmakta ciddi güçlükler yaşamaktadır. Bu durum, katılımcıların eğitimde geri kalmasına ve toplumsal fırsat eşitsizliğinin derinleşmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle, mülteci ailelere yönelik maddi desteklerin artırılması ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak adına yapısal önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Gelir temelli engellerin ortadan kaldırılması, eğitimde daha adil ve kapsayıcı bir sistemin inşasına katkı sağlayacaktır.

Katılımcıların Türkçe bilme durumlarına göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcılarda Türkçe Bilenle Bilmeyenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Katılımcı	Kız	%	Erkek	%
Türkçe Bilenler	7	57,0	6	43,0
Türkçe Bilmeyenler	12	43,0	15	57,0
Toplam	19	100	21	100

Tablo 8’deki görüşme sorusuna göre; kız katılımcılardan 7 kişi (%57,0) Türkçeyi bilmekte iken, 12’si (%43,0) Türkçe bilmemektedir. Erkek katılımcılar arasında ise 6 kişi (%43,0) Türkçeyi bilmekte iken, 15’i (%57,0) Türkçe bilmemektedir. Türkçe bilen kızların oranı erkeklere göre yüksek olması kız öğrencilerin Türkçe öğrenme konusunda daha başarılı olduğunu göstermektedir. Ancak Türkçe bilmeyen kız katılımcılardaki oranın yüksekliği, onların eğitimde bazı engellerle karşılaştığının göstergesi olabilir. Türkçe bilen erkek katılımcılar oranının düşük olması da onların dil öğrenme sürecinde daha fazla güçlükler yaşadığı sonucuna ulaştırabilir. Türkçe bilmeyen katılımcı sayısının yüksek olması, onlar için ciddi bir engel teşkil etmektedir. Dil engeli mülteci öğrencilerin eğitimdeki başarılarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Dil bilmeyen mülteci öğrenciler, dersleri takip etmekte ve sınıf içi iletişimde zorlanmaktadırlar.

Dil engeli, katılımcıların eğitimde karşılaştığı en temel sorunlardan biri olup, adaptasyon süreçlerini de önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, erkek katılımcıların dil ediniminde yaşadığı güçlükler ve kız katılımcıların karşılaştığı toplumsal engeller, dil öğrenme sürecinin sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel dinamiklerle de şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla, katılımcıların dil yeterliliklerini artırmaya yönelik çalışmalar yapılırken, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle de destekleyici eğitim politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Katılımcıların ailelerinin Türkçe bilme durumuna göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Ailelerinin Türkçe Bilenle Bilmeyenin Anne ve Babaya Göre Dağılımı

Katılımcı Ailesi	Anne	%	Baba	%
Türkçe Bilenler	5	12,5	15	37,5
Türkçe Bilmeyenler	35	87,5	25	62,5
Toplam	40	100	40	100

Tablo 9'daki görüşme sorusuna göre; katılımcıların aile bireyleri arasında annelerin 5'i (%12,5) Türkçe bilmekte, 35'i (%87,5) ise Türkçe bilmemektedir. Babalar arasındaki dağılım Türkçe bilen 15 kişi (%37,5) ve Türkçe bilmeyen 25 kişiden (%62,5) oluşmaktadır. Türkçe bilmeyen annelerin yüksek orana sahip olması, katılımcıların eğitiminde önemli bir şekilde fırsat eşitsizliği yaratabilecektir. Aynı zamanda annenin dil bilmemesi, mülteci öğrencinin devam eden eğitim sürecini olumsuz etkileyebilecektir. Örneğin, evde çocukların eğitime destek olma anlamında olumsuzluklar yaşanabilecektir. Türkçe bilen babaların oranı annelere kıyasla daha yüksektir. Bu durum babaların dil öğrenme konusunda daha fazla fırsat bulduğunu göstermektedir. Türkçe bilen babalar, okul eğitimine daha fazla katkı sağlayabilecektir. Çünkü babaların Türkçeyi günlük yaşamda kullanabiliyor olması; öğretmenlerle iletişim kurma, okul faaliyetlerine katılma ve eğitimle ilgili sorunların çözümünde avantaj oluşturabilecektir.

Türkçe bilen babaların oranı annelere kıyasla daha yüksektir. Bu durum, babaların dil öğrenme konusunda daha fazla fırsata sahip olduklarını ve Türkçeyi günlük yaşamlarında daha aktif kullandıklarını göstermektedir. Türkçe bilen babalar, öğretmenlerle iletişim kurma, okul etkinliklerine katılım ve çocukların eğitime rehberlik etme açısından önemli avantajlara sahiptir. Bu bulgular, ebeveynlerin dil yeterliliğinin çocukların eğitim sürecine etkisini açıkça ortaya koymakta ve ailelere yönelik dil eğitimi programlarının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Türkçe bilmeyen annelerin oranının yüksek olması, katılımcılar için önemli bir eğitimsel engel oluşturmaktadır. Annelerin dil bilmemesi hem evde eğitim desteği sağlama hem de çocuklarının akademik süreçlerini takip etme konusunda ciddi zorluklar yaratmaktadır. Bu durum, katılımcıların akademik başarılarını olumsuz etkileyerek eğitimde fırsat eşitsizliğine yol açmaktadır. Öte yandan, Türkçe bilen babaların oranının annelere kıyasla daha yüksek olması, babaların dil öğrenme konusunda daha fazla fırsata sahip olduklarını ve bu durumun katılımcıların eğitime olumlu yansıdığını göstermektedir. Aile bireylerinin eğitim düzeyi ve dil yeterliliği, çocukların eğitim başarısını doğrudan etkilemektedir. Türkçe bilen babalar, öğretmenlerle iletişim kurma ve okul süreçlerine katılım açısından çocuklarına daha fazla destek sağlayabilirken; dil bariyeri nedeniyle annelerin katkısı sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, annelere yönelik özel dil eğitim programlarının geliştirilmesi, aile içi eğitim desteğini artırarak mülteci öğrencilerin eğitim süreçlerine olumlu katkılar sağlayabilir.

Katılımcıların birinci dönem not ortalamalarına göre dağılımı Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Birinci Dönem Not Ortalamasına Göre Dağılımı

Not Ortalaması	f	%
0– 49,99 Puan Aralığı Geçmez Olarak Kabul Edilir	20	50,0
50,00 – 59,99 Puan Aralığı Geçer,	2	5,0
60,00 – 69,99 Puan Aralığı Orta,	4	10,0
70,00 – 84,99 Puan Aralığı İyi,	4	10,0
85,00 – 100 Puan Aralığı Pekiyi,	10	25,0
Toplam	40	100

Tablo 10’da birinci dönem not ortalaması 0-49,99 puan aralığında 20 kişi (%50,0), 50,00-59,00 puan aralığında 2 kişi (%5,0), 60,00-69,99 puan aralığında 4 kişi (%10,0), 70,00-84,99’a puan aralığında 4 kişi (%10,0) ve 85,00-100 puan aralığında 10 kişidir (%25,0). Buna göre katılımcıların ders başarı durumunun en fazla 0-49,99 puan aralığında yer aldığı, doğal olarak başarının düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim sürecindeki akademik başarısızlıklarının yüksek olması dil bilip bilmemeye bağlanabilir. Katılımcıların öncelikle Türkçeyi öğrenmesi, onların dersi anlamalarına ve sınavlarda başarılı olmalarına yardımcı olacaktır. Öğrencilerin öncelikle Türkçeyi öğrenmesi, onların dersi anlamalarına ve sınavlarda başarılı olmalarına yardımcı olacaktır.

Katılımcıların akademik başarı düzeylerinin düşük olmasının temel nedenlerinden biri dil engelidir. Türkçeyi yeterince bilmeyen öğrenciler, ders içeriklerini anlamakta ve sınavlarda başarılı olmakta güçlük yaşamaktadır. Dil becerilerinin gelişmesiyle birlikte, öğrencilerin ders başarılarının da artması beklenmektedir. Türkçe yeterliliği, yalnızca akademik performansı değil, aynı zamanda sınıf içi katılımı da olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle, mülteci öğrencilerin Türkçe öğrenme süreçlerinin desteklenmesi ve hızlandırılması, akademik başarılarının artırılması açısından kritik öneme sahiptir.

Katılımcı kodlarına göre öğrencilerin cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri sınıf ve geldikleri ülkelere ilişkin bilgiler Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımları

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Sınıf	Ülke
K1	K	11	5	İran
K2	K	11	5	İran
K3	K	11	5	İran
K4	K	11	5	Filistin
K5	K	11	5	Filistin
K6	K	12	5	Irak
K7	K	12	5	Irak
K8	K	12	5	Irak
K9	K	12	5	Irak
K10	K	12	6	Irak
K11	K	12	6	Irak
K12	K	12	6	Irak
K13	K	13	6	Pakistan
K14	K	13	6	Pakistan
K15	K	13	7	Afganistan
K16	K	14	7	Afganistan
K17	K	14	8	Suriye
K18	K	14	8	Suriye
K19	K	14	8	Suriye
E1	E	11	5	Irak
E2	E	11	5	Irak
E3	E	11	5	Irak
E4	E	12	5	Afganistan
E5	E	12	5	İran
E6	E	13	5	İran
E7	E	13	5	Afganistan
E8	E	13	5	Afganistan
E9	E	13	5	Afganistan
E10	E	13	5	Irak
E11	E	13	6	Irak
E12	E	14	6	Suriye
E13	E	14	6	Afganistan
E14	E	14	7	Afganistan
E15	E	14	7	Irak
E16	E	14	8	Suriye
E17	E	14	8	Filistin
E18	E	14	8	Filistin
E19	E	14	8	Suriye
E20	E	14	8	Suriye
E21	E	14	8	Suriye
K: Kız	E: Erkek			

Tablo 11’de araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında grubun 19’u kız, 21’i erkektir. Yaş aralıklarına bakıldığında 8’i 11 yaşında, 9’u 12 yaşında, 9’u 13 yaşında ve 14’ünün ise 14 yaşında olduğu görülmektedir.

Katılımcıların ülkelere göre dağılımına bakıldığında 13’ü Irak, 8’i Afganistan, 8’i Suriye, 5’i İran, 4’ü Filistin ve 2’si Pakistanlıdır. Katılımcıların ülke bazında çoğunluğunu, 13 kişi, Iraklılar oluşturmakla birlikte, yaş ve cinsiyette çoğunluk 14 yaş aralığındaki erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca buna ek olarak; TÜİK 2024 Temmuz istatistiklerine göre, 2023 yılında Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu nüfus içinde ilk sırayı ile Rusya Federasyonu vatandaşları almaktadır. Rusya Federasyonu’nu Azerbaycan, Türkmenistan, İran ve Afganistan vatandaşları izlemektedir.

Araştırmada yer alan katılımcıların yaş, cinsiyet ve ülke dağılımı, göçmen gruplarının demografik çeşitliliğini yansıtmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun 11-14 yaş aralığındaki bulunması, okula uyum ve eğitim ve öğretimde karşılaşılan problemlerin belirginleştiği kritik bir dönemi işaret etmektedir. TÜİK verileri, Türkiye’ye gelen yabancı nüfusun büyük bir kısmını oluşturan ülkeler, katılımcıların eğitim deneyimlerini ve yaşadıkları zorlukları anlamada önemli bir referans noktası sunmaktadır. Bu veriler, mültecilerin eğitim sürecine yönelik uygun desteklerin belirlenmesi ve farklılaştırılmış politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Katılımcıların Resimlerinin Temalara Göre Değerlendirilmesi

Aşağıda verilen resimler, 11-14 yaş arası katılımcılardan 21 erkek ve 19 kız olmak üzere toplam 40 katılımcı tarafından çizilmiştir. Çalışmada, katılımcılara serbest konularda resim çizmeleri istenmiş ve bu süreç için yeterli süre tanınmıştır. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri amacıyla, resim kâğıtlarına isim yazmaları engellenmiştir. Tüm katılımcıların çizimlerini içten ve dürüst bir şekilde gerçekleştirdiği kabul edilmiştir. Araştırma sürecine geçilmeden önce, konuların anlaşılabilirliğini engelleyen unsurlar ve uygulamaya ilişkin zorluklar ortadan kaldırılmıştır. Araştırma verileri, yorumlayıcı içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve çizilen resimler ile belirtilen görüşler sonrasında elde edilen kodlar ve temalar bulgular kısmında yer almaktadır. Araştırmada tümevarımsal bir raporlaştırma mantığı güdülmüştür. Toplanan 65 resimden, analiz için yeterli nitelik taşımadığı değerlendirilen 25’i çalışma dışarıda bırakılmış; kalan 40 resim ise uygulayıcı tarafından kodlanarak (örneğin K1, E1 şeklinde)

numaralandırılmış ve dijital ortama aktarılmış, sistematik bir şekilde dosyalanarak analiz sürecine hazırlanmıştır. İlk olarak, katılımcılara ait resimler yorumlanmış, ardından bulgular özetlenmiştir. Bulgular örneklendirilirken katılımcı isimlerine yer verilmemiş, sadece resimler örnek olarak sunulmuştur. Ayrıca, aşağıda bulunan resimleri yapan katılımcılar, savaş ortamı, yoksulluk, göç ve aile bireylerinin ölümü gibi birçok olumsuz duruma maruz kalmış çocuklardır. Araştırmada, çizimler içeriklerine göre tematik kategorilere ayrılmıştır. Bu yaklaşımın amacı, yorum ve analiz farklılıklarını daha iyi anlayabilmek ve resimler arasındaki çizim ve boyama farklılıklarını net bir şekilde ortaya koyabilmektir. Temalarına göre resimleri grupladığımızda; umutsuzlukla ilgili resim sayısı 4, göçle ilgili resim sayısı 4, savaşla ilgili resim sayısı 8, hayal kurma ilgili resim sayısı 10, oyun karakterleriyle ilgili resim sayısı 6, serbest konuyla ilgili resim sayısı ise 8 olmak üzere toplam 40 resim katılımcılar tarafından yapılmıştır.

Tema 1. Umutsuzlukla ilgili Resimler

Umutsuzlukla ilgili resim yapan katılımcı sayısı dört olup, bunlardan üçü kız, biri ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, üç katılımcının 11 yaşında, bir katılımcının ise 14 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların geldikleri ülkelere bakıldığında ise, ikisinin İran, birinin Afganistan ve birinin Suriye kökenli olduğu görülmektedir.



Resim 1.1. K16 Cinsiyet: Kız Yaş:14

Resim 1.1. Resim defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resimde dört kişi yürümektedir. Arka planda çitler ve açık bir arazi görülmektedir. Resim genel olarak köy ortamında, tarlada ya da başka bir işte çalışan insanları yansıtmaktadır. Her bir

figürün başına birer şapka ve üzerlerine birbirine benzer kıyafetler çizilmiştir. Şapkalar ve benzer kıyafetlerle gösterilmiş olan figürler, bir topluluğa ait olmayı ve ortak bir kaderi paylaşmayı ifade etmektedir. Resim hemen hemen kahverenginin ağırlık kazandığı tek rengin tonlamaları ile yapılmıştır. Ayrıca demografik bilgilere baktığımızda öğrencilerin maddi yoksunluk içerisinde oldukları bundan dolayı da malzeme eksikliği yaşandığı görülmektedir.

Bu resim, 14 yaşındaki bir katılımcı tarafından çizilmiştir ve katılımcının duygusal ifade becerilerinin yanı sıra, çevresindeki dünyayı gözlemleme ve anlamlandırma yeteneğini ortaya koymaktadır. Kırıñoğlu'na göre, 14 yaşındaki çocuklar soyut düşünme ve mantıklı ilişkilendirme becerilerini kullanarak daha karmaşık olayları ve duyguları ifade edebilme yeteneğine sahiptir. Bu yaş, çocuğun zihinsel ve sanatsal gelişiminin olgunlaştığı, görsel anlatımda derinlik ve anlam oluşturabildiği bir dönemdir (Kırıñoğlu, 2005, s.55-65). Katılımcının çizimindeki somut öğeler (figürler, nesneler, mekân) daha detaylı ve doğru orantılıdır, bu da çocuğun çevresindeki gerçekliği algılayıp bunu sanatsal bir dilde ifade etme becerisinin geliştiğini gösterir. Soyut öğeler ise, bu dönemde çocukların soyut düşünme becerisinin geliştiği ve zaman, değişim, duygular gibi temaları ifade edebilme yeteneğini kazandıkları bir dönemi işaret eder. Çizimde kullanılan pastel tonlar, detaylı gölgelendirme ve doğru renk kullanımı, katılımcının sanatsal yeteneklerinin olgunlaştığını ve görsel anlatımda derinlik oluşturduğunu gösterir. Kompozisyon ise daha sofistike bir düzeye ulaşmış; figürler ve arka plan arasındaki ilişki dengeli bir şekilde kurgulanmıştır. Bu özellikler, çocuğun görsel anlatımda anlam oluşturma yeteneğinin olgunlaştığını ve bu süreçte duygusal derinliğin arttığını ortaya koymaktadır.



Resim 1.2. E12 Cinsiyet Erkek Yaş:14

Resim 1.2. A4 kâğıda tükenmez kalem ile çizilip, kuru boya ile boyanmıştır. Resim ellerinde bavullar ve sırtlarında bohçalar olan insanların göç halini göstermektedir. Çoluklu çocuklu ve kadınlı erkekli ailelerin kendilerini başka yerlere ulaştırma çabası içindedirler. Renkler, çizimin duygusal yönünü ve anlatmak istediği durumu ya da olayı vurgulamada önemli bir rol oynar. Çocuklar genellikle olaylar karşısındaki yaşananları resimlerinde kullanılan renkler aracılığıyla ruh halleri ve deneyimlerine dair ipuçları sunmaktadır. Renkli kalemlerle yapılmış bu resimde, canlı renkler, genel olarak yaşamsal bir enerjiyi ve umudu ifade etmektedir. Koyu tonlar, karamsarlık ve zorluklarla mücadeleyi temsil etmektedir. Öğrencinin resimde farklı değerde ve tonlarda renk kullanımı, resim yaparken alınan zevki de göstermektedir.

Bu resim, 14 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından çizilmiştir. Katılımcının toplumsal olaylara duyarlı, gözlem yeteneği güçlü ve duygularını görsel anlatıma dökabilen bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Figürlerdeki beden dili ve yüz ifadeleri, empati kurabilen ve olayların ruhsal boyutunu fark edebilen bir yapıyı yansıtmaktadır. Kavramsal düzeyde, insan figürleri, bohçalar ve taşıma eylemi gibi somut öğeler, göç, ayrılık ve belirsizlik gibi soyut anlamları içermektedir. Resimde kullanılan canlı renkler, figürlerin dikkat çekiciliğini artırmakta ve anlatılmak istenen duyguyu pekiştirmektedir. Ancak genel renk paletindeki koyu tonlar, karamsarlık, yorgunluk ve yaşamın zorluklarını yansıtan bir atmosfer oluşturmaktadır. Kompozisyon, figürlerin yere yerleşimi ve yönelimiyle birlikte sahneye bir hareket hissi katmakta; çizgilerin net ve kontrollü oluşu ise katılımcının teknik yetkinliğini göstermektedir. Bu dönemdeki çocuk, soyut düşünme ve mantıklı ilişkilendirme becerilerini kullanarak daha karmaşık olayları ve duyguları ifade edebilme yeteneğine sahiptir. Bu yaş, çocuğun zihinsel ve sanatsal gelişiminin olgunlaştığı, görsel anlatımda derinlik ve anlam oluşturabildiği bir dönemdir. Bu dönemde birey, sosyal olaylara daha eleştirel yaklaşır ve çizimlerinde gerçek yaşamın karmaşık duygularını yansıtabilir; bu resimde de bu özellikler belirgin şekilde gözlemlenmektedir.



Resim:1.3. K1 Cinsiyet: Kız Yaş:11

Resim 1.3. resim defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Arka planda gökyüzünde ayın ve yıldızların yer aldığı bir akşama ait sahne tasvir edilmektedir. Resimde birkaç insan figürü, ortada kadın, sağ altta bir erkek figürü, valizler, ev ve ağaç çizilmiştir. Resimde kullanılan mavi tonlar, genellikle huzur ve sakinliği ifade eder, ancak geceyi de temsil edebilmektedir. Açık renkli ev ve kıyafetler, resme bir sıcaklık ve umut katmakta, ağaç ve doğa, büyüme veya değişimi simgelemektedir.

Bu resim katılımcıların bir köy ortamındaki günlük yaşamlarını yansıtmaktadır. Çizimdeki detaylar ve renkler, izleyicide farklı duygusal tepkiler oluşmasına aracılık edebilir. Resim çocukların bakış açısıyla, çevrelerinde yaşadıkları ve hissettiklerini ifade etmenin bir yolu olarak değerlendirilmektedir. Eğer çizimlerde insanlar üzgün görünüyorsa, bu genellikle katılımcıların yaşadığı duyguların bir yansımasıdır. Elbette Mülteciler evlerinden ayrılmanın yanında bir de kötü koşullarda yaşam mücadelesi içerisinde daha yoğun duygusal yıpranmalar yaşayacaktır. Katılımcıların çizimlerinde bu duygu hallerini ifade etmeleri, yaşadıkları stres ve kaygının bir göstergesi olabilmektedir. Dolayısıyla katılımcılar sanat yoluyla içsel dünyalarını ve hissettiklerini dışa vurmakta, bu nedenle resimler onların duygusal durumlarına dair ipuçları veren ifade aracı olarak kabul edilmektedir.

Bu resim 11 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Katılımcının bu çalışması, çocuğun duyarlı, gözlem yeteneği gelişmiş ve çevresindeki olayları anlamlandırabilen bir birey olduğunu göstermektedir. Figürleri bir arada ve hareket hâlinde çizmiş olması, sosyal ilişkileri önemseyen, iş birliği ve paylaşım gibi değerlere açık bir kişilik yapısına işaret etmektedir. Kavramsal düşünce açısından

değerlendirildiğinde; ev, çadır, valiz ve insan figürleri gibi somut öğeler açıkça tanımlanabilirken; gece manzarası, yolculuk ve geçicilik temaları soyut anlamda duygusal ve düşünsel bir derinlik kazandırmaktadır. Sanatsal detaylarda pastel tonlar kullanılmış, çizgiler kontrollü ve sade biçimdedir. Gökyüzünün katmanlı boyanması ve doğa unsurlarının resimde belirgin yer kaplaması, kompozisyona genişlik ve atmosfer kazandırmıştır. Figürlerin dengeli dağılımı ve mekânsal bütünlük, görsel düzeni sağlamlaştırmıştır. Kırıçoğlu'na göre, bu çocuk 11 yaş civarındaki mantık ve gerçekçilik dönemindedir. Bu dönemde çocuk, daha soyut düşünme becerilerine sahip olmasına rağmen somut öğeleri tanımlamada ve olayları neden-sonuç ilişkisiyle ifade etme becerisini geliştirmektedir (Kırıçoğlu,2005, s.45-50). Resimde, mekân ve figür ilişkilerini başarıyla yapılandırarak gelişen görsel anlatım becerileri de gözlemlenmektedir.



Resim:1.4. K2 Cinsiyet: Kız Yaş:11

Resim 1.4. Resim defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resimde yer alan tek bir figür merkezde, sol altta üstü çiçeklerle dolu mezar ve arka planda asılmış birkaç resim çerçevesi bulunmaktadır. Mezarın üstündeki çiçek desenleri, sevilen birine duyulan saygı ve özlemi temsil etmektedir. Figürün etrafındaki çeşitli nesneler veya simgeler; yaşam ve ölüm arasındaki ikiliği sembolize etmektedir. Genel atmosfer, ölümle birlikte yaşanan yas ve yalnızlığı açığa vuran umutsuzluğa işaret etmektedir. Resimde katılımcının bir yakınının ölümü ve mezar ziyareti tasvir edilmektedir. Resimde sınırlı renk kullanımı ve basit çizgiler, yalnızlıktan duyulan kaygıdan kaynaklanabilmektedir. Bu tür resimler, katılımcının yaşadığı zorlukların içsel dünyasındaki kabullenmelerinin yansıması olarak görülecektir.

Bu resim 11 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Katılımcının resmi, ergenlik dönemine özgü duygusal yoğunluğu ve bireyselleşme çabasını yansıtmaktadır. Bu dönemde çocuklar, içsel dünyalarını daha açık şekilde ifade etmeye başlar ve çizimlerinde kendi duygularını, düşüncelerini ve yaşantılarını sembollerle aktarabilirler. Somut nesneleri kullanarak soyut anlamlar üretme eğilimleri artar; bu da kavramsal düşüncenin geliştiğini gösterir. Resimde yer alan figürler, nesneler veya düzenlemeler, çocuğun hem gerçeklik algısını hem de soyutlama yeteneğini ortaya koyar. Sanatsal açıdan bakıldığında, figürlerin yerleşimi, renk seçimi, çizgi kullanımı ve ifade gücü duygusal içeriği destekler niteliktedir. Kompozisyonda mekân farkındalığı gelişmiş olsa da hâlâ iki boyutlu algı hâkim olabilir. Olcay Kırıçoğlu'na göre, bu yaş grubundaki bireyler, çizimlerinde neden–sonuç ilişkileri kurarak mantıklı bir bütünlük oluştururlar ve bu da gelişen düşünme becerilerinin bir göstergesidir. Ergenlik dönemi, çocukların soyut düşünme becerilerinin olgunlaşmaya başladığı ve daha karmaşık duyguları ifade edebildikleri bir aşamadır (Kırıçoğlu, 2005, s. 65–75).

Tema 2. Göç ile İlgili Resimler

Göçle ilgili resim yapan katılımcı sayısı dört olup, bunlardan ikisi kız, ikisi ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, üç katılımcının 11 yaşında, bir katılımcının ise 12 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların geldikleri ülkelere bakıldığında ise, üç katılımcının Irak, bir katılımcının ise İran kökenli olduğu görülmektedir.



Resim 2.1. E1 Cinsiyet: Erkek Yaş:11

Resim 2.1. A4 kağıdına kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resim insanların bir yerden bir yere taşınmasını ilişkin ve yaşananlar hakkında bilgi vermektedir. Arka planda, gökyüzü açık ve mavi bulutlar bulunurken, sağ üst köşede hafif kırmızımsı bir ton kullanılmıştır. Resmin solunda büyük kulakları ve derin göz-çukurları olan yaşlı bir adam portresi bulunmaktadır. Adamın yüzü dikkat çekebilecek kadar büyük çizilmiş, yüz ifadesi düşünceli ve endişeli bir duygu halini yansıtmaktadır. Kamyon, taşınmayı simgelemekte ve bu durum değişimi, yeni başlangıçları veya belirsizlik hissini temsil edebilmektedir. Kırmızı, genellikle güçlü duyguları temsil eder. Evin varlığı, güvenli ve sıcak bir ortamı simgelerken, diğer taraftan bir yeri, bir evi terk ediyor olmanın yarattığı kaygıyı yansıtabilir.

Bu resim 11 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Resimde yer alan öğelerin yorumlanmasında, Kırıçoğlu'na göre, 11 yaşındaki çocuklar, soyut düşünme ve mantıklı ilişkilendirme becerilerini kullanarak hem somut hem de soyut öğeleri birleştirmeye başlarlar. Bu dönemde çocukların düşünsel gelişimi, çevrelerindeki dünyayı gözlemleyip anlamlandırarak duygusal ve mantıklı bir bütünlük oluşturmalarına yardımcı olur (Kırıçoğlu, 2005, s. 50–58). 11 yaş, zihinsel ve sanatsal gelişimin hızlandığı, soyut düşünme becerilerinin olgunlaşmaya başladığı bir aşamadır.



Resim 2.2. K6 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 2.2. A4 kağıdına kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resmin merkezinde büyük bir bina yer almakla birlikte binanın üzerinde turuncu ve kahverengi tonlarda iki pencere ve bir kapı yer almaktadır. Sağda İki kişi valizleriyle mutlu şekilde beklemektedir. Gökyüzü boş bırakılmış, bu da ortamı sadeleştirmektedir. Bu resimde Kullanılan pastel renkler, genellikle sıcaklık ve samimiyet hissi uyandırmaktadır.

Kırmızı, dikkat çekici bir renktir ve bir nesnenin, kamyon, öne çıkmasını sağlamaktadır. Mavi ise sakinlik ve huzur hissi verir. Ayrıca güvenli bir ortamı temsil ettiği söylenebilir. Arka planda görülen ev, bir yaşam alanını temsil etmekte, aynı zamanda bireylerin hayatlarının merkezi olabilmektedir. Kamyon, taşınma veya hareketliliği simgelemektedir. Yol ve işaretler ilerlemeyi ve yönlendirmeyi simgelemektedir. Ayrıca ev halkının gidecekleri yerin ve aldıkları bütün kararların planlı olduğunu göstermektedir. Kadın figürün elindeki bavulun renkli olması mutluluğun göstergesidir.

Bu resim 12 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Katılımcının duygusal olarak dengeli, sosyal çevresine duyarlı ve gözlem yapabilen bir birey olduğu görülmektedir. Figürler arası ilişki ve çizimlerdeki düzen, katılımcı iletişim kurma becerisi ve çevresindeki olayları anlamlandırma yetisini yansıtır. Kavramsal düzeyde, çizimde somut öğeler ile soyut anlamlar bir arada yer almakta; nesnel gerçeklik (bina, insanlar, eşyalar) ile duygusal temalar (mutluluk, birliktelik) arasında anlamlı bir bağ kurulmaktadır. Sanatsal olarak renk tercihleri, çizgi kullanımı ve figür yerleşimi yaşa uygun biçimde gelişmiş; sade ama etkili bir kompozisyon oluşturulmuştur. Görsel sadelik, anlatımı desteklemiş ve resmin duygusal içeriğini ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde çocuklar, somut dünyayı anlamlandırırken soyut düşünme becerilerini de geliştirirler. Çizimde olaylar anlamlı bir bütün içinde sunulmuş, mekân ve figür ilişkisi doğru biçimde yapılandırılmıştır. Çocuğun çizim dili ile düşünceyi ifade etme becerisi gelişmiş, anlatı gücü resme yansımıştır. “Bu dönemde çocuklar, soyut düşünmeye başlamakla birlikte, somut öğelerle ilişkilerini sürdürebilirler ve çizimlerinde daha derin anlamlar oluşturabilirler (Kırıçoğlu, 2005, s. 55–60).



Resim 2.3 K3 Cinsiyet: Kız Yaş:11

Resim 2.3. A4 kağıdına kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Bu resimde bir gece manzarası görülmekte; ev, çadır, valizler ve insan figürleri yer almaktadır. Gökyüzü ve doğa temsillerinde kullanılan mavi ve yeşil tonları, sakinliği temsil etmektedir. Ayrıca, bu renkler huzur ve umut duygusunu işaret etmektedir. Toprak ve binalar için kullanılan kahverengi tonları, doğallığı ve güvenli bir yaşam alanını simgelemektedir. Kahverengi yeryüzünün daha doğrusu toprağın rengidir. Resimde yer alan farklı biçimlerdeki evler ve onların yerleştirildiği yaşam alanlarının ne kadar huzur ve güven sağladığına ilişkin ipuçları vermektedir. Ağaç, doğanın gücünü ve yaşamı simgelerken, aynı zamanda bir sığınak veya güvenli bir yaşam alanını simgelemektedir. Resimde yer alan insan figürleri, aile bağını ve ilişkilerini vurgulamaktadır.

Bu resim 11 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Katılımcı duygusal derinliği olan, gözlem gücü gelişmiş ve dış dünyaya duyarlı bir birey profili çizmektedir. Figürlerin hareket hâlinde olması ve mekânsal yerleşim, katılımcının çevresindeki olayları yorumlayabildiğini ve bir bütünlük içinde ifade edebildiğini göstermektedir. Kavramsal açıdan değerlendirildiğinde; somut öğeler (ev, çadır, valiz, insan figürleri) çizimin temelini oluştururken, soyut anlamda gece manzarası, karanlık doğa ve yolculuk teması, belirsizlik, geçicilik ve değişim gibi duyguları yansıtmaktadır. Sanatsal bakımdan resimde pastel tonlar hâkimdir; çizgi kullanımı belirgin ancak detaylar sadedir. Gökyüzü ve doğa unsurlarının geniş yer kaplaması, kompozisyona derinlik kazandırırken figürlerin sahneye dengeli dağılımı görsel bir bütünlük sağlamaktadır. Bu dönemde çocuklar, somut öğelerle ilişkilerini korurken, soyut düşünmeye başlarlar ve çevresindeki dünyayı daha anlamlı bir şekilde yansıtır. Katılımcı, mekân ve figür ilişkilerini anlamlandırarak çizgisel anlatımı güçlü bir şekilde kullanmış, soyut temalarla somut öğeleri dengeli bir şekilde birleştirmiştir. Bu bağlamda resim, çocuğun hem zihinsel hem duygusal gelişiminin görsel bir yansıması niteliğindedir.



Resim 2.4. E2 Cinsiyet: Erkek Yaş:11

Resim 2.4. A4 kağıdına kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Bir insan figürü resmin merkezine yerleştirilmiştir. Figür üzgün bir ifade ile çizilmiştir. Başında bir şapka üzerinde kuşaklı bir giysi bulunmaktadır. Elinde sopaya takılmış bir bohça görülmektedir. Bohça, geleneksel olarak kişinin yanında taşıyabildiği kişisel eşyaları temsil etmektedir. Bu durum, taşınma, göç veya yeni bir hayata geçiş temalarını simgelemektedir. Aynı zamanda bu kişinin yüz ifadesinden de bu durumdan memnun olmadığı görülmektedir.

Bu resim 11 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Katılımcı gözlem yapma, duygularını ifade etme ve çevresiyle bağ kurma becerisinin gelişmiş olduğu görülmektedir. Bu yaş dönemindeki çocuklar artık yalnızca gördüklerini değil, yaşadıkları ya da düşündükleri durumları da yansıtmaya eğilimindedir. Kavramsal düşünce açısından çocuk, somut öğeleri (insan figürleri, nesneler vb.) belirgin ve anlaşılır şekilde çizmekte; aynı zamanda soyut öğeleri (yolculuk, bekleyiş, belirsizlik, gece gibi duygusal içerikler) resme duygusal bir atmosfer katarak ifade etmektedir. Sanatsal açıdan çizgide sadelik ön planda olmakla birlikte, figürlerin düzenli yerleştirilmesi, mekânın tanımlanabilir olması ve pastel renklerle sağlanan yumuşak geçişler dikkat çekmektedir. Kompozisyon, sahne düzenlemesinde anlam bütünlüğü taşıyan bir yapıdadır; figürler, zemin ve gökyüzü arasında net bir ayrım yapılmış, çizim yüzeyi dengeli kullanılmıştır. Bu dönemde çocuklar artık anlatmak istediklerini düzenli bir şekilde planlar, mekân ve figür ilişkisine dikkat eder, düşünce ve duygu arasında denge kurarak görsel bir anlatım oluştururlar. Katılımcının resmi, bu dönemdeki çocukların gelişimsel özelliklerini ve zihinsel olgunluklarını yansıtan bir örnektir. Çocuk hem görsel hem de duygusal düzeyde anlamlı bir iletişim kurabilmektedir.

Tema 3. Savaşla İlgili Resimler

Savaşla ilgili resim yapan katılımcı sayısı sekiz olup tamamı erkektir. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, dört katılımcının 13 yaşında, ikisinin 12 yaşında, birinin 14 yaşında ve birinin ise 11 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların geldikleri ülkelere bakıldığında ise, beş katılımcının Afganistan, ikisinin İran ve birinin Irak kökenli olduğu görülmektedir.



Resim 3.1. E13 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 3.1. A4 kâğıda kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resimde bir savaş sahnesi tasvir edilmiştir. Kâğıdın sol tarafında saldırıya uğramış, üst katlarından dumanlar yükselen çok katlı bir bina bulunmaktadır. Resim yüzeyine hâkim olan Afganistan bayrağına benzeyen yeşil renkli askeri araçlar bulunmaktadır. Binanın önünde, korku içerisinde ellerini kaldırmış bir figür yer almaktadır. Bu türden bir anlatım savaşın insanın yaşamına olan etkilerini ve çatışma ortamındaki zorlukları gözler önüne sermektedir. Kullanılan canlı ve parlak renkler, dikkat çekici bir etki yaratmaktadır. Bu durum resimdeki hareketliliği vurgulamaktadır. Askeri araçlar genelde olduğu gibi yeşil renkle betimlenmiştir.

Bu resim 14 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Bu katılımcı duygusal olarak olgunlaşmış, gözlem yeteneği yüksek ve iç dünyasını estetik yollarla ifade edebilen bir kişinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar, sosyal ilişkileri daha derinlikli şekilde sorgular, bireysel kimliklerini keşfetmeye başlar ve bu süreci çizimlerine yansıtır. Kavramsal düşünce açısından çocuk, somut (figürler, mekânlar, nesneler) ve soyut (duygu, zaman, değişim, içsel çatışmalar) öğeleri birlikte ve

anlamalı bir bütünlük içinde kullanma yeteneğini geliştirmiştir. Sanatsal detaylarda gölgeleme, hacim verme, perspektif kullanımı ve renk uyumu gibi teknik beceriler dikkat çekerken, çizgisel anlatım daha kontrollü ve bilinçlidir. Kompozisyon ise görsel dengenin sağlandığı, figür-mekân ilişkilerinin bilinçli bir düzenle kurulduğu olgun bir yapı sergiler. Kırıçoğlu'na göre, 14 yaşındaki çocuk, görüneye uygun çizim aşamasına yaklaşmaktadır; nesneleri olduğu gibi değil, göründükleri biçimde çizmeye başlar ve sanatın anlatım gücünü keşfeder. Bu bağlamda, 14 yaşındaki çocuk hem teknik becerilerini hem de düşünsel ve duygusal birikimini çizimle başarılı biçimde ifade edebilmektedir (Kırıçoğlu, 2005, s. 65–72).



Resim 3.2. E6 Cinsiyet: Erkek Yaş:13

Resim 3.2. A4 kâğıda kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resimde bir savaş anı tasvir edilmiştir. Gökyüzünde kırmızı ve beyaz renkle bir sembolize edilen bir uçak bulunmaktadır. Resmin yüzeyi tamamen, bir uçak ve top tarafından, bir bombardıman altında olan yerleşkeyi göstermektedir. Orada var olan binalar bombalardan etkilenmiş ve alevler içerisinde bulunmaktadır. Farklı renkler boyanmış evler, güvenli bir yaşam alanı arayışını ve çocukların ev kavramına duyduğu özlemi temsil etmektedir. Her ev, farklı bir hikâye veya deneyimi simgelemektedir. Resimdeki diğer nesneler, oyun alanı ve araçlar, çocukların yaşamlarında duydukları huzuru en çok da oyun oynamaya olan özlemlerini vurgulamaktadır. Bu resim, mülteci bir çocuğun yaşadığı zorluklara rağmen umut ve huzur arayışını ifade etmektedir. Rengarenk renklerle biçimlendirilmiş binalar ve imgeler çocuğun güvenli bir yaşam alanına ve doğaya olan özlemini yansıtmaktadır. Özellikle

resimde kullanılan kırmızı, mavi, sarı gibi canlı renkler, neşe ve umut hissi uyandırmakta, katılımcının hayal gücünü ve olumlu bir bakış açısını sahip olduğu izlemine vermektedir

Bu resim 13 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Bu resim savaş, saldırı ve yıkım temalarını güçlü bir şekilde ifade edildiği dramatik bir kompozisyona sahiptir. Patlayan bombalar, yanarak düşen cisimler, tahrip olmuş binalar, yangınlar ve silahlı figürler; katılımcının hem somut gözlemlerini hem de soyut korkularını resme aktardığını göstermektedir. Gökyüzünden gelen tehlikelerle yer düzeyindeki savunma unsurlarının bir araya getirilmesi, katılımcının karmaşık olayları zihninde bütünleştirip anlatma çabasını yansıtır. Bu çalışmada da katılımcı, semboller (uçak, polis kalkanı, top), kavramsal yazılar ve kompozisyon düzeniyle anlatımını güçlendirmiştir. Renk kullanımı (alevler, dumanlar, bina renkleri), mekân yerleşimi ve figürlerin duruşları; yaşanmışlık hissini ve olaylara karşı duygusal duyarlılığı ortaya koyar. Bu tür bir resim, çocuğun toplumsal olaylara dair farkındalığını, içsel dünyasındaki endişelerini ve ifade becerisini göstermesi bakımından anlamlıdır.



Resim 3.3. E7 Cinsiyet: Erkek Yaş:13

Resim 3.3. A4 kâğıda kurşun kalemle ile çizilmiş ve kuru boya ile boyanmıştır. Bu resim de savaş ve çatışmanın yaşandığını anlatan çalışmadır. Bu resimde çatışma alanı daha geniş bir alanda ve bakış açısı daha tepeden ele alınmıştır. Kâğıdın ortası çatışma alanın patlamalarla yoğun yaşandığı bir bölge olurken bu alanda kalmış, ölü ya da yaralı, insanlar bulunmaktadır. Öğrenci resminde anlatımı güçlendirmek için “bomba”, “ev düşmüş”, “kaçıyor” gibi ifadeleri yazarak çizdiği imgeler bir arada kullanmıştır. Bu

çatışmanın yaşanılan çevrenin her bir alanına zarar verdiğini göstermektir. Bakkala atılan bir bombanın patlaması sonucu bakkalın sahibinin ölü veya yaralı olduğunu belirten figürün çevresini kırmızıyla boyayarak patlamanın etkisini tasvir etmiştir. Resimdeki araçlar, otomobiller ve itfaiye hem olaya müdahale hem de bir kaçışma anını başka bir bakış açısından ele almıştır. Resimdeki biçimler, kaotik ve yoğun bir savaş ortamını yansıtır; her bir öge savaşın yıkıcı etkilerini simgeler. Kullanılan renkler canlı olmakla birlikte silik fakat duruma veya nesneye ait tanımlanan karşılığı belirlenerek kullanılmıştır. Canlı renklerin ve net ifadelerin bir arada kullanılması, resmin duygusal yoğunluğunu artırarak, savaşın vahşetini izleyiciye güçlü bir şekilde iletir.

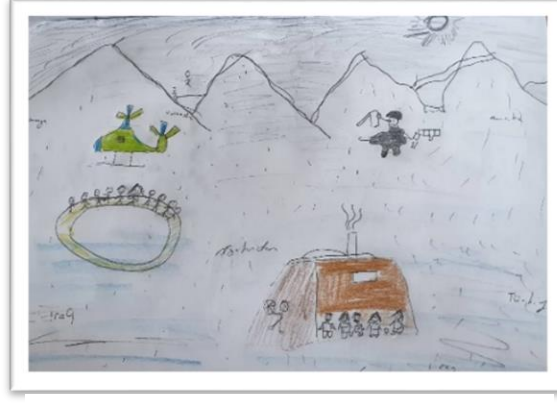
Bu resim, 13 yaşındaki bir erkek katılımcının savaş ve çatışma temalarını duygusal ve simgesel biçimde yansıttığı bir çalışmadır. Patlamalar, yıkılmış evler, korku içindeki figürler ve açıklayıcı yazılar çocuğun yaşadığı ya da gözlemlediği olayları sadece görsel değil, düşünsel olarak da ifade ettiğini göstermektedir. Katılımcı ergenlik döneminde. Bu dönemde çocuklar gerçek yaşam olaylarını anlamlandırır ve simgesel anlatımla dışa vururlar. Resimdeki figürlerin orantısız eksikliklerine rağmen olay kurgusu ve detaylardaki bilinçli tercihler (renk, yazı, figür duruşları) duygusal aktarımın ve anlatım isteğinin öne çıktığını göstermektedir. Kompozisyon farklı olay alanlarının bir sahne düzeninde birleşmesiyle oluşturulmuştur; bu da çocuğun savaşın farklı boyutlarını bir arada ifade etmeye çalıştığını düşündürmektedir. Sanatsal olarak çizimde simgesel anlatım, kavramsal kavrayış, duygusal dışavurum ve hikâyesel yapı dikkat çekmektedir. Genel olarak bu resim, katılımcının hem sanatsal hem de düşünsel gelişiminin önemli bir yansıması olarak görülebilir. Toplumsal duyarlılık, soyut düşünme becerisi ve ifade yeteneği ön plandadır.



Resim 3.4. E4 Cinsiyet: Erkek Yaş:12

Resim 3.4. Resim defterine çizilmiş genelde karakalem kullanmakla beraber yer yer kuru boya ile belirli imgeler boyanmıştır. Karakalemle çizilen figürler, çatışmanın sert ve soğuk doğasını vurgularken, kuru boya ile belirli imgelerin renkli şekilde boyanması, önemli figürlerin ve olayların dikkate alınması gerektiğini ima eder. Resmin teması savaş olmakla birlikte, öğrenci tarafından belirli bir bölgede hem insanlar hem de hava araçları ile yaşanan çatışma ele alınmıştır. Kâğıdın sol tarafında bir ülkenin, İsrail, bayrağı yanan bir şekilde çizilmiştir. Bayrak renkli olarak, kâğıdın üst kenarında çizilen bayrakta, Filistin, olduğu gibi, çizilmiştir. Resimde iki bayrağın kullanılması da iki ülke, İsrail ve Filistin, arasındaki çatışmaları akla getirmektedir. Çatışma içerisinde yer alan dört figürü bulunmaktadır. Bunlardan İsrail bayrağını tutanların yaralı olduğu diğer iki figürün ise çatışmanın galibi olarak görüldüğü yaptıkları zafer işareti ile belirginleştirilmiştir.

Bu resim 12 yaşındaki bir erkek katılımcının savaşın yıkıcı etkilerini ve duygusal yansımalarını görsel olarak ifade etme çabasını göstermektedir. Somut öğeler (bayraklar, helikopterler, tel örgü, insan figürleri) çocuğun savaş ve bölünme temasındaki gözlemlerini aktarırken, soyut öğeler (yanan bayrak, çatışma, sınırlar) katılımcının duygusal çatışmalarını sembolize eder. Kompozisyonda, tel örgü gibi engeller, iki zıt grubu (yaralı figürler ve zafer işareti yapan figürler) ayırarak fiziksel ve duygusal sınırları vurgular. Sanatsal detaylar ise, çatışma, acı ve zafer arasındaki karşıtlığı derinleştirir. Resim, katılımcının bu yaşta soyut düşüncelerle somut olayları birleştirerek toplumsal meseleleri sanatsal bir dilde ifade etmeye başladığını gösterir. Kırıçoğlu'na göre bu yaş, mantık ve gerçekçilik dönemidir. Çocuklar bu dönemde hem gördüklerini hem de hissettiklerini ifade edebilir. Bu çizim de katılımcının toplumsal duyarlılık, soyut düşünme ve anlatım becerisinin geliştiğini göstermektedir (Kırıçoğlu, 2005, s. 55–60).



Resim 3.5. E8 Cinsiyet: Erkek Yaş:13

Resim 3.5. Çizgisiz ders defterine çizilmiş genelde karakalem kullanmakla beraber yer yer kuru boya ile belirli imgeler boyanmıştır. Resimde karakalem kullanımı, savaşın sert ve gri atmosferini, kuru boya ise daha belirgin imgelerin altını çizmektedir. Öğrenci coğrafi bir adlandırma yaparak ülkelerin isimleri, Almanya, Yunanistan, Amerika, Irak, İran, Türkiye gibi isimleri kullanarak bölgesel ve bölge dışı adlandırmaya ulaşmıştır. Fiili olarak savaşın sürdüğü ülkeler olmakla birlikte geçiş ve göç yapılan ülkelerin adları olarak belirlenmiştir. Kâğıdın sol üstünde yer alan yeşil bir helikopter, hemen onun altında dairesel olarak çember içerisine alınmış asker olarak ifade edilecek figürlerden oluşan bir çatışma alanı gösterilmektedir. Sağ alt köşede ise, bir evin içinde oturan insanlar bulunmaktadır. Evin bacasından duman tütmektedir. Bacasında duman tüten evde sorun olduğu tespit edilen bir gerçeklik olarak bulunmaktadır. Ancak ev, resimdekiler veya herkeste olduğu gibi mülteciler içinde bir güvenli alanı temsil etmektedir. Mülteci öğrenciler için ev, kaybedilen bir yaşamı ve özlemi simgelemektedir. Ev içerisindeki topluluğun, ailenin bir arada bir şekilde dayanışma ve birlikteliği vurgulayabilir. Öğrencinin resimde renk kullanımı hakkında göze çarpan söyleyebilecek bir ifade bulmak zordur.

Bu resim 13 yaşındaki bir erkek katılımcının dünya üzerindeki ülkeleri ve onlar arasındaki yaşanan olayları anlamlandırma çabasını yansıtır. Somut öğeler (dağlar, ev, helikopter, insan figürleri) katılımcının çevresindeki dünyayı gözlemlemesini, soyut öğeler (ülke isimleri, bayraklar) ise küresel olaylara dair soyut düşüncelerini ifade eder. Resim, katılımcının toplumsal ve kültürel bağlamdaki olayları anlamaya başladığını gösterir. Kompozisyonda, dağlar perspektif oluştururken, evdeki insan hareketliliği ve

helikopter ise, dayanışma ve yardım arayışını simgeler. Kırıçoğlu'nun sanat gelişim kuramına göre bu yaş grubu, mantık ve gerçekçilik döneminin sonuna yaklaşımakta, görüneneye uygun çizime geçiş yapmaktadır. Bu dönemde çocuklar hem gözlemlerini hem de düşünsel süreçlerini çizim yoluyla ifade edebilir. Bu resim de çocuğun toplumsal duyarlılığı ve gelişen soyut düşünme becerisini ortaya koymaktadır.



Resim 3.6. E3 Cinsiyet: Erkek Yaş:11

Resim 3.6. çizgisiz ders defterine çizilmiş genelde karakalem kullanmakla beraber kuru boya ile boyanmıştır. Resim çatışmanın ve savaş yoğun olduğu bir ortamı göstermektedir. Arka planda dağlar var, bu da çatışmanın bir dağlık bölgede geçtiğini göstermektedir. Kâğıdın solunda kanlar içerisinde kalmış iki asker, diğer taraftaki yeşil üniformalı iki askerden ayrı olduğu belirtilerek, kahverengi üniformalı olarak çizilmiştir. Yeşile boyanmış imgeler güçlü tarafın saldırganlığını da gösteren bütünlükte ele alınmıştır. Toprak her zaman ki gibi kahverengidir. Kırmızı gibi canlı renkler ise, dikkat çekici bir şekilde kan ve şiddeti simgelemektedir.

Bu resim, 11 yaşındaki bir erkek katılımcının sanatsal ve düşünsel gelişimini yansıtmaktadır. Bu yaş grubu somut öğeleri (tank, uçak, askerler) kullanarak dünyayı anlatırken, aynı zamanda soyut duyguları da ifade etmeye başlamaktadır. Resimdeki somut öğeler savaşın fiziksel yanlarını, soyut öğeler ise savaşın acı ve yıkıcı etkilerini simgelemektedir. Viktor Lowenfeld'in sanat gelişim kuramına göre çocuk bu yaşta "Gerçekçilik Öncesi" ile "Görsel Gerçekçilik" evresi arasındadır. Bu evrede çocuklar, sadece gördüklerini değil, aynı zamanda düşündüklerini ve hissettiklerini de yansıtmaya başlar. Figürlerin mekânla ilişkisi gelişmiş, olayların anlatımı ise daha bilinçli bir yapı kazanmıştır. Bu bağlamda resim, çocuğun hem bilişsel hem de duygusal gelişiminin sanatsal bir yansımasıdır (Lowenfeld & Brittain, 1987 s. 105–115).



Resim 3.7. E5 Cinsiyet: Erkek Yaş:12

Resim 3.7. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiştir. Resim yoğun bombardıman ve bir saldırı altındaki bölgeyi işaret etmektedir. Gökyüzü bulutlarla belirleyici hale getirilirken havadan güçlü bombaların yerleşim alanına yağdığı saldırı anına odaklanılmıştır. Ancak bombalar havada asılıdır. Henüz bombalardan herhangi biri yerleşim alanına düşerek bir tahribat oluşturmamıştır. Yerleşim alanı binalar, helikopter, bulut, roket, bomba, dağ, insanlar, köprü ve su altı canlılarının varlığı ile kurgulanmış imgelerle sınırlandırılmıştır. Resim rengin çarpıcı etkisinden uzak tutulmuştur. İmgelerin yapısal ve anlam yönünden belirleyici özellikleri çizgisel anlatımla güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu resim 12 yaşındaki bir erkek katılımcının sanatsal gelişiminde önemli bir aşamayı göstermektedir. Viktor Lowenfeld, bu dönemi “Görsel Gerçekçilik” evresi olarak tanımlar. Çocuklar artık yalnızca nesnel gerçekliği değil, duygusal ve toplumsal anlamları da çizimlerine yansıtmaya başlar. Bu bağlamda resim, çocuğun hem içsel dünyasını hem de dışsal karmaşayı kavramsal olarak birleştirebildiğini göstermektedir (Lowenfeld & Brittain, 1987 s. 105–115). Resimdeki kaotik unsurlar (meteorlar, roketler) ve somut öğeler (binalar, helikopterler, insanlar) arasındaki denge, katılımcının savaş gibi bir felaketin etkilerini kavramadaki çabasını yansıtır. Ayrıca, insanın çevreyle olan mücadelesi ve hayatta kalma içgüdüğü gibi temalar, çocukların dünyayı hem duygusal hem de kavramsal bir şekilde algılamaya başladığı bu dönemin özelliklerini taşır.



Resim 3.8. E9 Cinsiyet: Erkek Yaş:13

Resim 3.8. A4 kâğıda kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resim, kâğıdın bütününe hâkim, alevlerin çevresini sardığı görülen bir evin tasvirini içermektedir. Kâğıdın sol üst köşesinde büyük bir uçak veya helikopter olduğu söylenebilecek bir araç bulunmaktadır. Fakat o da bir savaş hava aracı demekten uzak görülür. Yalnızca ona gövdesinden aşağı sarkan ve asılı duran bir keseden dolayı yangın söndürme hava aracı demek daha olasıdır. Evin yanmasına neden olabilecek bir işaret resim yüzeyinde gösterilmemiştir. Ayrıca kompozisyonda insanlara da yer verilmemesi, yapılan resimde, belki de hava saldırısı sonrası çıkan yangını söndürmek amacıyla yangın söndürme aracı tarafından gerçekleştirilen bir kurtarma operasyonunu akla getirir. Arka planda kullanılan mavi ve gri tonları evde belirleyici olan sıcak renklerle birlikte evi öne çıkaran bir etkiye sahiptir.

Bu resimde katılımcı, 13 yaşındaki bir erkek katılımcı hem huzur arayışını hem de felaket anındaki acil müdahale anına odaklanmıştır. Lowenfeld'in sanat gelişim kuramında bu yaş aralığı, karar verme ve kendini ifade etme dönemidir. Bu dönemde çocuklar duygularını, gözlemlerini ve düşüncelerini daha bilinçli ve simgesel yollarla aktarırlar (Lowenfeld & Brittain, 1987, s. 115–125). Resimdeki yangın ve kurtarma araçları, çocuğun zihin dünyasında yaşadığı korkuları, felaketi ve çözüm süreçlerini simgeler. Evin yapısı ve çevresindeki detaylar ise somut unsurlar olarak çocuğun güven arayışını yansıtır. Yangın anında, kurtarma ve kurtuluş, bir anlamda katılımcının yaşadığı hayatta kalma ve duygusal tepkileri ifade edilmektedir.

Tema 4. Hayal Kurma ile İlgili Resimler

Hayal kurma ile ilgili resim yapan katılımcı sayısı on olup, bunlardan yedisi kız, üçü ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, dört katılımcının 13 yaşında, ikisinin 12 yaşında, birinin 14 yaşında ve birinin ise 11 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların geldikleri ülkelere bakıldığında ise, beş katılımcının Irak, ikisinin Filistin, ikisinin Pakistan ve birinin Suriye kökenli olduğu tespit edilmiştir.



Resim 4.1. K13 Cinsiyet: Kız Yaş:13

Resim 4.1. resim defterine kurşun kalemle ile çizilmiş ve kuru boya ile boyanmıştır. Resim annenin olmadığı bir baba, kız ve erkek kardeş denebilecek bir aile portresini göstermektedir. Her iki çocuğun ortasında yer alan baba figürü çocuklarının ellerinde tutmaktadır. Kompozisyonda bir ağaç ve salıncağa yer verilmiştir. Böylesi bir durum için; her şeyden uzak aile ile birlikte olmanın zaman geçirmenin mutluluğundan başka ne söylenebilir. Rengin en çok ağaçta betimlemeye uygun bir tercihle kullanıldığı görülmektedir. Figürlerde tercih edilen renkte ağaçta olduğu gibi belirgin bir özellik veya istekli bir yönelim sergilenmemiştir. Zaten öğrenci, figürler ve ağacın dışında kalan öğelerin yüzeyde çizgisel olmaktan öte renk anlayışı ile planlama becerisinden uzaktır.

Bu resim, 13 yaşındaki bir kız katılımcının aile ve doğa ile olan bağlarını yansıtır. 13 yaşındaki çocuklar soyut düşünme yetilerini geliştirirler ve duygusal bağlarını daha anlamlı bir şekilde ifade etmeye başlarlar. Aile üyelerinin el ele tutuşarak mutluluğu simgelemesi ve huzurlu yüz ifadeleri, çocukların sevgi ve bağlılık arayışını gösterir. Arka plandaki ev ve büyük yeşil ağaç, güvenli bir yaşam ve doğayla iç içe bir ortamı vurgular.

Soyut olarak huzur ve mutluluk, somut öğelerle ifade edilmiş, çizim dengeli ve sade renklerle duyguları güçlendirmiştir. Bu yaşta çocuklar, soyut düşünceleri daha derinlemesine işler ve sevgi, birliktelik gibi kavramları sanatsal bir dille ifade ederler.



Resim 4.2. K17 Cinsiyet: Kız Yaş:14

Resim 4.2. resim defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resim öğrencinin hayalleri ve beklentilerini temsil etmektedir. Kompozisyon mavi ve kahverenginin hâkim kılındığı iki alan üzerine kurulmuştur. Bir kız çocuğu, iki ev ve rüzgârdan uçuşan paralar resimde ele alınan imgelerdir. Evlerin biçimlenmesinde dekoratif bir renk anlayışı hakimdir. Kız çocuğunun giysileri kahverengi tonlarda boyanmıştır. Göçün yanında ekonomik yoksunluğun yaşanması bir mülteci için sıkıntıları katmerlenmektedir. Hele hele bir çocuk için yaşanılacak bir ev ve geçinebilmek için ekonomik koşulların sağlanabilmesini umut etmek ve hayalini kurmaktan uzak kalınamaz.

Bu resim 14 yaşındaki bir kız katılımcının hayal gücünü ve yaşamla ilgili umutlarını yansıtmaktadır. Resimde para simgeleri, finansal özgürlük ve mutluluk arzusunu simgelemiştir. Kollarını havaya kaldıran figür, hayallerin gerçekleşmesiyle duyulacak sevinci ifade etmiş. Arka plandaki ağaçlar ve evler, güvenli bir yuva ve doğayla uyumlu bir yaşam arzusunu simgelemiştir. Mavi gökyüzü özgürlük hissi verirken, sıcak renkler doğallık ve huzuru vurgulamış. Soyut olarak, maddi güvence ile huzurlu bir yaşam arzusunun birleşimi öne çıkmış. Somut olarak ise, detaylı figürler, açık bir mesaj taşımaktadır.



Resim 4.3. K7 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 4.3. çizgisiz ders defterine kurşun kalemle ile çizilmiş ve kuru boya ile boyanmıştır. Resim bir eğlence parkını tasvir etmektedir. İçerisinde çocukların yer almadığı kardan adamlar, çam ağacı ve hediye paketlerinin olduğu Noel'i hatırlatmaktadır. Hediye paketleri paylaşımı ve mutluluğu sembolleştirmektedir. Resmin yüzeyini kaplayan karın üzerinde salıncaklar, kaydıraklar ve tahterevalliler yer almaktadır. Kompozisyonda yer alan imgeleri ifade etmek için sarı, kırmızı, mavi ve yeşil gibi canlı renkler kullanılmıştır. Daha doğru bir ifadeyle dekoratif bir renk anlayışıyla resme neşeli ve enerjik bir hava katılmaktadır.

Bu resim 12 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Resim yılbaşı temalı neşeli bir park sahnesini yansıtmaktadır. Resimde salıncak, tahterevalli, kardan adamlar, Noel ağacı ve hediye çuvalı gibi unsurlar yer almaktadır. Nesneler tanınabilir, renkler canlı ve kompozisyon dengeli bir şekilde kurgulanmıştır. Somut olarak eğlence araçları ve kış öğeleri varken; soyut olarak paylaşma, mutluluk ve bireysellik gibi kavramlar resme yansımıştır. Çocuk, mantık döneminde; mekân ilişkilerini kurmuş, temaya bağlı kalmış ve yaratıcı ifade becerileri gelişmiştir. Çocuk sosyal, gözlem yeteneği güçlü ve hayal gücü yüksek bir profil sergilemektedir.



Resim 4.4. K14 Cinsiyet: Kız Yaş:13

Resim 4.4. resim defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Katılımcı bir lunapark resmetmiştir. Lunapark, insan hele hele bir çocuk için eğlence ve mutluluk kaynağı olan bir mekandır. Doğal olarak bir lunaparkta en çok dikkat çeken dönme dolap, büyük salıncak, gondol ve gösteri çadırı resmin de öne çıkan eğlence araçları olarak öne çıkarılmıştır. Bunların yanında bir balon satan bir kişi ve satıcıdan ürün satın alan küçük bir kız çocuğu kompozisyona dahil edilmiştir. Resimde öne çıkan her imge detaylı ve renkli tasarımıyla oldukça özenli çizimlerdir. Canlı ve sıcak renklerin kullanımı öğrencinin yaptığı resimden zevk aldığı hissini güçlendirmektedir.

Bu resim 13 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Bu resimde, renkli, hareketli ve neşeli bir atmosfer hâkimdir. Katılımcı mantık dönemi (11–13 yaş) içindedir. Mekân düzenlemesi gelişmiş, objeler mantıklı yerleştirilmiş. Figürler gerçek hayatla bağlantılı, oran-orantı çabası görülmüştür. Soyut düşünce belirtileri, Lunapark gibi karmaşık bir tema tasarlanmış, keyif ve mutluluğu simgeleyen öğelere yer verilmiş. Kavramsal düşünce, Eğlence, sosyalleşme ve çocukluk temaları öne çıkmış. Katılımcı yaratıcı, gözlem gücü yüksek ve detaylara önem vermiştir.



Resim 4.5. K4 Cinsiyet: Kız Yaş:11

Resim 4.5. çizgisiz ders defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Resim 4.3.'te olduğu gibi bu resimde de Noel yaşanmaktadır. Yine burada da çocuklar kompozisyonda yer almamaktadır. Ancak aile ve onu oluşturan bireylerin dışarda bırakılması Noel'in onlarsız kutlanacağı anlamına gelmemektedir. Birliktelikten kopuk bir kutlama anlamsız olacaktır. Bunun dışında doğal olarak kışın ve karın olduğu bir mevsimde Noel'in yaşandığı sıcak bir ev ortamı, çam ağacı ve onun altında hediye paketleri resme dahil edilmiştir. Resimde kullanılan sıcak canlı renklerle dekoratif bir boyama anlayışı Noel ritüelinin mutluluk ve huzur hissinin yoğunluğuyla örtüşmektedir.

Bu resim 11 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Resimde süslenmiş ev, büyük bir Noel ağacı, hediye paketleri ve kar taneleri yer almış. Şeker çubukları ve çikolatalar detayları güçlendirmiş. Renkli, neşeli ve simetrik bir kompozisyon hâkimdir. Katılımcı mantık dönemi içindedir. Nesneler belirgin, renk kullanımı bilinçlidir. Somut nesnelerle birlikte yılbaşı temasının anlamı kavranmış. Kavramsal düşünme gelişmekte; duygusal içerik ve simgeler var. Hayal gücü, mutluluk, düzen sevgisi ve estetik farkındalık öne çıkmış. Çocuk, görsel ifadeyi neşeli ve anlamlı bir şekilde kullanmış.



Resim 4.6. K8 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 4.6. çizgisiz ders defterine kurşun kalemle ile çizilmiş pastel boya ile boyanmıştır. Bu resim de diğerleri gibi, Resim 4.3. ve Resim 4.5., bir Noel resmidir. Fakat diğerlerinden ayrılan özelliği Noel Baba'nın arabası ile dolaştığı fantastik bir kış akşamının resmedilmiş olmasıdır. Gökyüzünde Noel Baba'nın arabası ve kâğıdın alt kenarında yer alan ağaçlar karanlıkta bir siluet olarak siyahla detaylarından uzaklaştırılmıştır. Mavinin ağırlıklı olarak yüzeye hâkim olduğu bir renk kurgusu oluşturulmuştur. Diğer resimlerde olduğu gibi dekoratif bir renk kurgusundan uzak bir resimdir.

Bu resim, 12 yaşındaki bir kız katılımcının hayal gücünü, sembolleri tanıma becerisini ve görsel kompozisyon yeteneğini güçlü şekilde yansıtır. Noel Baba, geyikler ve dolunay gibi somut figürler; gece, huzur ve büyü hissi gibi soyut kavramlarla birleşerek çocuğun kavramsal düşünmeye geçtiğini gösterir. Renk geçişleri ve uzamsal derinlik kullanımı (ön planda şehir, arka planda ay ve gökyüzü) katılımcının mekân ilişkisini kurabildiğini gösterir. Kar taneleri, kızağın hareketi ve dolunayın etkisi ile hareket ve denge yakalanmış. 12 yaş, mantık dönemi içinde yer alır. Planlı, anlam taşıyan bir sahne çizilmiş. Kavramsal düşünce ve duygu aktarımı güçlüdür. Sanatsal gelişim açısından çocuk, anlatı gücü yüksek, tematik ve simgesel anlatımda başarılı bir aşamadır. Bu resim, gözlem yeteneği ile düş gücünün dengeli birleşimini sergileyen bir örnektir. Katılımcı, kendini görsel yolla etkileyici biçimde ifade etmiştir.



Resim 4.7. E10 Cinsiyet: Erkek Yaş:13

Resim 4.7. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiş belirli bir alan ise siyah pastel boya ile boyanmıştır. Resmin ana merkezinde yer alan maskeli figürün arkada yazılan “Cumhuriyet başkanı Abofaz” yazısı ile özdeşleştirildiğinde bir liderin resmi olduğu anlaşılmaktadır. Bu Abofaz ismi resmi yapan öğrencinin ismi olarak tespit edildiğinde kendisini cumhurbaşkanı gibi çizmiş olduğu anlaşılmıştır. Böyle bir düşünceyi yaşaması ülkesinin iyi yönetilmediği ve yönetim şeklini beğenmediği, ayrıca bu durumun düzeltilmesi için kendisinin çare olabileceğini düşünmekle ilişkilendirilebilir.

Bu resim, 13 yaşındaki bir erkek katılımcının liderlik, güç ve toplum kavramlarını sade ama etkili bir biçimde ifade edebildiğini göstermektedir. Ortadaki figürün duruşu, resmi kıyafeti ve yazıyla desteklenen "Cumhuriyet başkanı" ifadesi somut olarak lider figürünü simgelerken, çizimdeki sade ama güçlü ifade biçimi soyut kavramlara (otorite, sorumluluk, güç) da kapı aralar. Bu yaş, mantık döneminin sonlarıdır; çocuk artık sosyal rollerin ve sembollerin anlamını kavramış, düşünsel içerikler üretmeye başlamıştır. Kompozisyondaki düzenlilik, figürün vurgulanışı ve mesajın netliği, sanatsal açıdan bu döneme uygun bir gelişim düzeyini yansıtır.



Resim 4.8. E11 Cinsiyet: Erkek Yaş:13

Resim 4.8. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiş belirli bir alan kuru boya ile boyanmıştır. Kuru boyanın renkli bir ifadeyi göstermesi için kullanıldığı tek bir alan bayraktır. Aslında bayrağa verilen önem ve kutsiyet de öğrenciyi bu gibi bir ayrımı tercih etmeye yöneltmiş olabilir. Çünkü, resmin kompozisyonuna dahil olan çoğunlukla imgeler karakalem olarak yapılmıştır. Resimde, çizilen bayraktan da anlaşılacağı gibi Suriye ve bir Suriyeli mülteci çocuğun tekrar orada yaşanılmasını düşlediği çevre gösterilmeye çalışılmıştır. “Okul” yazısı yazılarak okulun olduğu bina diğer binalardan farklı tutularak öne çıkarılmıştır. Bu noktada rengin ve yazının resimsel anlatıda sembol, simge veya imgeyi anlamlandırmadaki etkisine bir kez daha tanık oluruz. Ayrıca yoldaki ve yerleşim alanındaki düzenlilik ve gündelik yaşamda yapılan pratiklerin normalleştiğine dair umut dolu bir bakış gözden kaçırılmaz.

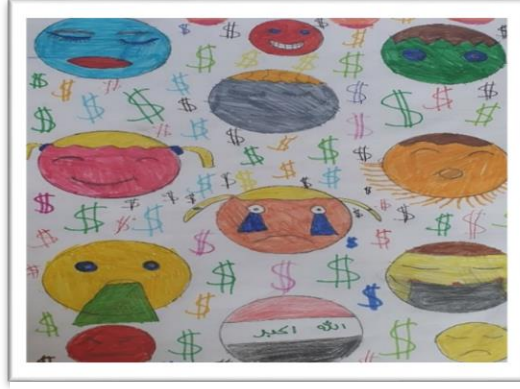
Bu resim, 13 yaşındaki bir erkek katılımcının şehir hayatı, okul ve doğa ile kurduğu ilişkiyi sade ama anlamlı şekilde yansıtmaktadır. "OKUL" yazılı bina, bayrak, trafik ışıkları ve araçlar somut kavramları temsil ederken; mutlu insanlar, kuşlar ve doğa öğeleri soyut olarak güven, neşe ve hareket hissi uyandırır. Renkler ve düzenlemeler katılımcının gözlem gücünü ve çevresini yorumlama yetisini ortaya koyar. Lowenfeld'in kuramında da bu yaş, çocukların soyut düşünme becerilerinin gelişmeye başladığı, çevresindeki öğeleri daha bilinçli ve yapısal bir şekilde temsil ettikleri bir dönemdir (Lowenfeld & Brittain, 1987 s. 120–130). Çizimdeki yapılandırılmış kompozisyon, gerçeklik duygusu ve sade ifade biçimi bu döneme uygundur.



Resim 4.9. K5 Cinsiyet: Kız Yaş:11

Resim 4.9. çizgisiz ders defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Katılımcı bu resimde farklı renklere ve kukuletaya benzer çatılara sahip evler çizerek çok renkli ve masalsı bir dünya yaratmıştır. Evler çitlerle çevrili bir tepenin üstünde konumlandırılmıştır. Yaşam alanı doğadan bağımsız düşünülmemekle birlikte çitlerle korunaklı bir duruma getirilmiştir. Özellikle her bir evin giriş yolları ayrı olarak belirlenmişse de kâğıdın kenar çizgisinde bir şekilde birleştirilerek topluluk ve birlik olma fikrinden uzaklaşmamıştır. Dolayısıyla oluşturulan böylesi bir mekân kurgusu paralelinde kişinin güvenli bir yaşama özlem duyduğu anlamı çıkarılabilir. Resimde renklerin canlı kullanımı, gerçeklikten bağımsız masalsı bir kurgunun içerisinde anlam bulurken öğrencide resim yapmaktan alınan görsel zevkin de varlığını açığa çıkarmaktadır. Bir anlamda öğrenci bir nebze de olsa, gerçeklikten uzaklaşarak hayal gücünün sınırlarında resim yaparak kendince olması gerekene ulaşma başarısını göstermektedir.

Bu resim, 11 yaşındaki bir kız katılımcının hayal gücünü, renk bilgisi ve düzen duygusuyla nasıl somutlaştırabildiğini göstermektedir. Masalsı evler, canlı renklerle çizilmiş doğa öğeleri ve sade ama dengeli kompozisyon, katılımcının içsel dünyasında huzurlu, mutlu bir yer tasarladığını düşündürür. Soyut kavramlar (masal, huzur, mutluluk) somut imgelerle (ev, güneş, ağaç) ifade edilmiştir. Lowenfeld ve Brittain'e (1987s. 115–120) göre, 11 yaşındaki çocuklar sanatlarında soyut düşünmeye başlarlar ve çevrelerini daha derinlemesine anlamlandırma yetenekleri gelişir. Bu yaş grubu, somut öğelerle soyut temalar arasında geçiş yapma yeteneğini kazanmaktadır. Çizimdeki detaylara verilen önem ve düzenli kompozisyon, bu dönemin tipik özelliklerini yansıtmaktadır.



Resim 4.10. K9 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 4.10. çizgisiz ders defterine kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Katılımcı resimde farklı yüz ifadeleri ve bir para birimi sembolünü kullanarak grafiksel bir anlatı gerçekleştirmiştir. Her bir yüzde beliren ifadeler farklı bir duyguyu, mutlu, üzgün, sevimli, şaşırmış, maskeli vb., ifade etmektedir. Ancak Suriye bayrağının altında ve Suriyeli aidiyetliği ile kabullenilmiştir. Belki de öğrencinin para birimi olan dolar sembolünü kullanması, mülteci olma durumunda yaşanan yoksunluklar ve bu açmazların çözümünde eksikliği duyulan maddi kaygıların dile getirilmesidir. Yüzlerdeki boyamalarda ve dolar sembolünün çizimlerinde renk kullanımı dekoratif olmakla birlikte yüzlerde anlam bulan ifadelerin oluş durumunu karşılayan renk tespitlerinde bulunulmuştur.

Bu resim, 12 yaşındaki bir kız katılımcının duygusal çeşitliliği ve toplumsal farkındalığını yansıtan renkli ve sembolik bir çalışmasıdır. Farklı yüz ifadeleri, katılımcının empati kurma yetisinin geliştiğini, farklı duyguları ayırt edebildiğini ve onları görsel olarak ifade edebildiğini gösterir. Dolar işaretleri gibi semboller soyut kavramların (ekonomi, güç, değer) somut imgelerle temsil edildiğini, Irak bayrağı ise çocuğun kültürel farkındalık veya güncel olaylara duyarlılık geliştirdiğini gösterir. Kırıçoğlu'na göre 12 yaş dönemi mantık ve soyut düşünme evresine geçişin başlangıcına işaret eder; çocuklar artık soyut düşünceleri somut imgelerle ifade edebilme yeteneği kazanır (Kırıçoğlu, 2005, s. 55–60).

Tema 5. Oyun Karakteriyle İlgili Resimler

Oyun karakteriyle ilgili resim yapan katılımcı sayısı altı olup, bunlardan ikisi kız, dördü ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, beş katılımcının 14

yaşında, bir katılımcının ise 12 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların geldikleri ülkelere bakıldığında ise, dört katılımcının Suriye, bir katılımcının Irak ve bir katılımcının ise Afganistan kökenli olduğu tespit edilmiştir.



Resim 5.1. K18 Cinsiyet: Kız Yaş:14

Resim 5.1. çizgisiz ders defterine çizilmiş pastel boya ve keçeli kalem ile boyanmıştır. Resimde gece gökyüzüne bakan bir kız çocuğu tasvir edilmiştir. Kız çocuğunun sırtı bize dönük gökyüzünde beliren aya bakmaktadır. Çocuk resmin merkezinde uzun, dalgalı mavi saçları ve sarı elbisesi ile dikkat çekmektedir. Kâğıdın kenar çizgilerine yaslanmış kırmızı perdeler bir sahne atmosferi yaratmaktadır. Sol perdenin üzerinde bulutsu bir baloncuk yerleştirilerek içerisine “sakura dream” yazılmıştır. Aynı perdenin altında “1 chapter” yazılması ile de üstteki yazıyla bir ilişki içerisinde olan resim, aslında bir oyun sahnesini ele almış oluyor. Çocuk geleceğe dönük umut ve düşlerini bir anlamda oyunlaştırarak yaşama tutunan bir karakter oluşturmaktadır.

Bu resim 14 yaşındaki bir kız katılımcının içsel duygularını ve yalnızlık hissini yansıtan soyut bir dışavurum gibi görünmektedir. Sırtı izleyiciye dönük kız figürü, düşüncelere dalma veya içsel bir yolculuğa çıkma arzusunu simgelemektedir. Kızın dalgalı saçları ve sarı elbisesi, onun duygusal hareketliliğini, değişkenliğini ve hayal kurma isteğini yansıtmıştır. Arka plandaki gece manzarası ve ince hilal, çocuğun yalnızlık ya da huzur arayışını, sakin bir ortamda içsel keşif sürecini simgelemektedir.



Resim 5.2. E19 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 5.2. A4 kâğıda kuru boya ile çizilmiş ve boyanmıştır. Katılımcı fantastik bir yaratık tasvir etmiştir. Yaratığın gövdesi, kaplanın gövdesine benzer sarı ve siyah çizgili bir dokuya sahip olmakla birlikte sineğin kanatları gibi kanatlara da sahiptir. Bu tür çizimler çocuğun hayal gücünü öne çıkarmaktadır.

Bu resim, 14 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Yaratık, katılımcının güç ve özgürlük arayışını simgelemektedir. Aynı zamanda kaplan desenli gövde ve sinek kanatlar, doğa ile bağlantıyı ve güçlü bir figür isteğini ifade etmektedir. Kırıçoğlu'na göre, 14 yaş dönemi, çocukların soyut düşüncelerini somutlaştırmaya başladığı ve içsel dünyalarını görsel bir biçimde dışa vurmaya başladığı bir dönemdir. Bu yaşta çocuklar, hayal gücünü daha da geliştirir ve soyut düşüncelerini özgürce ifade edebilmek için somut imgeler kullanmaya başlarlar (Kırıçoğlu, 2005, s. 65–70). Katılımcının yarattığı fantastik figür, bu dönemin özelliklerini yansıtan bir dışavurumdur.



Resim 5.3. E14 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 5.3. resim defterine karakalem ile çizilmiş tanımlanan belirli alanlar ve biçimler kuru boya ile boyanmıştır. Katılımcı bu resimde yaşamın gerçekliğinin bir tarafında ölümün de bir gerçeklik olarak kanıksandığına dair düşünce içerisindedir. Kompozisyon, bir tarafta yaşamın iyisiyle kötüsüyle sürdüğü bir mekânla diğer tarafta ölüm sonrası definin gerçekleştiği mezarlıkla, ikili bir dünyadan oluşan tasvir alanıyla kurgulanmıştır. Resimde anlatımı güçlendirmek için öğrenci tarafından “ölüm var”, “ölüm yeri burda her şey ölümdür” gibi yazılı ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca resimde yaşanan gerçeklikle yani bu dünya ile öbür dünya arasında adlandırmaların etkisinde kültürel bir bakış yakalanmaktadır. Bunlar ölüm meleği Azrail, cadılar bayramını niteleyen bal kabağından yapılma figürler, karakteristik hayalet figürü ve kurukafadır. Bu gibi adlandırmalar bir anlamda insanın yaşamın karşısında duyduğu belirsizlik ve korku duygularını sembolize etmektedir. Güneş dahi bu kötücül ortama sinirli ve kızgın bakışla gösterilerek insani karaktere büründürülmüştür. Rengin belirgin bir özellik olarak kullanıldığı yer ise kurukafa ile işaretlenen içerisi kırmızı ile boyanan çukurdur.

Bu resim 14 yaşındaki bir erkek katılımcının soyut düşüncelerini ve ergenlik dönemi duygusal dalgalanmalarını yansıtmaktadır. Sanatsal gelişime göre, ergenlik dönemi soyut düşüncelerin şekillendiği bir süreçtir. Resimdeki unsurlar, katılımcının içsel çatışmalarını simgeler. Mezarlık, örümcekler ve korku unsurları, kaygılı bir bakış açısını ve hayal gücünü yansıtır. Aynı zamanda katılımcının dünyayı anlamlandırma çabasını gösterir. Resmin kompozisyonu, katılımcının sanatsal becerilerini ve görsel dengeyi koruma isteğini ortaya koymaktadır.



Resim 5.4. E15 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 5.4. resim defterine kara kalem ile çizilmiştir. Resmin merkezinde mezarın üzerinde kuyruğunda fener taşıyan siyah bir kedi yer almaktadır. Siyah kedi, kedinin başındaki cadı şapkası, fener, bal kabağından yapılmış figür ve mezar dikkate alındığında cadılar bayramına ilişkin ritüelden bahsedilmektedir. Tabi ki siyah kedi cadılara yardımcı olan kötülüğün sembolü olarak bilinmektedir. Mezar taşı üzerinde yazılmış olan “RIP (Rest in Peace, huzur içinde yatsın)” ifadesiyle, bu ayinin merkezinde yer alan ölüyü ya da ölüleri anmaya vurgu yapılmıştır. Kompozisyonda kullanılan her nesne siyahın sembolik karşılığı ile detaylandırılınca renkli bir resimden bahsetmek mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla kağıdın beyazlığının daha geniş alan olarak bırakılmasının yanında resimde kullanılan nesneler çizgisel koyu ve açık grilerle biçimlendirilmiştir.

Bu resim, 14 yaşındaki bir erkek katılımcının soyut düşüncelerini dışa vurduğu ve ergenlik dönemine özgü kimlik arayışını yansıttığı bir çalışmadır. Bu yaşta çocuklar içsel dünyalarını keşfetmeye başlarlar ve çizimleri, bu keşif sürecinin bir yansıması olur. Siyah kedi ve büyücünün şapkası gibi unsurlar, katılımcının mistik ve fantastik dünyalara olan ilgisini ve güçlü hayal gücünü ifade ederken, “RIP” yazılı mezar taşı ve kuru kafa, ölüm ve gizem gibi soyut temalarla ilgilenmeye başladığını gösterir. Arka plandaki organik zemin, katılımcının çevresini daha soyut bir biçimde algılayıp, dünya ile ilişkisini farklı bir bakış açısıyla ele aldığını ortaya koyar. Resimdeki derinlik, gölgeleme ve kompozisyon gibi teknik detaylar, katılımcının gelişen sanat becerilerini ve duygusal ifadelerini güçlendirir. Bu resim, katılımcının duygusal gelişimini ve toplumsal normlarla mücadele ederken duygusal tepkilerini dışa vurma isteğini başarılı bir şekilde yansıtmaktadır.



Resim 5.5. K12 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 5.5. resim defterine kurşun kalemle çizilmiş ve pastel boya ile boyanmıştır. Resim 5.3. ve Resim 5.4.'de olduğu gibi bu resim de cadılar bayramıyla ilişkilendirilmiştir. Öğrenci de zaten kâğıdın üst sol köşesine yazdığı yazıyla, bayrama ilişkin bir resim yaptığını belirginleştirmek istemiştir. Resmin merkezinde sevimli bir cadı vardır. Renkli elbisesi, mavi şapkası ve elindeki süpürgesi ile cadı üzerindeki vurgusunu daha da netleştirmiştir. Ayrıca kompozisyonda cadılar bayramına ilişkin bal kabağı, karakteristik hayalet, yarasa ve örümcek çizimlerine yer vermiştir. Bu resimde diğer resimlerden farklı olarak görülen iksir kazanının öne çıkarılmasıdır. Figürler mekânsal bir bütünlükten uzak yüzeyde parça parça alanlarda yer bulurken öğrencinin daha çok renkli anlatımını destekleyen seçimleri, resmi daha canlı kılan bütünlüğe ulaştırmıştır.

Bu resim 12 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Sanatsal gelişim teorisi doğrultusunda, soyut düşünme ve toplumsal kimlik arayışını yansıtmış. Resimdeki cadı, hayalet ve yarasa gibi figürler, çocuğun hayal gücüyle dış dünyayı soyutlama sürecini göstermiş. Balkabakları ve iksir gibi semboller, çocuğun kültürel öğelerle ilişki kurarak kendi içsel güçlerini keşfetme isteğini açığa çıkarmaktadır. Ayrıca, çizimin teknik gelişimi, renk uyumu ve kompozisyonun dikkatli yerleşimi, katılımcının sanatsal becerilerinin arttığını ve duygusal anlamlar oluşturma çabasını ifade etmektedir., Resim katılımcının duygusal ve sosyal gelişimindeki önemli adımları, kimlik ve duygusal ifadesini somutlaştırmaktadır.



Resim 5.6. E20 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 5.6. resim defterine karakalem ile çizilmiş tanımlanan belirli alanlar ve biçimler kuru boya ile boyanmıştır. Resimde belirli doğa üstü güçlere sahip çizgi film karakterleri ve öğrencinin kendi tarafından belirlenen karakterler oluşturularak belirli kurallara tabi bağlı kılınan bir oyun tasarlanmıştır. Ana karakter “kirpi sonic” ve “kirpi shadow”un güçleri üzerinden paralellik kurularak iki ayrı takım ve takımları oluşturan karakterlere biçilen rollerle bir mücadelenin çerçevesi de belirlenmiştir. Karakterlerin yanında onların özelliklerini tanımlayan bilgi kutucukları çizilmiş ve buralara “adı ve güç seviyeleri (HP)” yazılarak ifade edilmiştir. Öğrencinin kompozisyonda yer alan karakterlerin detaylı çizimleri ve iki takım arasındaki mücadeleyi belirten özelliklerde dikkat edilen kıyaslamaları hayalgücünün güçlü yanlarını göstermektedir. Renkler karakterlerin kendi renklerine dönük tespitlerle örtüştürülmüştür. Bu nedenle renkli alanlar da karakterlerle sınırlı kalmıştır. Yalnızca kâğıdın alt yüzeyinde oluşturulan oyun platformu dekoratif renk anlayışında boyanmıştır.

Bu resim, 14 yaşındaki bir erkek katılımcının oyun dünyasına dair hayal gücünü ve içsel çatışmalarını yansıtır. Ergenlik döneminde kimlik arayışını, oyun karakterlerinin güç seviyeleri ve özel yetenekleri sembolize eder. Soyut öğeler (örümcek ve diğer karakterler) büyüme süreçlerine dair bir metafor sunarken, somut öğeler (karakterler, bilgi kutucukları, hareket çizgileri) strateji ve aksiyonu yansıtır. Oyun teması, ergenlerin grup içindeki rollerini ve içsel mücadelelerini temsil edebilir.

Tema 6. Serbest Konu ile İlgili Resimler

Serbest konuyla ilgili resim katılımcı sayısı sekiz olup, bunlardan dördü kız, dördü ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, beş katılımcının 14 yaşında, bir katılımcının 13 yaşında, ikisinin ise 12 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların geldikleri ülkelere bakıldığında ise, üç katılımcının Suriye, ikisinin Filistin, ikisinin Irak ve birinin ise Afganistan kökenli olduğu belirlenmiştir.



Resim 6.1. K15 Cinsiyet: Kız Yaş:13

Resim 6.1. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiş az da olsa kuru boya ile boyanmıştır. Resim gözleri açıkta yüzünün neredeyse tamamı kapalı Iraklı bir kadın portresidir. Bu ayrımı sağlayan, kadının yüzünü kaplayan peçe yerine kullanılan Irak bayrağıyla güçlendirilmiştir. Kadının başındaki örtü dahi yöresel ve kültürel tespiti kolaylaştıran bir diğer motiftir. Resmin anlatımını güçlendiren etki yalnızca bayrakta kullanılan renkle sağlanmıştır.

Bu resim, 13 yaşındaki çocuklar soyut düşünme becerilerini geliştirmeye başlarlar. Bu yaşta çocuklar, kimliklerini ve aidiyetlerini sorgulamaya başlar ve bu süreç sanatsal ifadelerine yansır. Resimdeki güçlü bakış, kimlik arayışının ve toplumsal aidiyetin görsel bir temsilidir. Ayrıca, gizemli bir atmosferin yaratılması, katılımcının içsel dünyasını ve duygusal derinliğini keşfetme sürecini simgeler. Bu resim, ergenlik dönemiyle birlikte artan soyut düşünme ve duygusal keşiflerin bir yansımasıdır.



Resim 6.2. E16 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 6.2. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiştir. Öğrenci parçalanmış bir yüzeyin arkasında yüzünün bir bölümü görülen kediye resmetmiştir. Resim karakalem bir çalışma olunca renk açık koyu değerler çerçevesinde çözümleme ve biçimlendirmeleri zorunlu kılmıştır.

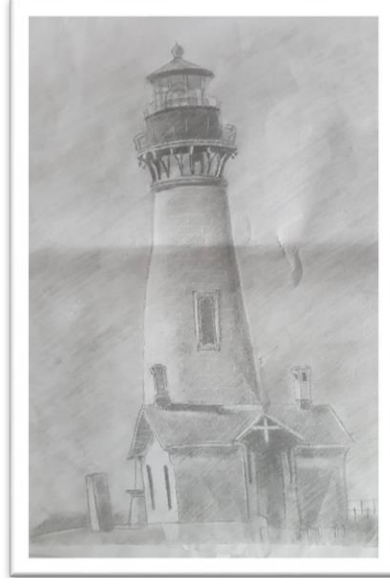
Bu resim 14 yaşındaki bir erkek katılımcının içsel dünyasını ve duygusal gelişimini yansıtır. Katılımcının gözlem yeteneğini gösteren kedinin somut anatomik detayları ve gözlerindeki yansıma, aynı zamanda içsel keşif ve belirsizlik duygularını ifade eden soyut unsurlar (sağdaki dikey çizgiler) ile birleşmektedir. Resimdeki ışık, gölge ve kedinin kürkündeki detaylar, katılımcının teknik becerisini ve dünyayı derinlemesine algıladığını göstermektedir. Ergenlik dönemiyle uyumlu olarak, çocuk kimlik arayışı ve soyut düşüncelerle kendini ifade etmeye çalışmaktadır. Bu, çocuğun hem somut hem de soyut öğelerle dünyayı algılama biçimini ve sanatsal gelişimini yansıtmaktadır.



Resim 6.3. K19 Cinsiyet: Kız Yaş:14

Resim 6.3. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiş belirli bir alan kuru boya ile boyanmıştır. Katılımcı bir kadın portresini profilden çizmiş, kadının kapalı gözlerle görünüşü vakur ve sakin duruşunu güçlendirmektedir. Kadının boynunu saran çiçeklerle birlikte başının üstüne yerleştirilen taç duruşa zariflik katmıştır. “Kadının alnındaki küçük yuvarlak nokta, Hindistan’da sıklıkla görülen “bindi” (üçüncü göz) veya ruhani bir simge olabilmektedir” (Hopkins, C., 2023). Sadece dudağın kırmızı ile boyanması da kadınsı duruşu güçlendirmiştir.

Bu resim 14 yaşındaki bir kız katılımcının içsel huzur arayışını ve doğa ile uyum temasını yansıtmaktadır. Kadının meditasyon halindeki huzurlu yüz ifadesi, soyut düşüncelerle içsel bir dinginliği simgelemektedir. Kadının gözlerinin kapalı olması ve saçtaki dekoratif desenler, doğayla bütünleşme isteğini simgelemektedir. Sanatsal detaylar, yumuşak gölgelendirme ve renkli vurgularla dikkatlice işlenmiş; simetrik yerleştirilen çiçekler ve baş, çocuğun estetik dengeye verdiği önemi göstermektedir. Lowenfeld ve Brittain'e göre (1987 s. 125–135), 14 yaşındaki çocuklar soyut düşünme yeteneği kazanır ve içsel dünyalarını sanatla ifade etmeye başlarlar. Bu yaşta çocuklar estetik dengeye önem verir ve duygusal derinliklerini sanatta dışa vururlar. Resim, çocuğun bu gelişimsel aşamayı yansıttığını ve içsel huzur arayışını simgelediğini gösterir.



Resim 6.4. E17 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 6.4. resim defterine karakalem ile çizilmiş bir deniz feneridir. Deniz fenerinin yol ve yön gösterici özelliği diğer taraftan sembolik anlama büründürülebilir. Resmin kompozisyonunda deniz feneri kâğıt yüzeyini kapsayacak boyutta çizilmiş ve kulenin alt taban katı giriş kapısı cephesinden gösterilmiştir. Resmin kara kalemle yapılması nedeniyle koyu ve açık değerlerin belirleyiciliği yüzeye hâkim kılınmıştır.

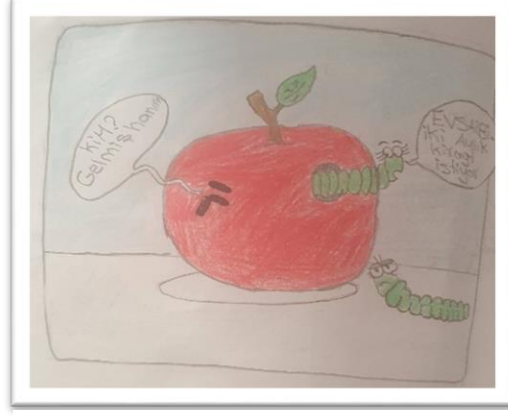
Bu resim 14 yaşındaki bir erkek katılımcının ergenlik dönemindeki içsel çatışmalarını ve kimlik arayışını etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Deniz feneri, somut bir öge olarak katılımcının çevresindeki dünyayı gözlemleme yeteneğini ve yapılandırma isteğini simgelemektedir. Fakat deniz fenerinin izole bir konumda olması, soyut bir yalnızlık ve belirsizlik duygusunu ifade etmektedir. Resimdeki dramatik gökyüzü, fırtınalı hava ve denizin hareketliliği, katılımcının ergenlik dönemindeki duygusal dalgalanmaları ve içsel mücadelesini yansıtabilir. Lowenfeld ve Brittain'e göre (1987, s. 130–140), 14 yaşındaki çocuklar soyut düşünmeye başlarlar ve dünyayı daha derinlemesine algırlar. Ergenlik dönemi, kimlik arayışının yoğunlaştığı, duygusal dalgalanmaların arttığı bir dönemdir. Çizimdeki dramatik unsurlar, bu dönemin duygusal karmaşıklığını ve soyut düşüncelerin sanatsal ifadesini gösterir. Bu, çocuğun sanatı kullanarak hem içsel dünyasını hem de dış dünyayı anlamaya çalıştığının bir yansımasıdır.



Resim 6.5. E18 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 6.5. resim defterine karakalem ile çizilmiş az da olsa kuru boya kullanılmıştır. Öğrenci bombaların patladığı bir savaş ortamı ve o anda siperde bulunan bir askerin görüldüğü bir resim yapmıştır. Askeri betimleyen kahverengi bombaların şiddetini göstermek için kullanılan sarı renk kadar kararlılık göstermemektedir. Onların dışında yüzeyi tanımlayan renk değeri bir kullanılmamakla birlikte resim çizginin belirleyiciliğinde biçimlendirilmiştir.

Bu resim 14 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Kırıçoğlu'na göre, ergenlik döneminde çocuklar soyut düşüncelerini somutlaştırmaya başlarlar. Bu dönemde kimlik arayışı ve duygusal çatışmalar ön plana çıkar. Resimdeki dramatik atmosfer, savaş temaları ve güçlü görseller, bu gelişimsel süreçle uyumludur (Kırıçoğlu, 2005, s. 70–75). Katılımcının sanatında görülen güç arayışı ve savunma temaları, ergenlik döneminin özellikle içsel çatışmalarla şekillenen kimlik arayışına ve dış dünyaya karşı duyduğu tepkiye işaret eder. Bu resim, çocukların soyut düşüncelerini görsel bir dilde dışa vurmaya başladığı ergenlik döneminin tipik bir örneğidir.



Resim 6.6. K11 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 6.6. A4 kâğıda karakalem ile çizilmiş belirli alanlar kuru boya ile boyanmıştır. Mülteciler için sorun olan yerleşim hakkı, kiracı olma durumuyla çözümlenince kira onlar içinde problem olmuştur. Resim bu durumun, elmada yaşayan tırtıllar üzerinden tırtılların "kiracı" ve "ev sahibi" rollerine bürünmesi mizahi bir bakış açısıyla dile getirilmesidir. Elma tutku, tehlike veya arzu simgesi olan kırmızı ile boyanmıştır. Kurtların yeşil olması renkler arasındaki zıtlığı doğurmakla beraber, mülkiyet olgusunun, mülk sahibi ve kiracı, iki tarafına işaret etmektedir.

Bu resim 12 yaşındaki bir kız katılımcının hem mizahi yönünü hem de soyut düşünme yeteneğini yansıtmaktadır. Çizimdeki somut öğeler, elma, tırtıl, gerçek dünyada bildiğimiz objelere atıfta bulunurken, ev ve kiracı ilişkisi mizahi bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu, katılımcının sosyal ve sembolik düşünce kapasitesinin geliştiğini gösterir. 12 yaş, çocukların soyut düşünce becerilerinin güçlendiği ve çevrelerine dair daha derinlemesine düşünmeye başladıkları bir dönemdir. Bu yaş grubu, aynı zamanda sembolik anlamları görsel olarak ifade etme kapasitesini geliştirir. Resimdeki mizahi tema, katılımcının sosyal hayattaki rollerin farkına varmaya başladığını ve bu farkındalığını yaratıcı bir şekilde dışa vurabildiğini ortaya koymaktadır.



Resim 6.7. E21 Cinsiyet: Erkek Yaş:14

Resim 6.7. Resim defterine karakalem ile çizilmiş ve kuru boya ile boyanmıştır. Resim yüzeyine bir erkek ve bir kadın portresi çizilmiştir. Erkek portrenin yüzündeki alaycı ve umursamazlık, kadının yüz ifadesiyle karşılaştırıldığında erkeğin kadının yaşadıklarını görmezden gelen ya da önemsemeyen bir tavır olarak okunabilir. Portreler modelin kendisiyle birebir benzerlikten kopuk fakat başarısız da sayılmayacak anlamda bir beceri ile çözümlenmiştir. Yalnızca vücuttan bağımsız bir baştır onlar. Portreler yüzün parçaları ile düşünüldüğünde ne ağız, ağız ne burun, burundur.

Bu resim 14 yaşındaki bir erkek katılımcı tarafından yapılmıştır. Resim farklı iki cinsiyetle yakaladığı zıtlık yüz ifadelerindeki duygu durumuna da yansımaktadır. Bu karşıtlık, katılımcının sosyal ilişkileri gözlemlene ve ifade etme becerisini gösterir. Sanatsal olarak basit çizgilerle yapılan çalışma, çiller, saç detayları ve renk kullanımıyla duygusal derinlik kazanmaktadır. Renkler soyut anlamlar taşısa da çizim genel olarak somut öğelere dayanır.



Resim 6.8. K10 Cinsiyet: Kız Yaş:12

Resim 6.8. resim defterine keçeli kalem ile çizilmiş kuru boya ile boyanmıştır. Bu resim 12 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Resim 6.7.'de olduğu gibi bu resim de bir portre çalışmasıdır. Yalnızca bu resimde iki kadın portresi çizilmiştir. Kâğıdın solundaki kadın portresi, gülümseyen bir ifade ile neşe içindedir. Fakat sağdaki kadın portresi ise soldakinin tam tersi gözünden akan yaşlarla, ağlayan ve üzgün olandır. Bu iki portre arasındaki iki farklı duygusal karşıtlık durumu, saçlarının renginde, gözlerinin durumunda ve ağız-dudak yapılarında da ortaya çıkmaktadır. Portreler basit ve stilize edilmiş ve şema olarak belirlenen yüz hatları ile portresi çizilmiş kişilere benzetme çabasından uzaktır.

Bu resim 12 yaşındaki bir kız katılımcı tarafından yapılmıştır. Bu yaşta, çocuklar duygusal derinlikleri daha fazla hissedebilir ve bunları dışa vurmak için yaratıcı yollar arayabilirler. Resimdeki zıt duygusal ifadeler, katılımcının empati geliştirme ve çevresindeki insanların duygusal durumlarını anlama yetisinin arttığını gösterir. Ayrıca, portrelerdeki şematik yaklaşım, bu yaş grubunun düşünce yapısındaki soyutlaşmayı yansıtmaktadır. Bu tür soyutlamalar, çocuğun dünya görüşünün daha genel ve duygusal olarak renkli bir şekilde algılanması sürecini simgeler.

Katılımcıların Görüşme Sorularına Yanıtları ve Analizleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme formundaki sorulara verilen yanıtların analizlerinden elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersine ilişkin düşünceleri nelerdir?

“Görsel Sanatlar eğitimi, sözel anlatımın yetersiz kaldığı durumlarda mülteci öğrencilerin duygularını ifade edebilecekleri alternatif bir iletişim alanı sunar” (Derluyn, I., Broekaert, E., Schuyten, G., & De Temmerman, E. ,2014). Bu ders kapsamında katılımcılar, yaşadıkları travmaları, özelemleri, umutları ya da korkuları renklerle, şekiller ve imgeler yoluyla dışa vurabilir. Kırk katılımcıyla yapılan görüşmeler sonucunda, 32 kişi (%80,0), Görsel Sanatlar dersine olumlu bir bakış açısıyla, dersin kendilerine özgür hissetme ve duygusal boşalma imkânı sunduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, katılımcılardan bir kişi Görsel Sanatlar dersi ve sanatla kurduğu ilişkiyi şu şekilde dile getirmiştir: *“Görsel sanatlar dersini çok seviyorum. Çünkü bazen hissettiklerimi*

konuşarak anlatamıyorum. Ama resim yaparken içimde ne varsa kâğıda döküyorum.” Bu ifade, sanatın katılımcılar için yalnızca estetik değil, aynı zamanda duygusal bir çıkış noktası olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, 8 kişi (%20,0) bu soruya yanıt vermemiştir.

Katılımcılardan 27 kişi (%68,0), Görsel Sanatlar dersinde kendilerini daha güvende hissettiklerini, ders ortamının onlara kendilerini rahatça ifade edebilme fırsatı sunduğunu belirtmişlerdir. Yeni bir kültürel ve sosyal çevreye adapte olmaya çalışan mülteci öğrenciler için, Görsel Sanatlar dersi ve sanat bu anlamda ortak ve evrensel bir dil sunmaktadır. Bu durum, katılımcılardan bir kişinin şu sözlerinde açıkça gözlemlenmektedir: *“Yeni bir ülkedeyim, yeni bir okuldayım. Her şey yabancı ama resim yaparken kendimi güvende hissediyorum. Kâğıt ve boya benimle aynı dili konuşuyor.”* Bu ifade, sanatın hem bireysel aidiyet duygusunu pekiştirdiğini hem de kültürel bariyerleri aşarak sosyal bağların kurulmasını kolaylaştırdığını göstermektedir.

Katılımcılardan 30 kişi (%75,0), Görsel Sanatlar dersini diğer derslerden farklı ve rahatlatıcı olarak tanımlarken, 24 kişi (%60,0), bu derste kendilerini daha özgür ve yaratıcı hissettiklerini belirtmiştir. Sanatın sağladığı bu özgürlük alanı, katılımcıların yalnızca iç dünyalarıyla değil, aynı zamanda sınıf arkadaşlarıyla olan etkileşimlerinde de daha açık ve güvenli olmalarına zemin hazırlamaktadır. Elde edilen görüşme verileri doğrultusunda, Görsel Sanatlar dersi katılımcılar için yalnızca bir öğrenme alanı olmanın ötesinde, çok boyutlu bir gelişim ve iyileşme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılardan 32 kişi (%80,0) bu dersi olumlu duygularla ilişkilendirmiş, 27 kişi (%68,0) bu dersin onları güvende hissettirdiğini belirtmiş, 30 kişi (%75,0) ise bu dersin kendilerine rahatlama ve özgürlük hissi verdiğini ifade etmiştir.

Bu çerçevede, Görsel Sanatlar dersi sadece bir öğrenme alanı değil; aynı zamanda katılımcıların psikososyal gelişimlerine destek olan, güvenli bir ifade ortamı sunan ve kültürel entegrasyon süreçlerini kolaylaştıran çok boyutlu bir öğrenme ortamı haline gelmektedir. Katılımcıların Görsel Sanatlar yoluyla yaşadıkları içsel dönüşüm, onların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha sağlıklı bir uyum süreci yaşamalarına katkı sağlamaktadır.

1.1. Katılımcı Görsel Sanatlar dersi ile ilgili okul dışında neler yapmaktadır?

Katılımcıların sanatla kurdukları ilişki yalnızca okul ortamıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda gündelik yaşamlarının bir parçası hâline gelmektedir. Görsel sanatlar, bu katılımcılar için hem bireysel ifade hem de sosyal uyum açısından dönüştürücü bir araç işlevi görmektedir. “Okul dışı zamanlarda da sanatsal üretimlerine devam eden öğrenciler, sanat yoluyla hem geçmiş deneyimlerini hatırlama hem de yeni yaşam alanlarına adapte olma imkânı bulmaktadır” (Kalmanowitz & Ho, 2017).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde 29 kişi (%72,0) okul dışında da sanatla meşgul olduklarını ve bunun, onların hem bireysel ifade hem de sosyal bağ kurma açısından önemli bir faaliyet olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan bir kişi sanatın okul dışındaki rolünü şu şekilde ifade etmektedir: “*Resim yapmak sadece bir hobi değil benim için... Yeni bir ülkedeyim, her şey farklı ama çizdiklerim bana tanıdık geliyor. Bazen yaşadığım mahalleyi, bazen buradaki insanları ya da doğayı çiziyorum... Sanki çizdikçe buraya biraz daha ait hissediyorum.*” Ayrıca katılımcılar arasında aynı ifadeyi 24 kişinin (%60,0) paylaşması, sanatın yalnızca iç dünyayı yansıtma aracı olmadığını, aynı zamanda öğrencinin içinde bulunduğu çevreyle kurduğu ilişkinin bir parçası olduğunu göstermektedir. “Sanat, bu anlamda, yeni bir kültürel bağlamda bireyin aidiyet hissini güçlendiren bir köprü işlevi üstlenmektedir” (Hamad, F., Altalib, H. H., Al-Taiar, H. K., & Ismail, A. A., 2023 s. 50–55). Öte yandan, katılımcılardan 11 kişi (%28,0) bu soruya yanıt vermemiştir.

Sanatın bir diğer önemli işlevi de katılımcıların kültürel kimliğini koruma ve görünür kılma sürecine katkı sunmasıdır. Bu anlamda bir katılımcı, “*Kendi kültürümden nesneler çiziyorum. Geleneksel kıyafetler, yemekler, eski evimiz...*” ifadesinde bulunmuştur. Katılımcılardan 31 kişi (%78,0) aynı ifadeyi paylaşarak, geçmişe dair unsurları sanatsal ifade yoluyla yeniden yaşattığını ve paylaştığını belirtmektedir. “Bu durum, mülteci öğrencilerin kültürel süreklilik sağlama ve kimliklerini yapılandırma süreçlerinde sanatın nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktadır” (Feen-Calligan, H., McIntyre, B., & Sands-Goldstein, M., 2023). Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar sanat etkinliklerini daha yapılandırılmış ortamlarda da sürdürmektedir. Görüşmelerde katılımcılardan 26 kişi (%65,0), okul dışında sanat kurslarına katıldıklarını ve bu kursların sosyal uyum süreçlerine büyük katkı sağladığını belirtmiştir. Bir katılımcı, sanat kursu deneyimini şu şekilde aktarmaktadır: “*Resim kursu çok hoşuma gidiyor. Orada hem yeni teknikler öğreniyorum hem de arkadaş ediniyorum.*” Katılımcılardan 20 kişi

(%50,0) sanat yoluyla hem beceri geliştirdiğini hem de sosyal bağlar kurduğunu dile getirmektedir. “Kurslar, mülteci öğrencilerin topluma entegrasyon süreçlerinde önemli sosyal öğrenme ortamları olarak değerlendirilebilir” (Jones, Gill, & Kafetsios, 2016,s. 95–100).

Katılımcılar için Görsel Sanatlar dersinden hariç okul dışındaki yaşamlarında da sanatsal etkinlikleri sürdürmenin önemli bir yer tuttuğu açıkça görölmektedir. Elde edilen veriler şu şekilde özetlenebilir: Katılımcılardan 29 kişi (%73,0), okul dışında da sanatla uğraştıklarını ve bunun onların ifade bulma ve sosyal bağlar kurma açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 24 kişi (%60,0), sanatın onları kültürel köklerinden ayırmadığını ve yeni çevreye aidiyetlerini güçlendirdiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan 31 kişi (%78,0), sanatın kimliklerini koruma ve görünür kılma sürecinde yardımcı olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 26 kişi (%65,0), sanat kurslarının onların toplumsal uyum süreçlerinde önemli bir rol oynadığını ve sosyal bağlar kurmalarına yardımcı olduğunu vurgulamıştır. Tüm bu ifadelerden yola çıkarak, Görsel Sanatların katılımcılar açısından yalnızca bir ders ya da uğraş değil; geçmişle gelecek, bireysel ile toplumsal olan arasında bir köprü işlevi gören, çok boyutlu bir yaşam pratiği haline geldiği söylenebilir.

1.2. Katılımcı Görsel Sanatlar dersinde genellikle neler yapmaktadır?

Katılımcılardan 31 kişi (%78,0), derste yaptıkları faaliyetlerin yalnızca resim çizmekten ibaret olmadığını, aynı zamanda duygularını, kimliklerini ve yaşantılarını ifade etme aracı olarak kullandıklarını belirtmiştir. Özellikle boya çalışmalarını, kolaj, sembolik anlatım ve hayal gücüne dayalı serbest resim yapma gibi etkinliklerin katılımcılar üzerinde olumlu duygusal etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, katılımcılardan 9 kişi (%22,0), bu soruya yanıt vermemiştir.

Katılımcılardan 26 kişi (%65,0), Görsel Sanatlar dersinde en çok serbest konulu resim yapmayı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bunun en temel nedeni, belirli bir temaya bağlı kalmadan, iç dünyalarını özgürce ifade etme ihtiyacıdır. Bir katılımcının şu ifadesi, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: “*Resim yaparken konuşmak zorunda kalmıyorum. Ne hissettiğimi renklerle anlatabiliyorum.*” diyerek sanatın, sözel ifadeyi sınırlayan durumlarda alternatif bir iletişim yolu sunduğunu vurgulamaktadır. Bu ifade, dil

bariyerlerinin ötesine geçen bir iletişim biçimi olarak sanatın nasıl devreye girdiğini göstermektedir.

Katılımcılardan 23 kişi (%58,0), sanat sayesinde konuşmadan da duygularını ifade edebildiklerini, özellikle sınıf arkadaşlarıyla kuramadıkları sözlü iletişimi görsel yolla kurabildiklerini vurgulamıştır. Benzer şekilde bir katılımcı: “*Resim yaparken içimi döküyorum.*” diyerek “Sanatın duygusal boşaltım ve rahatlama sağlama işlevini ifade etmektedir” (Jones, Gill, & Kafetsios, 2016 s. 115–120). Katılımcılardan 28 kişi (%70,0), geçmişteki yaşamlarına dair hatıraları çizdiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, geçmiş kimliklerini ve kültürel öğelerini unutmamak amacıyla eski evlerini, bayram geleneklerini, kıyafetlerini ya da doğdukları şehirleri resmetmişlerdir. Ancak bu katılımcılardan 18 kişi (%45,0), aynı zamanda hem geçmiş kimliklerini ve kültürel bağlarını korumalarına hem de bulundukları yeni çevreye uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. “Bu çift yönlü anlatım, sanatın geçmiş ile şimdiki yaşam arasında köprü kurma işlevini üstlendiğini göstermektedir” (Kalmanowitz & Ho, 2017, s. 85–90). Bir Katılımcının şu ifadesi, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: “*Eski yaşadığım yerleri, geleneklerimizi çizmeyi seviyorum. Ama aynı zamanda burada gördüklerimi de çizmeye başladım*” diyerek, “Sanatın geçmişle şimdiki yaşam arasında bir köprü kurma işlevini gerçekleştirdiğini belirtmektedirler” (Kalmanowitz & Ho, 2017, s. 84–86). Bu açıklama, sanatın, katılımcıların kimliklerini ve kültürel geçmişlerini unutmalarına engel olduğunu ve aynı zamanda yeni çevrelerine uyum sağlamalarına olanak tanıdığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, katılımcılardan 25 kişi (%62,0), birlikte çalışılan sanat etkinliklerinin sosyal bağları güçlendirdiğini belirtmiştir. Başlangıçta yalnız, içine kapanık veya sessiz kalan katılımcılar, sanat yoluyla daha kolay arkadaşlıklar kurabildiklerini söylemişlerdir. Bu durum, katılımcılardan birinin şu sözleriyle açıkça ifade edilmektedir: “*Başta hiç kimseyi tanıımıyordum, çok sessizdim. Ama birlikte resim yapınca konuşmadan bile arkadaş olabildik.*” diyerek, sanatın sınıf içindeki sosyal bağları güçlendirmedeki etkisini ifade etmektedir Sanat, öğrencilerin sınıf ortamında daha rahat hissetmelerine, sosyal etkileşimde bulunmalarına ve kendilerini ifade etmelerine olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak, “Görsel Sanatlar eğitimi, mülteci öğrenciler için yalnızca bir yaratıcı faaliyet değil, aynı zamanda bir psikolojik destek ve kültürel adaptasyon aracı olarak işlev görmektedir” (Derluyn, Broekaert, Schuyten, & De Temmerman, 2014, s. 155–160). Sanat yoluyla duygusal rahatlama sağlamak, geçmiş kimliklerini koruyarak

aidiyet hissi geliştirmek ve sosyal bağlar kurmak gibi faydalar, katılımcıların psikososyal uyumlarını güçlendirmektedir. Bu bağlamda, “Sanatın mülteci öğrencilerin kendilik gelişimi, sosyal entegrasyon ve psikolojik iyilik hallerini güçlendirme üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır” (Feen-Calligan, McIntyre, & Sands-Goldstein, 2023, s. 125–130). Katılımcı Görsel Sanatlar dersini destekleyen bir kursa gitmekte midir?

Yapılan görüşmelerde, Katılımcılardan 30 kişi (%75,0) okul dışında da sanatsal faaliyetlerde bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcılar arasındaki bir ifade: “Okul dışında da resim yapmayı sürdürüyorum. Bazen defterime çizimler yapıyor, bazen dijital sanatla uğraşıyorum. Resim yapmak, sadece bir hobi değil, kendimi ifade etmenin en kolay yoludur” şeklindedir. Bu bulgu, “Sanatın yalnızca teknik becerilerini geliştirmekle kalmadığını, aynı zamanda kişisel ifade ve duygusal boşaltım için bir araç sağladığını göstermektedir” (Gergen, Smith, & Brown, 2022, s. 50–55). Diğer taraftan, katılımcılar arasında bu soruya yanıt vermeyen 10 kişi (%25) bulunmaktadır.

Katılımcılar, sanatla yalnızca teknik becerilerini geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda kişisel deneyimlerini ve duygusal halleri iletme fırsatı bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar arasından bir kişinin bu durumu destekleyen görüşü: “Yaşadığım mahalleyi ya da doğayı çiziyorum. Yeni çevreme alışırken, onları resmetmek bana yardımcı oluyor. Çizdikçe buraya ait oluyorum ve kültürümü unutmadan, başkalarına da gösteriyorum” şeklindedir. Bu katılımcı, sanatın hem geçmiş ile bugün arasında bir köprü kurma hem de yeni çevreye uyum sağlama sürecinde nasıl bir yardımcı araç olarak kullanıldığını dile getirmektedir. Katılımcılar arasında 26 kişi de (%65,0) benzer görüşlere sahip olmakla birlikte, katılımcıların çoğunluğu kültürel kimliklerini sürdürürken, yeni çevrelerine de uyum sağladıklarını vurgulamaktadır.

Katılımcılardan 32 kişi (%80,0), Görsel Sanatlar dersinin kendilerine önemli bir özgürleşme ve duygusal boşaltım alanı sunduğunu ifade etmiştir. Bir katılımcının: “Geçmişte resim çizmek yasaktı, ancak burada özgürce resim yapabiliyoruz. Bu beni çok mutlu ediyor” ifadesi ortak bir görüş sunmaktadır. Bu açıklama, “Mülteci öğrencilerin sanat aracılığıyla özgürleşme duygusunu yaşadığını ve sanatın kişisel bir özgürlük alanı sunduğunu ifade etmektedir” (Baldwin, Smith, & Turner, 2017, s. 95–100). Diğer katılımcılar da sanatın, duygusal durumlarını dışa vurma noktasında ne kadar önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Bu, Görsel Sanatlar dersinin katılımcıların içsel deneyimlerini dışa vurabilmelerine olanak tanıdığını ve duygusal rahatlama sağladığını

göstermektedir. Ayrıca, katılımcılardan 24 kişi (%60,0) ise Görsel Sanatlar dersinde toplumsal bağlar kurduklarını dile getirmektedir. Bu durum, bir katılımcının: *“Derste kimseyi tanıımıyordum ama birlikte resim yapınca arkadaş oldum”* sözünde ifade bulmuştur.

Görsel Sanatlar eğitimiyle ilgili okul dışı faaliyetlere katılım oranı da önemli bir bulgudur. Katılımcılardan 20 kişi (%50,0), okul dışında bir sanatsal etkinliğe katıldığını belirtmiş, bunların çoğu resim kurslarına katıldıklarını ifade etmiştir. Bir katılımcı: *“Okul dışında bir resim kursuna katıldım. Yeni bir sürü resimle ilgili yeni kavramlar, teknikler öğrendim ve yaratıcılığım arttı.”* diyerek, kursların yalnızca teknik becerileri geliştirmekle kalmadığını, aynı zamanda öğrencilerin yaratıcı potansiyellerini açığa çıkarmalarına da katkı sağladığını vurgulamaktadır. Ancak, katılımcılar arasında 12 kişi (%30,0) ulaşım ve maddi zorluklar nedeniyle bu tür kurslara katılamadıklarını belirtmiştir. Bu durum bir katılımcının: *“Resim kurslarına katılmak istedim ama ulaşım ve para sorunları yüzünden katılamadım”* ifadesi ile netleştirilmiştir. Bu görüşle desteklenen yoksunluk katılımcıların gereksinim duyulan kaynaklara erişimdeki eşitsizlik ve ekonomik engellerin, sanatsal gelişimlerini sınırladığını göstermektedir.

Yaşadıkları çevre hakkında yapılan görüşmelerde, katılımcılardan 28 kişi (%70,0) çevrelerinden aldıkları destekten memnuniyetlerini dile getirmiştir. Bir katılımcı: *“Yeni geldiğimizde çevremizden çok yardım aldık. Eşyalar, yiyecek, kıyafet getirildi ve bizlere çok yardımcı oldular”* şeklinde bir ifadede bulunmuştur. Bu, katılımcıların yaşadıkları çevreye uyum sürecinde, onların bu yoksunluklarını gidermesinde toplumsal destek ve yardımlaşma ağlarının önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak, katılımcılardan 12 kişi (%30,0), yaşadıkları ev koşullarının kısıtlı olduğunu ve bu durumun yaşam kalitelerini etkilediğini belirtmiştir. Bu durum, katılımcılardan bir kişinin şu sözüyle açıkça ifade edilmektedir: *“Evde kendi odam bile yok, 8 kişiyiz ama çevremizden aldığımız yardımlar sayesinde geçimimizi sağlıyoruz ama bu durum bizi birbirimize daha yakın yapıyor.”* Bu durum, katılımcıların zorlu yaşam koşullarına rağmen, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ile daha pozitif bir yaşam sürdürdüklerini ortaya koymaktadır. Başka bir katılımcının ifadesi ise şu şekildedir: *“Geldiğim ülkede resim dersi vardı, hatta bize her türlü malzemeyi verirlerdi, okul saati dışında ek resim kursları olurdu onlara gitmesem bile evde ailem özel ders aldırırdı. Çünkü resme karşı ilgim vardı. Okul çıkışı Türkiye’de ise resim ve Türkçe dil kursuna halk eğitim kursuna ve belediyenin ücretsiz*

kursuna gidiyorum. Bazen de kendi odamda internetten resim yapıyorum, müzik dinliyorum.” Bu tür ifadeler, katılımcıların eğitim süreçlerine nasıl adapte olduklarını ve sanata olan ilgilerini sürdürme çabalarını göstermektedir. Katılımcılardan 29 kişi (%72,0), önceki ülkelerindeki eğitim sisteminin sanat eğitimi konusunda oldukça destekleyici olduğunu belirtmişken, 27 kişi (%68,0) Türkiye’deki sanat ve dil kurslarının, kendilerini daha iyi ifade etmelerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

İran, Suriye ve Suudi Arabistan gibi bazı Orta Doğu ülkelerinde Görsel Sanatlara, özellikle de figüratif resim çalışmalarına karşı dini ve kültürel temelli kısıtlamalar olduğu bilinmektedir. Bu ülkelerdeki toplumsal yapıların genel olarak muhafazakâr, geleneksel ve dindar normlar üzerine kurulu olduğu gözlemlenmektedir (Türkiye Diyanet Vakfı [TDV], 2024, s. 20–25). Sanat, bu bağlamlarda kimi zaman sınırlandırılmış veya sadece belirli alanlarda teşvik edilmiştir. Buna karşın, Irak toplumu sanata yaklaşımıyla bu çerçeveden ayrışmakta ve daha ılımlı, açık fikirli bir yapı sergilemektedir. Irak’ta toplumsal yapı, kültürel ve ahlaki değerlere bağlı olmakla birlikte, akılcılığa, estetik beğeniye ve sanatsal üretime değer veren bir karakter taşımaktadır.

Irak’tan gelen 13 katılımcıdan 11 kişi (%85,0), TDV’nin (2024, s.52) raporuna göre, sanatın kendi kültürel kimliklerini ifade etmede önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu bulgu, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de sanata verilen önemin altını çizmektedir. Raporda şu ifade dikkat çekmektedir: *“Irak halkı kültürel ve ahlâkî açıdan ılımlı karakteriyle bilinir; akla önem veren, sanattan hoşlanan ve farklı kültürlerle ilişki kurup bunlara kolayca adapte olan bir toplumdur”* (TDV, 2024, s. 52). Bu anlamda, Irak toplumunun kültürlerarası etkileşime açık olduğu ve sanat aracılığıyla bu etkileşimi güçlendirdiği görülmektedir.

Iraklı ailelerin, çocuklarının sanatsal gelişimine destek olmaları ve sanatı kültürel mirasın bir aktarım aracı olarak görmeleri de toplumun sanatla kurduğu ilişkinin derinliğini göstermektedir. Nitekim katılımcıların sanatsal çalışmalarında dini ve kültürel sembollere sıklıkla yer verdikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, sanatın yalnızca estetik bir üretim biçimi değil, aynı zamanda kimlik ifadesinin bir aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, kültürel ve dini normların ülkeden ülkeye önemli ölçüde farklılık gösterdiği, bu farklılıkların da sanatın toplumsal işlevi üzerinde belirleyici rol oynadığı söylenebilir. Irak örneği, sanatın bir toplumun kendisini ifade etme, kültürünü

koruma ve aktarma sürecinde ne denli etkili bir araç olabileceğini somut bir biçimde ortaya koymaktadır.

2. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?

Katılımcıların Görsel Sanatlar dersindeki deneyimleri, onların içsel dünyalarını dışa vurma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu katılımcılar, genellikle yaşadıkları duygusal ve psikolojik zorlukları resim yoluyla ifade etmektedir. Bu durum, bir katılımcı: *“Düşlediğim bir resmi yapmak, bana çok şey kattı. Çizdiğim resim, geçmişteki güzel anıları simgeliyordu. Kaybolmuş bir dünyayı ya da kayıplarımı anlatıyordum. Ama aynı zamanda, o resimle, bir tür huzur bulmaya çalıştım”* diyerek, sanatın aynı zamanda bir iyileşme süreci olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde, başka bir katılımcı: *“Resim yaparken, kendimi daha güçlü hissettim. Yaşadığım belirsizliklere karşı, çizdiğim resimle çoğunlukla her şeyi kontrol edebildiğimi hissettim. Kendi dünyamı yaratabiliyordum”* diyerek, sanatın kendisine bir kontrol duygusu verdiğini vurgulamıştır.

Katılımcıların büyük bir kısmı, sanatı bir tür içsel rahatlama ve dünyadan kaçış aracı olarak görmektedir. Katılımcılardan 40 kişi (%68,0), resim yaparken duygusal bir rahatlama hissettiklerini ve bu sürecin, yaşadıkları zorluklardan bir kaçış sunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, katılımcılardan 30 kişi (%75,0) sanatı kişisel deneyimlerinden bağımsız bir şekilde değil, doğrudan yaşamlarındaki travmalarla bağlantılı bir şekilde kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu oran, katılımcıların sanatla kurdukları ilişkiyi, sadece teknik bir faaliyet değil, duygusal bir iyileşme süreci olarak tanımladığını göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcılardan bu soruya yanıt vermeyen 13 kişi (%32,0) bulunmaktadır.

Sanat, aynı zamanda katılımcılar için kimliklerini yeniden inşa etme ve yaşadıkları çevreyle uyum sağlama aracı olmuştur. Bir katılımcı: *“Resim yaparken, kendimi daha güçlü hissettim. Yaşadığım belirsizliklere karşı, çizdiğim resimle bir şeyleri kontrol edebildiğimi hissettim. Kendi dünyamı yaratabiliyordum”* diyerek, sanatın kendisine bir kontrol duygusu verdiğini vurgulamıştır.

Resim yapmak, sadece bir kaçış değil, aynı zamanda katılımcıların yaşadıkları zorluklarla başa çıkma yollarından biridir. Bir katılımcı “Çizdiğim resim, geçmişteki güzel anıları simgeliyordu. Kaybolmuş bir dünyayı ya da kayıplarımı anlatıyordum. Ama aynı zamanda, o resimle, bir tür huzur bulmaya çalıştım” diyerek, sanatın aynı zamanda bir iyileşme süreci olduğunu belirtmiştir. Soruya yönelik görüşlerden biri şöyledir: “Derste de öğretmen bize bazen konu veriyor onla ilgili resim yapıyoruz bazen de biz istediğimiz şeyi çiziyoruz. Konular zaten bizim yaşamımızda var olan konular, savaş mesela yaşadıklarımı resme dökmek anlatamadıklarımı anlatmak beni hem üzüyor hem de rahatlamamı sağlıyor. Ama karamsar resimler çizmek yerine daha mutlu ve eğlenceli bir şeyler çizmek isterdim. Ama öyle şeyler yaşadım ki geldiğim ülkemde sanki her şey kötü olacak iyi hiçbir şey olmayacak gibi düşünüyorum.”

Katılımcılardan 24 kişi (%60,0) sanatı, yaşadıkları olumsuz duyguları dışa vurma ve rahatlama amacıyla kullanırken, 21 kişi de (%53,0) bu sürecin bazen karamsar ve zorlayıcı olabileceğini ifade etmiştir. Bu durum, sanatın katılımcıların iyileşme sürecine destek olma anlamında çok yönlü işlevini göstermektedir.

3. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde tercih ettiği rengin özellikleri nelerdir?

Katılımcıların resimlerde renk seçimleri, duygusal durumları ve yaşadıkları deneyimlerle doğrudan ilişkilidir. Bu renkler hem kişisel hem de kültürel anlamlar taşır. Katılımcılar, renkleri seçerken duygularını ve yaşadıkları çevresel etkileri göz önünde bulundurmaktadır. Yapılan görüşmelerde, katılımcılardan 30 kişinin (%75,0) renkleri ruh hallerine göre seçtikleri, özellikle koyu ve nötr renklerin (siyah, gri) kayıplar ve travmalarla ilişkilendirdiği, parlak renklerin ise umut ve yeni başlangıçları simgelediği gözlemlenmiştir. Bir katılımcı şöyle eder: “Renkleri seçerken genelde ne hissettiğimi düşünerek seçiyorum. Örneğin, üzgün olduğumda siyah ve gri tonları kullanıyorum. Ama umutlu olduğumda, mavi ve sarı gibi parlak renkler seçiyorum. Renkler, içimdeki duyguları anlatmamda bana yardımcı oluyor.” Bu görüş, katılımcıların resimde kullandıkları renklerin duygusal durumlarını yansıtmaya amacı taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, katılımcılar arasında bu soruya yanıt vermeyen 10 kişi (%25,0) bulunmaktadır.

Başka bir katılımcı ise, *“Bazı renkler bana geçmişimi hatırlatıyor. Mesela, kırmızı bazen tehlike ya da güç anlamına gelirken, başka zamanlarda mutluluğu da simgeliyor.”* diyerek renklerin kültürel ve kişisel anlamlar taşıdığına dikkat çekmiştir. Katılımcıların yaşadıkları kültürel bağlamlar da renklerin seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Renkler, yalnızca duygusal durumları değil, aynı zamanda geçmişteki deneyimleri ve yaşanan kültürel bağları da simgelemektedir. Katılımcılar, özellikle yeni bir başlangıç yapma aşamasında, genellikle “turuncu” ve “sarı” gibi canlı renkleri tercih etmektedirler. Bu renkler, onlara umut ve barış getirirken, koyu ve nötr renklerden (siyah, gri) uzak durduklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı şu şekilde dile getirir: *“Yeni bir başlangıç yaparken, resimimde genelde turuncu ya da sarı gibi canlı renkler kullanıyorum. Çünkü bu renkler bana umut ve barış getiriyor. Koyu renkler ise geçmişteki zor zamanları hatırlatıyor, o yüzden onlardan biraz uzak duruyorum.”* Halmatov (2018), “Siyah, gri ve kırmızı gibi renklerin depresif durumları, travma süreçlerini ve duygusal gerilimleri simgelediğini belirtmiştir.” Bu görüşte katılımcıların resimlerinde sıkça kullanıldığını gördüğümüz bu renklerin, yaşadıkları duygusal süreçlerle bağlantılı olduğunu doğrulamaktadır. Ayrıca, katılımcılar çoğu resim yaparken, renklerin anlamlarının geçmiş ve kültürel deneyimlerle ne kadar örtüştüğünü vurgulamaktadır.

Bunun yanı sıra, katılımcıların resimlerinde, özellikle siyah, kahverengi ve kırmızı tonlarının yaygın olması, korku, endişe ve kasvet duygularını yansıtmaktadır. Katılımcılar, sanat aracılığıyla yaşadıkları travmalarını ifade etmeye çalışırken, aynı zamanda içsel dünyalarında yaşadıkları bu tür zorlukları dışa vurdukları görülmektedir. Bu durum, renklerin hem duygusal rahatlama hem de kimlik inşa etme açısından önemli bir araç olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, katılımcıların resimlerindeki renk seçimleri, yaşadıkları duygusal durumları, kültürel bağlamları ve içsel dünyalarındaki değişimleri yansıtmaktadır. Renkler, katılımcılar için bir ifade biçimi, bir çıkış yolu ve içsel dünyalarını düzenleme aracı olarak işlev görmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, renk kullanımının duygusal ve yaşamsal deneyimlerle yakından ilişkili olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan 26 kişi (%65,0), özellikle siyah, kırmızı ve kahverengi gibi koyu renkleri kullanma nedenlerini yaşadıkları travmatik olaylara bağlamıştır. Bir katılımcının şu ifadesi bu durumu çarpıcı biçimde yansıtmaktadır: *“Ben kırmızı rengi kan ve şiddet için kullandım, çünkü çok zor süreçler*

yaşadım. Kahverengi rengi göç yolculuğunda geçtiğimiz dağları, tepeleri ve sınır tellerini anlatıyor. Siyah rengi de bombaların patladıktan sonra havanın nasıl olduğunu göstermek için kullandım. Ama maddi durumumuz yeterli olmadığı için ablamdan kalan 3-4 tane boya var, o yüzden resmimi defterime yaptım. Bir de bunları yaşamış biri nasıl daha canlı boyama yapabilir ki öğretmenim?" şeklinde ifade ederek renklerin sembolik anlamlarını kendi yaşantısıyla ilişkilendirmiştir. Aynı katılımcı, maddi yetersizliklerin de sanat üretimini etkilediğini belirtmiştir.

Buna karşılık, görüşme yapılan katılımcılardan 14 kişi (%35,0) daha canlı renkler (mavi, sarı, yeşil gibi) kullandıklarını belirtmiştir. Resimlerinde canlı renkleri, mavi, sarı, yeşil gibi, kullanan katılımcılar arasından birkaç kişinin ortak ifadesi şu şekildedir: "İçimden resmi öyle boyamak geliyor, zaten okul çıkışı da resim kursuna gidiyorum, ailem her türlü resim malzemelerini alıyor, bazen annem iş çıkışı beni sinemaya, lunapark götürüyor. O yüzden eğlenceli resimler yapmayı seviyorum." Literatürde de belirtildiği gibi, renkler çocukların iç dünyasını yansıtır ve kültürel geçmişle sıkı ilişkilidir. Halmatov (2018 s. 59–61, 74–76), "Özellikle kırmızı, siyah ve gri renklerin travma, kaygı ve depresyon gibi psikolojik durumların yansıması olarak çocukların resimlerinde sıklıkla yer aldığını belirtmektedir." "Mülteci öğrencilerin yaşadıkları zorlukların sanatsal çalışmalarına doğrudan yansıdığı, aynı zamanda uygun ortam ve destek sağlandığında sanatın iyileştirici etkisinden faydalanabildikleri görülmektedir" (Eren & Gürdoğan-Bayır, 2022, s. 50–55). Dolayısıyla "Görsel sanatların mülteci çocukların ifade özgürlüğünü, psikolojik dayanıklılığını ve toplumsal uyumunu desteklediğini ortaya koymaktadır" (UNHCR, 2021, s. 30–45).

4. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde tercih ettiği nesnenin özellikleri nelerdir?

Yapılan görüşmelerde katılımcıların büyük çoğunluğu, resimlerinde kullandıkları nesnelerin yaşadıkları olayları yansıtmak açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, onlardan 28 kişi (%70,0) çizdikleri dağlar, sınır telleri, evler, hayvanlar ya da savaşa ilgili nesnelerin geçmiş yaşantılarına dair simgeler olduğunu ifade etmiştir. Örneğin bir katılımcı şöyle demiştir: "Ben resmimde kullandığım nesnelerin çoğu zaman yaşadığım süreci anlatmaya yardımcı olduğunu düşünüyorum. Mesela, eski yaşamımdan bazı nesneler çizdim, dağları, tepeleri veya sınır tellerini. Bu nesneler, yaşadığım zorlukları anlatmak için çok önemli. Ama bazen, ne anlatmak

istediğimi tam olarak bilemiyorum, çünkü dilim yeterince güçlü değil. Yani bazı duygularımı anlatmak zor oluyor. Yine de resimdeki nesneler benim için önemli çünkü yaşadıklarımı biraz olsun dışarıya çıkarabiliyorum.” Aynı şekilde, katılımcılardan 26 kişi (%65,0) teknik becerilerinin sınırlı olmasıyla birlikte, sanatın kendileri için önemli bir ifade aracı olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, bu soruya yanıt vermeyen 12 öğrenci (%30) bulunmaktadır.

4.1. Katılımcı yapılan resimde figürlerin ve nesnelerin çizimlerinde yeterli bir beceriye sahip midir?

Katılımcının yaptığı resimde figürlerin ve nesnelerin çiziminde teknik açıdan yeterli bir beceriye sahip olup olmadığı değerlendirildiğinde, ön plana çıkan unsurun teknik yeterlilikten ziyade duygusal ifade olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir katılımcı şöyle bir açıklama getirmiştir: *“Evet, bazı çizimlerim yeterli değil ama bunlar benim duygularımı ve yaşadıklarımı ifade ediyor.”* Bu ifadeye bağlı olarak katılımcıların resimlerinde teknik yeterlilik göstermekten daha çok duygusal yaşantılarını aktarma çabasının öne çıktığını göstermektedir. Kalmanowitz ve Ho (2016, s. 45–60), katılımcıların sanat yoluyla yaşadıkları travmalarla yüzleşebildiklerini ve bu sayede psikososyal dayanıklılıklarını artırebildiklerini vurgulamaktadır.

4.2. Katılımcı için Görsel Sanatlar dersi ders saati süresi, resim yapabilmek için yeterli midir?

Yapılan görüşmelerde katılımcılardan 30 kişi (%75,0), Görsel Sanatlar dersinin ders saati süresinin resimlerini tamamlamak ve duygularını ifade etmek için yetersiz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 24 kişisi (%60,0) ise yalnızca Görsel Sanatlar dersinde kendini huzurlu, mutlu ve güvende hissettiğini ifade etmiştir. Bir katılımcının şu ifadesi, zamanın yetersizliğini ve Görsel Sanatların sunduğu duygusal rahatlamayı açık biçimde ortaya koymaktadır: *“Konular verildiğinde aklımdaki her nesneyi çizemedim, çizmediğim yerde yazıyı kullandım, hayal gücü düşünmek hayal etmek nedir ben burada derste öğrendim. Orda bir evimiz, karnımızı doyuracak kadar paramız vardı. Her yere gitmezdik, evden bile çıkmazdık. O yüzden görmediğim bilmediğim nesnelerin resmini yapamıyorum, sadece yazı olarak yazdım. Ama resim dersini anlıyor ve seviyorum keşke her ders resim olsa, diğer derslerden sıkılıyorum, çoğunu anlamıyorum ve o derslerde deftere resim yapıyorum. Bir derste resim bitmez ki, zaten tek mutlu olduğum yer ve*

zaman resim dersidir.” Bu ifade, katılımcının yalnızca sanatsal değil, aynı zamanda duygusal ve bilişsel anlamda da Görsel Sanatlar dersi ve resim yapmaktan zevk duyduğunu ortaya koymaktadır. Görsel Sanatlar dersi, bu katılımcılar için bir ifade alanı, bir güvenli bölge ve bir psikolojik destek zemini oluşturmuştur. Diğer taraftan, katılımcılar arasından bu soruya yanıt vermeyen 10 kişi (%25,0) bulunmaktadır.

Sanat yoluyla ifade süreci, sadece görsel üretimle sınırlı kalmamış; katılımcılar, yaşadıkları duyguları açıklamakta zorlandıkları için yazıyı da bir araç olarak kullanmışlardır. Bu, onların yaşadıkları travmalarla başa çıkma biçimlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, katılımcılardan 18 kişi (%45,0) diğer derslerde anlamadığı ya da iletişim kuramadığı için resim dersini daha çok sevdiğini ve o derslerde daha aktif olduğunu dile getirmiştir. Bu bulgular, sanatın dil engelini aşan evrensel bir iletişim aracı olduğunu desteklemektedir. Katılımcılar için sanat, sadece bir eğitim aracı değil, aynı zamanda duygusal iyileşme, ifade özgürlüğü ve kimlik bulma sürecinin önemli bir parçasıdır. Ancak, bu sürecin etkili olabilmesi için uygun zaman, destek ve materyallerin sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

5. Katılımcılara göre Görsel Sanatlar dersinin Türkçe öğrenme, iletişim vb. becerilere katkısı nedir?

Görsel Sanatlar derslerinin katılımcıların Türkçe öğrenme sürecine olan katkısı, yapılan görüşmeler ve nitel gözlemlerle açıkça ortaya konmuştur. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcılardan 29 kişi (%72,0), Görsel Sanatlar dersinin Türkçe öğrenmelerine doğrudan katkı sağladığını ifade etmiştir. Özellikle yabancı dili bilmemek ve iletişim engelinin yoğun bir şekilde hissedildiği ilk zamanlar için, katılımcılardan 24 kişi (%60,0) diğer derslerde öğretmenin anlattıklarını anlamakta zorlandıklarını ancak Görsel Sanatlar dersinde kendilerini ifade etmenin daha kolay olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan bir kişi süreci şu sözlerle özetlemiştir: *“İlk başta Türkçe bilmediğimizde öğretmenlerin ne dediğini anlamıyordum, kendi sıramda kendimce deftere bir şeyler karalıyordum. Sonra öğretmenlerde çizim yapmaya başladılar, anlatmak istedikleri kelimelerin resmini tahtaya çizdiler. Böylece az da olsa derslere ilğim de arttı anlamaya da başladı. Daha sonra resim öğretmenimiz oldu, diğer derslerde örneğin, İngilizce dersinde öğretmen resim hocamızdan konunun resmini çizmesini isterdi, bizde resme bakarak dersi öğrenirdik.”* Diğer taraftan, katılımcılardan bu soruya yanıt vermeyen 11 kişi (%28,0) bulunmaktadır.

Katılımcılar için Görsel Sanatlar dersinde kullanılan teknik terimler ve açıklamalar, yeni bir dil öğrenirken farklı bir bağlamda pratik yapmayı sağlamıştır. Özellikle resimle ilgili kelimeler ve ifadeler, Türkçeyi öğrenmenin daha somut ve uygulamalı bir yolu olmuştur. Katılımcı, bir yandan kendi sanatını yaratırken, diğer yandan kendine yabancı gelen dili öğrenmeye yönelmiştir. Katılımcının resim yaparken öğretmen veya sınıf arkadaşlarıyla kurduğu iletişim, kelime dağarcığını geliştirmesine yardımcı olmuştur. “Bu resmi nasıl açıklarsınız?”, “Neden bu renkleri seçtiniz?” gibi sorular ise, “Öğrenciye hem dil becerilerini kullanma hem de kendi düşüncelerini ifade etme fırsatı vermiştir” (Aksoy, 2015, s.30-40). Bunun yanında, Görsel Sanatlar dersinde grup çalışmaları ve birlikte yapılan projeler de sosyal etkileşim fırsatları sunmuştur. Bu tür etkileşimler, öğrenciye yeni bir dilde sosyal bağlar kurma konusunda cesaret vermiştir.

Katılımcılardan 19 kişi (%47,0), Görsel Sanatlar dersinde teknik terimler, renkler, çizim araçları ve kompozisyona ilişkin kullanılan kavramlarla birlikte Türkçeyi daha kalıcı biçimde öğrendiklerini dile getirmiştir. Bu dersin yalnızca sanatsal değil, aynı zamanda yabancı bir dil öğrenmeye de olanak sağladığı anlaşılmıştır. Katılımcılardan 22 kişi (%55,0), “Resim çalışmaları sayesinde Türkçe konuşma pratiği yaptıklarını ve sosyal bağlar kurduklarını belirtmiştir” (Yıldız, 2017, s.45-67). Ancak dikkat çeken bir diğer bulgu da katılımcılardan 15 kişi (%38,0) okulda zaman zaman dışlandıklarını ve Türkçe bilmedikleri için bazı öğretmenler tarafından görmezden gelindiklerini belirtmiş olmasıdır. Katılımcılardan bir kişi bu süreci şu sözlerle özetlemiştir: *“Türkçe çok az biliyorum, Türkçe bilen arkadaşlarım öğretmenin derste anlattıklarını Farsça, Arapça gibi dillere çevirmeye çalışıyorlar. Bu da her sınıfta yok çevirme falan, zaten Türkçe bilen arkadaşlarım ve öğretmenler bazen bizi hiç önemsemiyorlardı. Bilen kişilerle derisi işliyordu. Sonra resim hocamız resimler yardımıyla bize Türkçe kelimelerini öğretmeye başladı. Artık Türkçe öğrenmenin zor olmadığını düşündüm.”* Buna ek olarak katılımcıların bulundukları ülkenin dilini anlama ve konuşmada, dolayısıyla öğrenmede güçlük çekilmesi konusunda tedirgin oldukları tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar ise kendilerini ifade etmede zorluk çektiklerini düşünmektedir.

6. Katılımcılara Görsel Sanatlar dersinde resim yaptırmanın iletişim kurmaya katkısı nedir?

Katılımcılardan 27 kişi (%68,0), resim yapmanın sınıf arkadaşlarıyla olan iletişimlerini kolaylaştırdığını belirtmiştir. “Bu mülteci öğrenciler, resmin evrensel bir dil

işlevi gördüğünü ve duygularını, hikayelerini sözlü değil görsel yollarla ifade ettiklerinde daha iyi anlaşıldıklarını ifade etmişlerdir” (Hickman, 2010, akt. Cumurcu, 2020, s.212-225). Bununla birlikte, bu soruya yanıt vermeyen 13 öğrenci (%32,0) bulunmaktadır.

Ayrıca, Görsel Sanatlar dersi, farklı kültürlerden gelen katılımcıların bir araya geldiği ve iletişim kurduğu bir alan oluşturmuştur. Resim yapmak, farklı geçmişlere sahip katılımcılar arasında ortak bir dil oluşturarak, onları bir araya getirmiş ve grup içindeki dayanışmayı artırmıştır. Bazı katılımcılar için, sadece resim yapmak bile bir başkasıyla tanışmanın ve birlikte yaratmanın bir yolu olmuştur. Ancak her katılımcı için bu durum farklı gelişmiştir. Katılımcılardan bazıları daha içe kapanık ve karamsar olurken kimisi başkalarıyla iletişim kurarak kendini rahatlatmanın bir yolunu bulmuştur.

Katılımcılardan 18 kişi (%45,0), ilk zamanlarda iletişim kurmada ortak bir dil kullanamamanın getirdiği dezavantajlı yönün arkadaşlık ilişkilerinde görüldüğü, fakat bu problemin resim aracılığıyla çözüldüğünü arkadaşlık ilişkilerinde bir yol alındığını belirtmiştir. Bu bağlamda bir katılımcı şunları dile getirmiştir: *“Kimse benimle arkadaşlık etmiyordu çünkü herkes farklı ülkelerden gelmiş ortak bir yönümüz yoktu, ama resim çizerken aramızda bağ kurulmaya başladı, ilk başta tuhaf gözlerle birbirimize bakarken artık yardımlaşarak ortak resim bile çiziyoruz. Böylece bir sürü arkadaşlarım oldu.”* Bu ifade, sanatın yalnızca bireysel bir ifade biçimi değil, aynı zamanda sosyal bir etkileşim aracı olduğunu açıkça göstermektedir. Ancak, katılımcılardan 10 kişi (%25,0), günlük yaşamda yabancı dile hâkim olamamakla birlikte, kendilerinin içe kapanık olduklarını, diğer öğrencilerle iletişim kurmada ve sosyal ilişkiler sağlamada olumsuzluklar yaşadıklarını söylemişlerdir.

Katılımcılardan 13 kişi (%33,0), sosyal ortamlarda sözcüklerle anlaşılamadıkları durumlarda çizim yoluyla iletişim kurduklarını, yanlarında sürekli küçük bir defter ve kalem taşıyarak resimle konuşmayı tercih ettiklerini aktarmıştır. Bu durum, görsel anlatımın sadece sanatsal değil, işlevsel bir iletişim biçimi olarak da kullanıldığını ortaya koymaktadır (Öztürk, 2021, s. 134-150). Bu bağlamda bir katılımcı şunları dile getirmiştir: *“Konuşma yönünden ortak bir dilimiz olmadığından kelimeler yerine anlatacağım nesnenin resmini çizerek anlaşılabiliyoruz, bu yüzden çoğumuz yanından veya boynunda küçük bir kâğıt ve kalem bulunduruyor. Hemen çizim yapıp iletişim kurabiliyoruz.”* Aynı zamanda mülteci öğrencilerin resim yaparken arkadaşlık ilişkilerini

kuvvetlendirdikleri ve derste verim aldıkları anlaşılmaktadır (Kıran & Acar, 2021, s.88-102).

7. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde yaşananların bir yansıması bulunmakta mıdır?

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde 29 kişi (%72,0), resim yaparken geçmişte yaşadıkları olayların akıllarına geldiğini, bu süreçte kimi zaman hüzün, kimi zaman rahatlama hissettiklerini belirtmiştir. Bu, “Sanatın hem ifade hem de iyileşme aracı olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır” (Malchiodi, 2012, s.259; akt. Acar, 2020). Katılımcılar Görsel Sanatlar dersinde resim yaparken, belki de geçmişte yaşadığı kayıplar, göç etmek zorunda kalmak ya da ailesinin yaşadığı zorluklar gibi derin izler taşıyan konuları işlerken, kendini daha yakın hissetmiştir. Resim yapmak, duygusal bir boşalma ya da ifade bulma yolu olabilir. Diğer taraftan resim aracılığıyla yaşanan olumsuzluklar, acılar ve umutsuzlukların hatırlanması, katılımcıların duygu durumlarının yaşanmasında ters yönde etkisi olmuştur. Örneğin, bir katılımcı evini, arkadaşlarını ve kaybettiği sevdiklerini; yeni bir ülkeye, çevreye ve okula uyum sağlama sürecini resmetmiştir. Ayrıca görüşme sorusunu yanıtlayan katılımcılarla birlikte soruya yanıt vermeyen 11 kişi de (%28,0) bulunmaktadır.

Görsel Sanatlar dersindeki yaratıcı süreç, katılımcıya hem bir rahatlama alanı sunmuş hem de yaşadığı zorlukları dışa vurmasına yardımcı olmuştur. Bazı katılımcılar için ise sanat, hayatta kalma ve yaşadıkları travmaları unutma çabasında bir mola gibi olmaktadır. Onlar için resimsel anlatı, hayatta kalma mücadelesinin ötesinde bir şey olabilir, bir şekilde insanlıklarını, umutlarını ve kimliklerini yeniden keşfetme sürecidir. Bu noktada, resim yapmanın yalnızca teknik bir etkinlik olmadığını, aynı zamanda duygusal rahatlama aracı olarak ettiği fikri kabullenilmiştir. Ancak her bir katılımcı duygusal ve zihinsel farklılıklara sahiptir. Bazı katılımcılar için resimsel anlatıda geçmişe dair anıların tazelenmesi çok acı verici olmuştur. Katılımcılardan 19 kişi (%47,0), Görsel Sanatlar dersinde travmalarını dışa vurduklarını ifade ederken; 10 kişi (%25,0) ise bu süreçte rahatsız edici hatıraların tetiklendiğini ve sanatla uğraşmanın zaman zaman zorlayıcı bir deneyim haline geldiğini belirtmiştir. Örneğin bir katılımcı şu ifadeyi paylaşmıştır: *“Biz kendi ülkemizdeyken, babam, amcam ve dedem savaşıma gitti, hepsi savaşta öldü bir daha geri gelmediler. Bunlar hiç aklımdan çıkmıyor resim yaparken ister istemez savaş, ölüm, kan gibi unsurlar çiziyorum. Hiç iyi nesneler aklıma gelmiyor. Zaten*

resim malzemesi alacak durumumuzda yok, bazen öğretmenimiz resim malzemesi veriyor bazen de arkadaşlarımdan alıyorum. Zaten çizimi de siyah beyaz şeklinde yapıyorum, boyamak aklıma bile gelmiyor.”

Katılımcının paylaşımı hem yaşanan travmanın yoğunluğunu hem de bu travmanın sanatsal üretime nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir. Katılımcılardan 24 kişi (%60,0), resim yaparken kullandıkları renk seçimlerinin ruh hallerine bağlı olduğunu, genellikle koyu tonlar ve siyah gibi renkleri tercih ettiklerini söylemiştir. “Bu tercihlerin, bastırılmış duyguların ya da travmaların dışavurumu olabileceği düşünülmektedir” (Özdemir, 2021, s134-150). Ayrıca katılımcılardan 16 kişi (%40,0), maddi yetersizlikler nedeniyle yeterli resim malzemelerine erişemediklerini, bu yüzden siyah kalem veya tükenmez kalemle çalıştıklarını belirtmiştir. Bu durum da sanat üretiminde eşitsizlikleri ortaya koymaktadır. Buna karşılık, katılımcılardan 12 kişi (%30,0), Görsel Sanatlar dersini geçmişteki güzel anıları hatırlamak ve mutlu anılarını yeniden yaşamak için bir araç olarak kullandıklarını belirtmiştir. Bir katılımcı şu sözleri bu düşüncüyü paylaşan gruba örnektir: “*Orda çok güzel bir evimiz, maddi durumumuz vardı, anne ve babam çalışırdı, ne istersem alınırdı, okul çıkışında piyano dersi alırdım. O yüzden resim çizerken, mutlu ailemi, hafta sonu gittiğimiz kiliseyi, yılbaşı kutlamamızı çiziyordum. Ailem her türlü resim malzemeleri alıyor.*” Bu karşıt deneyimler, sanatın bireyden bireye değişen anlamlarını ortaya koymakta ve katılımcıların yaşam öykülerinin, sanat üretimleriyle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.

Bu veriler ışığında, Görsel Sanatlar dersinin katılımcıların duygusal dünyalarına doğrudan temas ettiği, onların yaşadıkları geçmiş deneyimleri işlemesine hem olanak hem de zorluk sunduğu anlaşılmaktadır. Sanat, bir yönüyle rahatlatıcı, bir yönüyle acı verici bir yüzleşme aracıdır. Dolayısıyla bu sürecin pedagojik olarak doğru bir şekilde yapılandırılması, katılımcıların duygusal gelişimine katkı sağlayacağı aşikardır.

8. Katılımcılara göre Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerin duygunun dışa vurulmasında etkisi nasıldır?

Görsel Sanatlar dersi, birçok katılımcı için sadece sanatsal bir faaliyet değil; aynı zamanda duygusal bir ifade alanı ve içsel bir terapi yöntemi olarak işlev görmektedir. Katılımcılar yapılan görüşmelerde, onlardan 27 kişi (%68,0), resim yapmanın geçmişte yaşadıkları olumsuz deneyimleri hafifletmede etkili olduğunu belirtmiştir. Bu

katılımcılar, resim yaparken duygularını dışa vurabildiklerini, bastırılmış korku ve kaygıları ifade edebildiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, katılımcılardan bu soruya yanıt vermeyen 13 katılımcı (%32,0) bulunmaktadır. Özellikle katılımcılardan 22 kişi (%55,0), Görsel Sanatlar dersinde çizdikleri resimlerin kendilerine umut verdiğini, içsel olarak güvende hissettiklerini veya bu duyguyu resim yoluyla yeniden inşa ettiklerini vurgulamıştır. Bazı katılımcılar ise bu dersin dünyadan kaçış hissi yarattığını ve onları zihinsel olarak rahatlatan bir alan olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir: *“Resim yapmak, yaşadığım acıları biraz olsun hafifletiyor. Savaş, kayıplar... Bunu çizmek zor, ama en azından içimdeki duyguları dışa vurabiliyorum. Koyu renkler kullanarak, acıyı, kaybı anlatmaya çalışıyorum. Bazen bu, bana biraz rahatlama sağlıyor”*. Bir diğer katılımcı ise; *“Resimde umut var, yeni bir yer, yeni bir başlangıç. Sarı ve mavi gibi renklerle, daha iyi bir yaşam hayali kuruyorum. Resimlerimle kaybolan bir dünyayı yeniden yaratmak istiyorum. Bazen resim yapmak, dünyadan bir kaçış gibi oluyor”*. Bir diğer katılımcı ise; *“Resim yapmak bana, kaybettiğim güveni yeniden bulma şansı veriyor. Güvende hissetmek zor ama resimde en azından bu duyguyu yaratabiliyorum. Çizdiğim her resim, belki de bir gün gerçek olur diye düşünüyorum”*.

Bu katılımcılardan 17 kişi (%42,0), Görsel Sanatlar dersinde kullandıkları renklerin duygusal durumlarını yansıttığını belirtmiştir. *“Koyu tonların sıklıkla kullanılması, içsel acıların dışavurumuna işaret ederken; bazı katılımcılarda sarı, mavi ve yeşil gibi canlı renkler, gelecek için umut ve iyileşme isteğiyle ilişkilendirilmiştir”* (Malchiodi, 2012, s. 259). Ayrıca katılımcılardan 24 kişi (%60,0), Görsel Sanatlar dersinin, evde yaşadıkları maddi ve fiziksel zorluklardan bir nebze olsun uzaklaşmalarını sağladığını dile getirmiştir. Özellikle kalabalık ev ortamından, ekonomik kısıtlılıklardan ve duygusal yüklerden kaçış olarak bu dersi bir nefes alma alanı şeklinde tanımlamışlardır. Bu durumu destekleyen katılımcı ifadelerinden biri şöyledir: *“Resim dersinde, kendimi özgür ve rahatlamış hissediyorum. Arkadaşlarımla resim yaparak daha iyi diyalog kuruyorum. Biraz da olsa evdeki maddi sıkıntı, gürültü, kalabalık evden uzakta hayallere dalıp farklı bir dünya varmış gibi hissediyorum.”*

Bu katılımcılar, resim yaparak duygusal rahatlama ve kendilerini ifade edebilme olanağı bulmuşlardır. Onlar hem geçmişin acılarını hem de umutlarını sanatla dışa vurmuşlardır. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun Görsel Sanatlar dersini

sevdiği, arkadaşları ile kurdukları ilişkinin gelişiminde bu dersin azımsanmayacak bir ölçüde katkı sağladığı görüşünün yaygınlık kazandığı görülmüştür.

9. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde içerik, teknik ve ifade biçimlerinde tercih ve değerlendirmeler nasıldır?

Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde içerik, teknik ve ifade biçimlerinde cinsiyet, yaş ve duygusal durumlarına göre belirgin farklar ortaya koymuştur. Katılımcılar, resimlerinde renk, figür sayısı, teknik tercihler ve temalarla iç dünyalarını, geçmişteki deneyimlerini ve geleceğe dair umutlarını ifade etmişlerdir.

Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde, renklerin kullanımı katılımcı duygusal durumları ve yaşadıkları olumsuz deneyimlerle doğrudan ilişkilidir. Kız katılımcıların daha fazla renk kullanması dikkat çekici bir bulgudur. Genellikle, sarı, mavi ve yeşil gibi canlı renkler kullanılarak, umut ve iyileşme arzusu ifade edilmiştir. Diğer yandan, erkek katılımcılar genellikle siyah ve beyaz tonlarına yönelmişlerdir. Bu renk tercihi, genellikle melankolik duygular, travmalar ve içsel acıları simgeler. “Katılımcıların çizimlerinde koyu renklerin daha fazla yer bulması, onların yaşadıkları travmalarla bağlantılı olarak karanlık tonların duygusal bir yansıması olarak görülmektedir” (Malchiodi, 2012, s.259). Katılımcılar arasında renk kullanımına dair birkaç örnek ifade şu şekildedir:” Resmimde *siyahı çok kullandım. Çünkü bazen karanlıkta kayboluyorum, sanki hiçbir şey görmüyorum. “Sarı, maviyi seviyorum çünkü bunlar bana umut veriyor. Her zaman geleceğe pozitif bakmak istiyorum.”* Bu ifadeler, renklerin psikolojik etkilerini ve katılımcıların duygusal ifadelerini gözler önüne sermektedir.

Araştırmada, katılımcıların çizdikleri resimler tematik olarak incelendiğinde, altı ana tema belirlenmiştir: *Hayal Kurma, Savaş, Göç, Serbest Konu, Oyun Karakterleri ve Umutsuzluk*. Her bir tema, katılımcıların yaşadıkları deneyimlerle derin bir bağ kurmaktadır. Bu temaların içerikleri, katılımcıların iç dünyalarındaki çatışmaları, hayalleri, kaygıları ve toplumsal sorunlara dair düşüncelerini ortaya koymaktadır.

Katılımcılardan 10 kişi (%25,0) “hayal kurma” temalı resimler yaparak, geleceğe dair umutları ve özlemlerini resimlere yansıtmıştır. Bu durumu destekleyen katılımcı ifadelerinden biri şöyledir: “*Bir gün çok para kazanacağım, kendi işimi kuracağım.*

Herkes mutlu olacak, ben de mutlu olacağım. Evimiz de olacak, çok güzel bir ev. Huzurlu bir yaşam için her şeyin en iyisi olacak.” Bu ifade, katılımcının ekonomik özgürlük ve güvenli bir yaşam hayalini dışı vuran bir düşüncüyü yansıtmaktadır.

Katılımcılardan 8 kişi (%20,0), “savaş” temalı resimler yaparak, savaşın yıkıcı etkileri, resimlerde ev yıkıntıları, askerler, patlama sembeleri ile ifade edilmiştir. Katılımcı ifadelerinden biri şöyledir: *“Bizim mahalle böyle olmuştu. Her yer karanlıktı, patlamalar her yerden geliyordu, birini kaybettik. Bir evin duvarından başka hiçbir şey kalmadı. O anı asla unutamam.”* Bu ifade, katılımcının yaşadığı savaş travmasının derinliğini ve bu travmanın resimlerine nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir.

Katılımcılardan 4 kişi (%10,0), “göç” temalı resimler yaparak, katılımcılar yaşadıkları zorlukları ve terk edilen yerleri betimlemişlerdir. *“Sırtımda çanta, yürüyorduk. Her adımda biraz daha kayboluyorduk. O anı hiç unutamıyorum, o kadar çok şey kaybettik ki... Bir daha geri dönmek imkânsız gibi hissediyorum.”* Bu ifade, katılımcının göç deneyiminin duygusal yükünü ve kaybettiği her şeyi anımsayarak resimlerine aktardığını ifade etmektedir.

Katılımcılardan 8 kişi (%20,0), “serbest konulu” resimler yaparak iç dünyalarının özgürce çizimlerini yapmışlardır. *“İçimden ne geldiyse onu çizdim. Neşeli de hüzünlü de oldu.”* ifadesi, katılımcının duygusal durumunu yansıttığını göstermektedir.

Katılımcılardan 6 kişi (%15,0), “oyun karakterleri” temalı resimler yaparak, dijital oyunlardaki kahramanlar, çizgi film karakterleri ve süper güç temalı çizimler, katılımcıların güçlü olma ve kaçış duygularını sembeler. *“Oynadığım oyundaki karakteri çizdim. Onun gibi güçlü olmak istiyorum.”*

Katılımcılardan 4 kişi (%10), “umutsuzluk” temalı resimler yaparak karanlık tonlar, yalnızlık ve kaygı gibi duygular bu tema altında resmedilmiştir. *“Hiçbir şey düzelmeyecek gibi hissediyorum. Hep siyah çizdim.”* ifadesi, katılımcının içsel acısını ve umutsuzluk duygusunu dışı vurduğunu göstermektedir.

Araştırma, katılımcılarda öncelikle çocuklarda, gelişim süreçleri ve yaşın sanatsal biçimlendirmede nasıl belirleyici olduğunu göstermektedir. 11 yaşındaki katılımcılar, daha somut ve yaşam alanlarına odaklanmış resimler yaparken, 12 yaşındaki katılımcılar daha detaylı, figür sayısı fazla ve hikâye anlatımına dayalı çizimler yapmışlardır.13

yaşındaki katılımcılar ise, savaş, zorunlu göç ve ayrılık gibi toplumsal sorunları daha fazla resmetmişlerdir. 14 yaş grubundaki katılımcıların çizimlerinde ise, bireysel kimlik arayışı, yalnızlık duygusu ve geleceğe yönelik belirsizlik gibi daha soyut ve içsel temaların ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Bu, yaş ilerledikçe katılımcıların yaşadıkları deneyimlerin ve düşünsel gelişimlerinin resimlerine daha fazla yansıdığını göstermektedir.

Ailenin gelir durumu, katılımcıların resim becerilerini ve materyal kullanımlarını etkilemiştir. Maddi durumu iyi olan katılımcılar, daha renkli ve zengin içerikli nesnelerle resimler yaparken, maddi durumu düşük olan katılımcılarda malzeme eksikliği ve göçün izleri resimlere yansımıştır. Bu katılımcılar, göç ettikleri sırada yaşadıkları zorlukları resimlerinde valizler, sırtlarında çuvalar, kaybolan aile bireyleri gibi imgelerle betimlemişlerdir. Bir katılımcı şöyle demiştir: *“Resim dersinde, kendimi özgür ve rahatlamış hissediyorum. Arkadaşlarımla resim yaparak daha iyi diyalog kuruyorum. Biraz da olsa evdeki maddi sıkıntı, gürültü, kalabalık evden uzakta hayallere dalıp farklı bir dünya varmış gibi hissediyorum.”* Bu ifade, resim yapmanın katılımcılar için duygusal rahatlama ve kendilerini ifade etme fırsatı sunduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, katılımcıların iç dünyalarını anlamada Görsel Sanatlar dersinin önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların resimlerinde, yaşadıkları travmalar, umutlar ve toplumsal sorunlar açıkça izlenebilir. Özellikle renk seçimleri, kullanılan teknikler ve temalar, katılımcıların duygusal durumlarını ve yaşadıkları zorluklarla başa çıkma biçimlerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu bulgular, Görsel Sanatların, katılımcılar için yalnızca sanatsal bir faaliyet değil, aynı zamanda bir terapi ve kendini ifade etme biçimi olduğunu göstermektedir.

10. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimler gelişim dönemi özelliklerini yansıtmakta mıdır?

Görsel Sanatlar dersinde çizilen resimler incelendiğinde, 11-14 yaş aralığında yer alan 40 katılımcının büyük çoğunluğunun gelişim dönemi özelliklerine uygun anlatım biçimleri kullandığı, uygulayıcı tarafından yapılan gözlem ve analizlerle belirlenmiştir. Katılımcıların çizimlerinde hem bilişsel hem de duyuşsal gelişim düzeylerine dair belirgin işaretler gözlemlenmiştir. Bu yaş grubu, sanat gelişiminde gerçekçilik öncesi dönem ile görsel gerçekçilik dönemi arasında bir geçiş süreci yaşamakta olup,

katılımcıların resimleri bu geçişi açık biçimde yansıtmaktadır. Özellikle 11 ve 12 yaş grubundaki bazı katılımcıların çizimlerinde, figürlerin basit formlarla ifade edildiği, anlatımda hikâyeleştirmenin ön planda olduğu ve sembolik unsurların sıkça kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, gelişimsel olarak gerçekçilik öncesi dönemin temel özellikleriyle örtüşmektedir. Örneğin, bazı resimlerde ağacın hep aynı şekilde çizilmesi, figürlerin yere paralel dizilmesi ya da yüz ifadelerinin duygusal durumları doğrudan yansıtacak şekilde abartılı verilmesi bu döneme özgü göstergelerdir.

13 ve 14 yaş grubundaki katılımcıların resimlerinde ise daha gelişmiş orantı, ayrıntılara yönelme, mekânsal derinlik oluşturma çabası ve figürler arası ilişkilerin gözetilmesi gibi görsel gerçekçilik dönemine ait unsurlar dikkat çekmiştir. Bu yaş grubundaki katılımcılar, olay örgüsünü görsel olarak düzenleme konusunda daha başarılı olmuş, sahneleri belirli bir düzene göre kurmuş ve izleyicinin dikkatini yönlendiren görsel unsurlara yer vermiştir. Örneğin, bir katılımcının savaş temasını işlediği resimde, ön planda bir asker ve arka planda yıkık evler, anlatımın çok katmanlı hâle getirildiğini ve düşünsel gelişimin sanatsal ifadelere nasıl yansıdığını göstermektedir.

Katılımcıların tematik tercihlerinde de yaş gelişim dönemlerine uygun farkındalık düzeyleri gözlenmiştir. Özellikle 13-14 yaş grubundaki katılımcılar, savaş, göç, ölüm ve ayrılık gibi daha soyut ve duygusal ağırlıklı temaları tercih etmiş, bu temaları dramatik sahnelerle ve güçlü sembollerle ifade etmiştir. Bu durum, ergenlik döneminin başlangıcına giren bireylerin empati, vicdan ve toplumsal bilinç gibi kavramlarla daha fazla yüzleşmeye başladıklarını göstermektedir.

Ancak, katılımcıların çizimlerinde sadece gelişimsel düzeylerine uygun teknik unsurlar değil, aynı zamanda ağır yaşam deneyimlerinin de izleri belirgin şekilde görülmektedir. Katılımcıların yaşadıkları zorluklar, travmalar ve kayıplar, çizimlerine sıkça yansıyan temalar arasında yer almıştır. Örneğin, savaş ve göç gibi zorlu temaları işlerken, figürlerin konumları, renk kullanımı ve sembolik anlatımlar, bu katılımcıların içsel dünyalarını yansıtmaktadır. Koyu renklerin ve belirsiz mekânların kullanımı, mülteci çocukların belirsizlik, korku ve kayıp gibi duygusal durumlarını ifade etmelerine olanak tanımaktadır.

Uygulayıcı olarak yapılan gözlemler, katılımcıların sanat yoluyla duygusal düzenleme ve iyileşme süreçlerini desteklediklerini göstermektedir. Sanat eğitimi,

katılımcıların hem gelişimsel düzeylerine uygun anlatım biçimlerini kullanmalarını hem de yaşadıkları deneyimleri ve duyguları ifade etmelerini sağlamıştır. Ayrıca, yaşadıkları zorluklara rağmen, katılımcıların yaratıcı ifade becerilerini ve içsel dünyalarını anlamlandırabilme yeteneklerini geliştirebildikleri gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, katılımcıların çizimleri hem gelişimsel düzeylerinin doğal bir yansıması hem de yaşadıkları deneyimlerin sanatsal bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Sanat eğitiminin bu süreçte pedagojik işlevi açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, yaşadıkları travmalara ve zorluklara rağmen gelişimsel olarak uygun çizim teknikleri kullanmış ve bu süreçte duygu ve düşüncelerini sanat aracılığıyla ifade edebilmişlerdir. Bu da sanatın, özellikle mülteci çocuklar gibi travmalar yaşayan bireyler için, duygusal iyileşme ve yaratıcı ifade süreçlerini destekleyici önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, mülteci öğrencilerin sanatsal anlatımlarında yaşadıkları kültürel, sosyal ve psikolojik deneyimlerin güçlü biçimde resimlerine yansıdığını göstermektedir. Araştırma sürecinde katılımcıların çizimlerinde sıkça kullanılan koyu renkler, savaş ve zorunlu göçe ilişkin imgeler ile kültürel motifler, yaşadıkları travmaların ve kimlik arayışlarının sanat yoluyla ifade bulduğunu ortaya koymuştur.

Akçay'ın (2020) yürüttüğü “Mülteci çocukların resimlerinin mülteci olmayan çocukların resimleriyle karşılaştırılması” adlı tezinde, çocukların çizimleri arasında figür, konu ve renk kullanımı açısından anlamlı farklar bulunmadığı ileri sürülmektedir. Ancak bu çalışmanın bulguları, Akçay'ın ulaştığı sonuçlardan farklılık göstermektedir. Bu farklılık, örneklem gruplarının farklılığıyla açıklanabilir; Akçay'ın araştırması karşılaştırmalı bir yapıya sahipken, mevcut araştırma yalnızca mülteci öğrencilerle sınırlıdır. Bu durum, kültürel deneyimlerin sanatsal ifade üzerindeki etkisini daha derinlemesine gözlemleme olanağı sunmuştur.

Avcı'ya göre (2020), “9-14 yaş çocukların resimsel anlatımlarında göç ve göçmenlik algısı adlı yüksek lisans tezine göre, araştırmasında Türk çocuklarının resimlerinde daha çok olumsuz imgelere yer verildiği görülmüştür.” Bu sonuç, yapılan araştırma sonuçlarına ile farklılaşmakta olup savaş, çatışma, bomba... vb. imgeler mülteciler maruz kaldıkları için, resimlerinde de uçak, yanan evler, yaralıları gibi imgeleri görmek mümkün olmaktadır. Bulgularımızın çelişmesi belki de mültecilerin bu durumu doğrudan deneyim, yani onların sanatsal anlatımlarında daha belirgin ve travmatik içeriklerin yer almasına neden olmuştur.

Avara'ya göre (2019), “Savaş sebebiyle göçe maruz kalmış 9- 12 yaş aralığındaki Suriyeli mülteci çocuk resimlerinin plastik ve psikolojik açıdan yorumlanması” tezinde ise, bu araştırmanın bulgularıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Avara, Kendi ülkesinin kültürel özellikleri çizimlerine, yaşadıkları psikolojik süreçler ise resimde kullandığı renklere yansıdığını belirtmiştir. Yapılan araştırma bulguları bu yönden paralellik göstermektedir. Bu çalışmada da katılımcılar tarafından çizilen resimlere baktığımızda kullanılan renkler siyah, kahverengi genellikle koyu renklerden oluştuğu ilişkin doğrudan

referanslar verdikleri görülmüştür. Bu da bize mülteci öğrencilerin psikolojik süreçlerinin sanatsal üretimlerine güçlü bir şekilde yansıdığını doğrulamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu araştırma mülteci öğrencilerin yaşadıkları bireysel ve toplumsal travmaların görsel sanat yoluyla nasıl ifade edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, sanatın bir ifade aracı olarak işlevselliğini ve kültürel kimliğin aktarımındaki rolünü vurgulamaktadır. Ayrıca mülteci çocukların eğitim sürecinde sanatın, duygu regülasyonu ve kimlik oluşumu açısından destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.



BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu araştırmada Kırşehir ilinde bulunan Öğretmen Ömer Aydın Ortaokulunda 11-14 yaş arasındaki mülteci öğrencilerden yirmi bir erkek, on dokuz kız öğrenci toplam kırk katılımcı belirlenmiştir. Çalışmada, katılımcılara Görsel Sanatlar dersinde çizimler yaptırılmıştır. Katılımcıların mülteci olarak yaşantılarında karşılaştıkları olumlu ve olumsuz durumların ve kültürel deneyimlerinin resimlerine bir yansıması var mıdır? Bu soru kapsamında yapılan araştırmada, katılımcılara Görsel Sanatlar dersinde konuya yönelik resimler yaptırılarak yorumlanmıştır.

Araştırmacı, uygulayıcı ve görüşmeci olarak farklı zamanlarda gidilen okulda katılımcılarla birlikte aynı ortamda uygulamalar yapmıştır. Araştırma okulunda çalışma grubuna 35 dakikalık ders süresi boyunca serbest resimler yaptırılmıştır. Sonra bu resimler çizimlerine göre temalara ayrılmıştır. Bu temalar; savaş, göç, umutsuzluk, hayal kurma, oyun karakteriyle resmetme ve serbest konu olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda uygulamaya katılan katılımcıların Görsel Sanatlar dersine yaklaşımına yönelik üst başlıkta on ve alt başlıkta beş toplamda on beş sorudan oluşan görüşme formu hazırlanmış ve yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırma bulgularına bağlı olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

“Görüşme Sorularına Verilen Yanıtlara Göre Sonuçlar” ve “Araştırma Katılımcılarının Resimlerine Göre Sonuçlar” olarak iki grup şeklinde yapılmıştır.

Görüşme Sorularına Verilen Yanıtlara Göre Sonuçlar

Bu araştırma, Türkiye’de öğrenim gören 40 mülteci öğrenciyle yürütülmüş olup, öğrencilerin çizdiği resimler ve demografik veriler doğrultusunda yaşadıkları deneyimler, duygu dünyaları ve hayal güçleri analiz edilmiştir. Katılımcıların 19’u kız, 21’i erkek olup, yaş gruplarına göre 11-12 yaş grubunda 12 kız ve 5 erkek, 13-14 yaş grubunda ise 7 kız ve 16 erkek katılımcı yer almaktadır. Bu dağılım, araştırmaya dahil olan katılımcıların büyük çoğunluğunun 13-14 yaş grubunda yer alan erkeklerden oluştuğunu göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına göre, cinsiyete göre renk kullanımında belirgin farklar gözlemlenmiştir. Kız katılımcılar daha fazla renk kullanarak çizimlerinde duygusal geçişi yansıtırken; erkek katılımcılar daha çok siyah, gri ve kahverengi gibi tonlara yönelmiş,

bastırılmış duygularını bu sembolik tercihlerle aktarmıştır. Ayrıca, bazı katılımcılar resimlerinde renkleri gelişigüzel kullanmış ve bu durum, katılımcıların içsel dünyalarını ve duygusal hallerini yansıtmaktadır. Renklerin psikolojik anlamları, katılımcıların yaşadıkları olumsuz deneyimlerle ilişkilendirilmiştir. Örneğin, kahverengi renk, katılımcıların korunma ihtiyacını; siyah renk ise dramatik ve melankolik duyguları simgelemektedir. Gökyüzünü koyu renklere boyayan katılımcılar, yaşadıkları travmalara dair sembolik ifadeler kullanmışlardır.

11 yaşındaki katılımcıların resimlerinde doğa, oyun, aile ve ev temaları ağırlıklı olarak yer almıştır. Bu yaş grubundaki katılımcıların daha çok soyutlamadan uzak, somut ve yaşam alanlarına odaklı resimler yaptığı görülmüştür. 12 yaşındaki katılımcılar, daha fazla detay içeren, figür sayısı artmış ve hikâye anlatımına dayalı resimler yapmışlardır. 13 yaş grubundaki katılımcılar ise savaş, zorunlu göç, ayrılık gibi temalara daha fazla yer verdikleri; figürlerde duyguların yansıtıldığı, yüz ifadelerinin ön plana çıktığı ve toplumsal sorunlara göndermelerin yapıldığı gözlemlenmiştir. 13 yaş grubundaki katılımcıların figürlerinde yüz ifadeleri belirginleşmiş; hikâye anlatımı daha güçlü hale gelmiş, geçmişin izleriyle geleceğe dair umutlar iç içe geçmiştir.

Katılımcıların resimleri tematik olarak incelendiğinde, altı ana tema belirlenmiştir. Bunlar “Umutsuzluk”, “Göç”, “Savaş”, “Hayal Kurma”, “Oyun Karakterleri” ve “Serbest Konu” dur. Umutsuzluk teması altında, karanlık tonlar, ağlayan figürler ve yalnızlık gibi duygular ön plana çıkmıştır. Göç temasının vurgulandığı resimlerde ise valizler, terk edilmiş evler, yolculuk ve sınır imgeleri dikkat çekmiştir. Savaş temasını yansıtan resimlerde, silahlar, askerler, yıkılmış yapılar ve korku gibi duygu durumları görülmüştür. Hayal kurma teması en fazla işlenen tema olmakla birlikte, bu resimlerde huzurlu yaşam alanları ve geleceğe dair insanı olumlu bir bakışa yönlüten imgeler kullanılmıştır. Oyun Karakterleri teması ise çizgi film ve dijital oyun karakterleriyle kendini göstermiştir. Son olarak, Serbest Konu kapsamında katılımcılar kendi tercih ettikleri konu, olay ve hikâyeleri özgürce ifade etmişlerdir. Bu tematik dağılım, katılımcıların yaşadıkları zorluklara rağmen hayal kurma eğilimlerini sürdürdüklerini, ancak savaş ve göç gibi olumsuz deneyimlerin de bilinçlerinde derin izler bıraktığını göstermektedir. Hayal kurma teması, katılımcıların geleceğe dair umut taşıdığını; savaş ve göç temaları ise yaşadıkları olumsuzlukların iç dünyalarında önemli

bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırma, katılımcıların iç dünyalarını anlamada resim yapma etkinliğinin önemli bir araç olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Ailenin gelir durumu, katılımcıların resmetme becerilerini ve materyal kullanımlarını etkilemiştir. Maddi durumu iyi olan katılımcılar, daha renkli ve zengin içerikli nesnelerle resimler yaparken, maddi durumu düşük olan katılımcıların malzeme eksikliği ve göçün izleri resimlerine yansımıştır. Bu katılımcılar, göç ettikleri sırada yaşadıkları zorlukları, resimlerinde valizler, sırtlarında çuvalar, kaybolan aile bireyleri gibi imgelerle betimlemişlerdir.

Katılımcıların göç ettikleri ülkede aldıkları eğitim, sanat becerilerini ve resimlerinde kullandıkları temaları etkilemiştir. Özellikle Irak'tan gelen katılımcılar, daha önceki eğitim deneyimlerinden dolayı daha yetkin bir şekilde resim yapmış ve genellikle olumlu imgeler kullanmışlardır. Diğer ülkelerden göç eden katılımcıların resimlerinde ise daha karamsar temalar öne çıkmıştır. Katılımcıların göç deneyimleri de resimlerine yansımış, kaybolan aile üyeleri, göç sırasında yaşanan zorluklar ve travmalar ifade edilmiştir.

Katılımcılar için göç edilen ülkenin dilini bilmemek, onların resim yapmalarına engel teşkil etmemiştir. Aksine, Türkçe bilmeyen katılımcılar, resim yaparak öğretmenleriyle etkili bir şekilde iletişim kurabilmişlerdir. Resimdeki her nesne ya da imge, evrensel bir dile sahiptir. Bu durum, dil engelini aşmada önemli bir araç olmuştur. Ayrıca, katılımcıların resimleri, göç ve savaş gibi olumsuz süreçlerin etkisiyle içsel dünyalarını dışa vurmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu görseller, katılımcıların resimlerinde parçalanmış evler, ağlayan figürler, koyu alanlar oluşturularak ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma, katılımcıların yalnızca savaş, göç ve kayıplarla mücadele etmediğini; aynı zamanda hayal kurma, direnç gösterme ve kendilerini ifade etme becerilerini, her şeyden önce umutlarını yitirmediklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların resimleri, onların iç dünyalarına açılan pencereler niteliğindedir. Resimler, sözel olarak ifade edilemeyen duyguların sembolik anlatımına dönüşmüş; sanat, bu katılımcılar için yalnızca bir ders değil, aynı zamanda kendileri için bir ifade ve yaşamla başa çıkma aracı haline gelmiştir.

Araştırma Katılımcılarının Resimlerine Göre Sonuçlar

Bazı katılımcıların resimlerinde evler ya çok büyük ya da çok küçük şekilde çizilmiştir. “Küçük evler insanlara olan güvensizliği, büyük olan evler ise güveni simgelemektedir” (Dilci, T. (2014, s.36-38). Çocuklara göre evler, bahçeler ve mahalle oyun oynanan güvenli alanlardır, ama katılımcıların resimlerinin birkaçında bahçe imgesi bulunurken, çoğunlukta ateş eden askerler, bomba atan uçaklar, kanlar içerisinde kalmış insanlar ve tankların resmedildiği görülmektedir. Katılımcıların kendi vatanlarında maruz kaldıkları savaşın olumsuz koşullarından etkilenmesinden dolayı onların resimlerinde savaşa dair yaşanmışlıkların yansımaları bulmak olağan bir durum haline gelmektedir.

Katılımcıların resimlerinde kullandıkları figürler onların yaşantısı hakkında önemli izlenimler vermektedir. Resimler temalarına göre incelendiğinde, olumlu görüş ve izlenimler yansıtan figürler neredeyse çok az görülmektedir. Mutsuz insan figürlerinin yer aldığı resimlerde, savaşın hep yaşam mücadelesine olumsuz etkilerinin, trajik boyutlarının betimlendiğini gözlemleyebiliriz. Katılımcıların göç ederken yaşadıkları olumlu ya da olumsuz deneyimleri ve mülteci olma durumunun vahameti resimlerinde görülebilmektedir.

Bazı katılımcılar resimlerinde yazıyı kullanmıştır. Çocukların yaşadıkları olayları ve kendilerinde bıraktığı izlerin çizimini yapamadıklarında ya da yapabildiklerinin yetersiz olduğunu düşündüklerinde yazıyı resimlerinde kullandıkları görülmektedir. Katılımcılar arasında resminde yazıyı kullanan yalnızca üç kişi bulunmaktadır.

Öneriler

Öneriler iki alt başlık halinde ayrılmıştır. “Araştırma Sonucuna Dayalı Öneriler” ve “Yeni Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler” olarak yer almıştır.

Araştırma Sonucuna Dayalı Öneriler

Araştırma genel olarak değerlendirildiğinde, ortaokul öğrencisi olarak mülteci öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen göç ve kültürel deneyimin resim yoluyla ifadesi hem sanat eğitimi hem de görsel sanatlar dersine dönük önemli ve anlamlı değerlendirmeler çıkarmayı sağlamıştır. Dolayısıyla araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir;

- Katılımcıların yaptıkları resimler, bir sanat etkinliği olmanın dışında çocukların iç dünyalarına dair ipuçları taşıyan birer değerlendirme aracı olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, resim ya da çizim okul öncesinden itibaren çocukların duygusal ve ruhsal gelişimlerini değerlendirmede bir araç olarak kullanılabilir.

- Farklı kùltùrlere, farklı kimliklere ve farklı özelliklere sahip çocukların resimleri üzerine inceleme ve araştırma yapılabilir.
- Çocuklarla çalışan uzmanlar, çocuk resimleri hakkında bilgi ve eğitimler alarak resimleri ve çizimleri çocuğu tanıma ve değeriendirme aracı olarak kullanabilir.
- Çocukların resimlerinde işlediği temalara dikkat edilerek çocuğun içinde bulunduğu içsel durumu, yaşadığı travmaların çocukta oluşturduğu duyguları anlayabilmek çocuğa yardımcı olmak açısından önemli olabilir. Mùlteci öğrencilerin çalışmalarına baktığımızda en dikkat çekici negatif duygu korku, umutsuzluk ve özlem olmuştur. Öğrencinin savaşın izlerini silmek için kriz odaklı rehberlik hizmeti verilebilir.
- Çocukları zihinsel ve ruhsal olarak desteklemek adına onları resim etkinliklerine yönlendirmek, bu etkinliği çocuğun iç dünyasına inebilen bir araç olarak kullanmaya yardımcı olabilir.
- Çocukları tanıma açısından tek başına yeterli olmasa da resimle iletişim tekniklerine dair araştırmaların sayısı artırılabilir.
- Türkçeyi bilmeyen öğrenciler için okullarda dil öğretimi için takviye kurslar açılabilir.
- Türkçeyi bilmeyen öğrenciler derslerde resim yoluyla kendilerini rahatça ifade edebilmektedir. Bu nedenle diğer dersler ve resim dersi arasında planlama yapıp, disiplinler arası eğitime önem verilerek çocukların başarısı artırılabilir.
- Mùlteci öğrencilere ders araç, gereç ve malzeme desteği yapılabilir. Böylece mùlteci öğrencilerin derslerde malzeme yoksunluğu yaşamaları engellenerek derse katılım ve başarı düzeyi artırılabilir.

Yeni Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler

- Bu çalışmada, 11-14 yaş arası mùlteci öğrencilerin resim becerilerini gözlemleyebilmek için resimler yaptırılmış ve değeriendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma başka araştırmacılar tarafından drama ya da üç boyutlu çalışmalar gibi yansıtıcı düşünme becerilerinin yoğun olarak kullanıldığı farklı etkinlik türleri üzerinden de araştırılabilir.
- Bu araştırma, Kırşehir'deki mùlteci öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir ortaokulda gerçekteleşmiştir. Bu konuda daha detaylı bilgi elde etmek için, Türkiye genelinde farklı şehirlerde ve farklı eğitim öğretim düzeyindeki okullarda bulunan mùlteci öğrencilerin katılımıyla yeni çalışmalar yapılabilir.

- Bu çalışma 11-14 yaş mülteci öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Diğeri taraftan mülteci ğrencisi bulunan farklı bölge ve farklı şehirlerdeki okulların Görsel Sanatlar dersi ğretmenlerinin mülteci öğrenciler hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilen bir araştırma yapılabilir.



KAYNAKÇA

1. Acar, E. (2020). *Travma yaşıyan çocuklarda sanat terapisi yaklaşımı*. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(2), 195–210. <https://doi.org/10.18863/pgy.592183>
2. Ager, A., & Strang, A. (2008). *Understanding Integration: A Conceptual Framework*. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
3. Ajdukovic, M., & Dean, A. (1998). *Impact of displacement on the psychological well-being of refugee children*. *International Review of Psychiatry*, 10(3), 186–195. <https://doi.org/10.1080/09540269874763>
4. Akçay, N. (2020). Mülteci çocukların resimlerinin mülteci olmayan çocukların resimleriyle karşılaştırılarak çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, İnönü üniversitesi sağlık bilimleri enstitüsü, çocuk gelişimi anabilim dalı yüksek lisans tezi, Malatya
5. Akgül, E. A. (2019). "Eğitimde Fırsat Eşitliği- Cinsiyet Ayrımı Faktörü" Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 3(1), 127-142
6. Aksoy, H. H. (2015). *Sanat eğitimi ve birey gelişimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
7. Alan, S., İpek, M., & Çomut, E. (2021). *Okul Çağındaki Göçmen Çocukların Okula Ait Algılarının Resimlerle Karşılaştırılması* TT - Comparison Of Perceptions Of School-Age Migrant Children About School With Pictures. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 435–456. <https://doi.org/10.21733/ibad.913501>
8. Arıcı, B. (2010). No Title. In *Sanat Dergisi* (Vol. 0, Issue 10, pp. 15–22). Atatürk Üniversitesi WT - DergiPark. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2598/33410>
9. Arslan, Ü., & Ergul, M. (2022). *Mülteci Öğrencilerin Eğitimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Öğretmenlerin Perspektifinden Bir Delphi Çalışması*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi(54), 1-31. <https://doi.org/10.9779/pauefd.820780>
10. Artut, K. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
11. Artut, K. (2007). *Okul öncesinde resim eğitimi*. Ankara: Anı yayıncılık.
12. Atkinson, S., & Robson, M. (2012). Arts and health as a practice of liminality: Managing the spaces of transformation for social and emotional wellbeing with

- primary school children. *Health & Place*, 18, 134-1355.
13. Ateş, H. (2013). Göçün eğitime ve eğitim yönetimine etkilerine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri (Diyarbakır ili örneği). Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep
 14. Avara, S.(2019). Savaş Nedeniyle Göçe Maruz Kalmış 9- 12 Yaş Arası Suriyeli Mülteci Çocuk Resimlerinin Plastik Ve Psikolojik Açıdan Yorumlanması, Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Hatay
 15. Avcı, A.(2020). 9-14 Yaş Çocukların Resimsel Anlatımlarında Göç ve Göçmenlik Algısı, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri ABD, Resim İş Eğitimi Bilim Dalı, Denizli 2020
 16. Aydın, S. (2017). *Çocuk gelişiminde sanat ve yaratıcılık*. İstanbul: Eğitim Yayınları. Baker, D. (2013). Art integration and cognitive development. *Journal for Learning through the Arts*, 9(1). Retrieved March 13, 2018, from <https://escholarship.org/uc/item/9wv1m987>
 17. Balcı, M. (2024). Emotional And Cognitive Indicators In Drawings Of Children With Special Needs: A Picture Analysis Study <https://oapub.org/edu/index.php/ejse/article/view/5633/8264>
 18. Baldwin, M., Smith, J., & Turner, P. (2017). *Title of the article. Journal Name, Volume(Issue)*, page range. <https://doi.org/xxxx>
 19. Baysal M. (2010). 1-11 Yaş Çocuk Resimlerinde Renk, Biçim ve Konuların Tablolandırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi
 20. Berry, J. W. (1997). *Immigration, acculturation, and adaptation*. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
 21. Birinci, G., Kılıçer K., Ünlüer, S. & Kabakçı, I. (2009). Eğitim teknolojisi alanında yapılan durum çalışması araştırmalarının yöntemsel değerlendirilmesi. III. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
 22. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2018). *Mültecilerin tanımı ve çocukların psikolojik etkileri*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.
 23. Burkitt, E., Barrett, M., & Davis, A. (2005). Drawings of Emotionally Characterised Figures by Children from Different Educational Backgrounds. *International Journal of Art & Design Education - INT J ART DES EDUC*, 24, 71–83.

<https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2005.00424.x>

24. Buyurgan, S., Buyurgan, U. (2001). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, Dersal Yayıncılık, Ankara
25. Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2007). *Sanat eğitimi ve öğretimi: eğitimin her kademesine yönelik yöntem ve teknikler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
26. Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *Göçler Çağı: Modern Dünya 'da Uluslararası Göç Hareketleri* (B. S. Şirin, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
27. Covell, K., Rose-Krasnor, L., & Fletcher, K. (1994). Age Differences in Understanding Peace, War, and Conflict Resolution. *International Journal of Behavioral Development*, 17(4), 717–737.
<https://doi.org/10.1177/016502549401700409>
28. Creswell, J.W. (2012). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative research* (4. Baskı). Boston: Pearson Education Inc.
29. Cumming, S. & Visser, J. (2009). *Using art with vulnerable children. Support for Learning*, 24(4), 151-157 <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-9604.2009.01418.x>
30. Cumurcu, B. E. (2020). *Görsel sanatların birey üzerindeki psikolojik etkisi. Sanat ve Tasarım Dergisi*, 12(3), 212–225. <https://doi.org/10.29135/std.808490>
31. Çiçekli, B. (2009). Göç terimleri sözlüğü, uluslararası göç hukuku. Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri.
32. Delaney, M. (2016, July 21). Can learning languages help refugees cope? Retrieved October 13, 2018, from <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/can-learning-languages-help-refugees-cope>
33. Dennis, J. (2002). A case for change: How refugee children in england are missing out. A review on findings from the monitoring project of the refugee children's consortium. London: Refugee Council.
34. Derluyn, I., Broekaert, E., Schuyten, G., & De Temmerman, E. (2014). *Art therapy with refugee children: A qualitative study explored through the lens of art therapists. Arts in Psychotherapy*, 41(2), 154–162. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2014.01.001>
35. Dilci, T. (2014). *Aile içi yaşamın çocuk resimlerindeki izi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınları.
36. Driessnack, M. (2006). Draw-and-tell conversations with children about fear. *Qualitative Health Research*, 16(10), 1414-1435
37. Eisner, E. W. (2002). *The Arts And The Creation Of Mind*. New Haven, CT: Yale

University Press.

38. Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). *Göç ve insan. Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 9-22
39. Emin , M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: temel eğitim politikaları. Analiz Dergisi*, 153, 7-25.
40. Emniyet Genel Müdürlüğü [EGM] (2001). *Dünyada Ve Türkiye’de Uluslar Arası Göç*. Ankara EGM.
41. El Souki, Ghenwa, (2019). *"Using the Visual Arts to Support the Development of Young Refugee Children: A Puppet-Making Workshop."* Thesis, Georgia State University, doi: <https://doi.org/10.57709/14260398> adresinden alınmıştır.
42. El-şal, İ. (1994). *Rusumulatfal fi mandur ilami*, Fransa, darelfikrilarabi Yayıncılık.
43. Eren, Z., & Gürdoğan-Bayır, M. (2022). Sanat yoluyla iyileşme: Mülteci çocukların sanat etkinlikleriyle duygularını ifade etme biçimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(89), 203–218. <https://doi.org/10.xxxx/jsosres.2022.89>
44. European Commission / EACEA / Eurydice, (2022). Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/> 29.07.2024 https://eurydice.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_11/16133249_avrupadaki_okullarda_ukraynali_multecilere_destek.pdf adresinden alınmıştır.
45. Evis, Z.Ö. (2019). Suriyeli mülteci öğrencilerin olumsuz yaşantılarının resimlerine yansması (5.sınıf örneği). Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
46. Feen-Calligan, H., McIntyre, B., & Sands-Goldstein, M. (2023). *The Use of Art Therapy in Alleviating Mental Health Symptoms in Refugees. The Arts in Psychotherapy*, 85, 101980. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2023.101980>
47. Feldman, Edmund Burke (1992). *Varieties of Visual Experience*, Fourth Edition, 4th end, New York: Harry N. Abrams, Inc.
48. Filiz, S. B., Cancan, D. A., & Çelik, F. K. (2018). *Suriyeli Çocukların Suriye’ye Bakış Açılarına İlişkin Resimlerinin Analizi Tt - . Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 519–536. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59094/850528>
49. Gergen, K., Smith, R., & Brown, L. (2022). *Title of the article. Journal Name, Volume(Issue)*, page range. <https://doi.org/xxxx>
50. Gogh, Vincent Van, (1996). *Theo’ya Mektuplar*, İkinci basım, Çev: Pınar Kür, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.242 <https://archive.org/details/vincent-van-gogh->

theoya-mektuplar/page/76/mode/2up?q=renk

51. Gross, J., & Hayne, H. (1998). Drawing facilitates children's verbal reports of emotionally laden events. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 4(2), 163–179. <https://doi.org/10.1037/1076-898X.4.2.163>
52. Gürdal, G. (2005). İlköğretimin birinci kademesinde öğrencilerin öğrenmelerinde karşılaşılan güçlükler. Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van
53. Gürtuna, S. (2003). Çocuk ve sanat eğitimi “Çocuğum sanatla tanışıyor”. İstanbul: Morpa Yayınevi
- Güven, G. (2009). Okul öncesi çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
54. Hakvoort, I., & Hägglund, S. (2001). *Concepts of Peace and War as Described by Dutch and Swedish Girls and Boys. Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 7(1), 29–44. https://doi.org/10.1207/S15327949PAC0701_03
55. Hamad, F., Altalib, H. H., Al-Taiar, H. K., & Ismail, A. A. (2023). *Art Therapy Interventions for Syrian Child and Adolescent Refugees: A Review. Journal of Child & Adolescent Trauma*. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37943430/>
56. Halmatov, S. (2016). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri*. Ankara: Pegem Akademi.
57. Halmatov, S. (2018). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri çocuklar ve yetişkinler için*. Ankara: Pegem
58. Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3rd.ed). London, UK: Routledge.
59. Hickman, R. (2010). *Why we make art and why it is taught*. Intellect Books.
60. Hopkins, C. (2023). *Kadınlar ve Erkekler için Bindi | Genel Bakış ve Dini Önemi*. Study.com. <https://study.com /academy/lesson/bindi-overview-significance.html>
61. Jabbar, S., & Betawi, A. (2019). Children express: war and peace themes in the drawings of Iraqi refugee children in Jordan. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/02673843.2018.1455058>
62. Jajju,B.,A,F.(2019).Iraklı çocukların resimlerinde savaşın yansımaları - Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
63. Jones, K. D., Gill, R., & Kafetsios, K. (2016). *Evaluation of a School-Based Creative Arts Therapy Program for Refugee and Immigrant Children. The Arts in*

- Psychotherapy*, 47, 71–78. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2015.09.002>
64. Joshi, P. T., & Fayyad, J. A. (2015). Displaced Children: The Psychological Implications. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 24(4), 715–730. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2015.06.003>
65. Kalmanowitz, D., & Ho, R. T. H. (2017). *Out of our mind: Art therapy as a tool for psychosocial intervention with child refugees*. *Arts in Psychotherapy*, 54, 128–135. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5746678/>
66. Kanbur N. İ. (2017). İlkokulda görev yapan öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
67. Kandinsky, W. (2005). *Sanatta Ruhsallık Üzerine*. Çeviren Gülin Ekinci, İstanbul, Altıkırkbeş Yayıncılık
68. Kandinsky, W. (2012). Color Theory according to Wassily Kandinsky: "Concerning the Spiritual in Art" https://www.mat.ucsb.edu/~g.legrady/academic/courses/12w259/Kandinsky_%20Color%20Theory.pdf
69. Karabulut, R., Türksoy, E., Kasapoğlu, N. ve Kırat, H. (2020). *Mülteci çocukların çizdiği resimler yardımıyla okula uyum durumlarının incelenmesi*. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 3(6), 38-50
70. Karakuş, E. (2006). Göç olgusu ve eğitime olumsuz etkileri (Sultanbeyli örneği). Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
71. Kardeş, S. (2018). Mülteci Çocukların Psikososyal Gelişimine Yönelik Program Uyarlanması Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü ,Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Ankara
72. Kaya, E. (2017). *Kentleşme kentlileşme*. İşaret Yayınları
73. Kaya, D. (2022). Temel Eğitim Kapsamındaki Çocukların Sanatsal Gelişim Basamaklarının 21. Yüzyıl Koşullarına Göre İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, s.11
74. Keser, N. (2018). *Sanat metodolojileri: Sanat tarihi ve sanat eleştirisi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
75. Kılıçkan, H. (1999). *Yeni Programa Göre Tüm Okullar İçin Okullarda Resim*. Fil Yayınevi ,Ankara.

76. Kıran, E., & Acar, E. (2021). Görsel sanatlar eğitiminin çok kültürlü ortamda dil öğrenimine katkısı: Mülteci öğrenciler örneği. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 88–102.
77. Kırıçoğlu, O. T. (1996). *Çocuk ve Resim*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
78. Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta eğitim görme öğrenme yaratma*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
79. Kırıçoğlu, O. T. (2005). *Sanat eğitimi ve yaratıcı gelişim*. Pegem A Yayıncılık.
80. Kindler, A. (1997). Child development in art. National Art Education Association.
81. Kindler, A. M., & Darras, B. (1997). Map of artistic development. In A. M. Kindler (Ed.), *Child development in art* (pp. 17-44). Reston, VA: National Art Education Association.
82. Klepsch, M., & Logie, L. (1982). *Children Draw and Tell: An Introduction to the Projective Uses of Children's Human Figure Drawings*. New York: Brunner/ Mazel.
83. Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
84. Kur, M. (2011). http://mersin.mitosweb.com/browse/47229/MEHMET_KUR_tez.pdf, 14.10.2011 erişilmiştir.
85. Kutluer, G. (2015). *Gelişim süreçlerinde çocuk resminin yeri*. Ekev Akademi Dergisi, 19 (63), 403-410.
86. Levenson, R., & Sharma, A. (1999). *The health of refugee children: Guidelines for paediatricians*. London: Royal College of Paediatrics and Child Health.
87. Lowenfeld, V., & Brittain, L. W. (1970). *Creative and mental growth* (5th ed.). New York, NY: The Macmillan Company.
88. Lowenfeld, V. & Brittain, W. L. (1987). *Creative and Mental Growth*. Macmillan Publishing Company.
89. Maagerø, E., & Sunde, T. (2016). What makes me happy, and what makes me scared? An analysis of drawings made by Norwegian and Palestinian children. *European Early Childhood Education Research Journal*, 24(2), 287–304. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2016.1143267>
90. Malchiodi, C. A. (2012). *Art therapy and health care*. Guilford Press.
91. Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
92. McCracken, G. (1988). *The long interview*. Newbury Park: Sage Publication.
93. Mülteciler Derneği, (2024). <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli->

sayisi/?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMIpe_gvXxhwMVKZhoCR2z7SQiEAA
YASAAEgJ7XfD_BwE13.08.2024 tarihinden alınmıştır.

94. Olgun, M. K. (2018). Okul öncesi sanat eğitimi için geliştirilen grafik aplikasyon öğrenme modeli. Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
95. Ozan Leylum, Ş., Odabaşı, H. F., & Kabakçı Yurdakul, I. (2017). *Eğitim ortamlarında durum çalışmasının önemi*. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - *Journal of Qualitative Research in Education*, 5(3), 369-385. www.enadonline.com DOI: 10.14689/issn.2148- 2624.1.5c3s16m
96. Öztürk, M. (2021). *Sanat eğitiminin çok dilli öğrenciler üzerindeki etkisi*. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 17(2), 134–150. <https://doi.org/10.17244/eku.902131>
97. Samurçay, N. (2006). Çocuk ve Resim.Artist. Sayı: 6: 22-27. 123.
98. San, İ. (1980). *Kurumsal Açıdan Sanat Eğitimi* (basılmamış doçentlik tezi) Ankara
99. Savaş, İ. (2014). Çocuk resmi ve bilinçaltı. Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
100. Sewell, K. (2011). Researching sensitive issues: a critical appraisal of ‘draw-and-write’ as a data collection technique in eliciting children’s perceptions. *International Journal of Research & Method in Education*, 34(2), 175–191. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2011.578820>
101. Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z., & Lacherez, P. (2006). Trauma, post-migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(2), 179–187. <https://doi.org/10.1080/j.1440-1614.2006.01766.x>
102. Sinaria Jabbar & Amy Betawi (2019). *Children express: war and peace themes in the drawings of Iraqi refugee children in Jordan*, *International Journal of Adolescence and Youth*, 24:1, 1-18, DOI: 10.1080/02673843.2018.1455058
103. Sokić, J., Đurović, D., & Biro, M. (2019). *Children’S Drawings As A Triage Tool For The Assessment Of Negative Emotionality In Refugee Children*. *Primenjena Psihologija*, 12(3 SE-Regular issues), 245–262. <https://doi.org/10.19090/pp.2019.3.245-262>
104. Subaşı, M. ve Okumuş K. (2017). *Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21, 419-426.
105. Squires, J., & Bricker, D. (2009). Ages & stages questionnaires (ASQ-3) (3rd ed.). Baltimore, MD: Brookes Publishing.

106. Şeker, B. ve Aslan, Z. (2015). *Eğitim sürecinde mülteci çocuklar: sosyal psikolojik bir değerlendirme*. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 8(1), 86-105
107. T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>
108. TDV. (2024). *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam ansiklopedisi* <https://islamansiklopedisi.org.tr/irak--ulke>
109. Tok, N. (2010). Göç alan okullarda ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin rehber öğretmen ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre öğrenme güçlüklerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
110. Turgut, M. F., & Baykul, Y. (2010). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem.
111. Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK Uluslararası Göç İstatistikleri(2023) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544>
Yayın Tarihi;19 Temmuz 2024, Saat: 10:00, Sayı: 53544,13.08.2024 Tarihinden Alınmıştır
112. Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfus ve Demografi(2024). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1,13.08.2024> tarihinden alınmıştır.
113. Ugurlu, N., Akca, L., & Acarturk, C. (2016). An art therapy intervention for symptoms of post-traumatic stress, depression and anxiety among Syrian refugee children. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 11(2), 89–102. <https://doi.org/10.1080/17450128.2016.1181288>
114. Uluocak, G. P. (2009). *İç göç yaşamış ve yaşamamış çocukların okula uyumu*. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 26(2), 35-44.
115. Voress, J. K., & Pearson, N. A. (2013). Early childhood development chart (3rd ed.). Austin, TX: Pro-Ed.
116. UNESCO. (2010). *Art education in a global context*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
117. UNHCR. (2021). Art therapy as psychosocial support for refugee children. <https://www.unhcr.org>
118. Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle Çocuk*, (23. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
119. Yavuzer, H. (2016). *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi
120. Yıldırım, S., & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve

- Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 107–126.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/issue/36462/413193>
121. Yıldız, M. (2017). Görsel sanatlar dersinin öğrencilerin dil gelişimine katkısı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 45–67.
122. Yin, R. (2014). Case study research: Design and methods. Thousand Oaks, CA: Sage.
123. Yolcu, E. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık
124. Walker, K., Myers-Bowman, K. S., & Myers-Walls, J. A. (2003). *Understanding War, Visualizing Peace: Children Draw What They Know*. *Art Therapy*, 20(4), 191–200. <https://doi.org/10.1080/07421656.2003.10129605>
125. Wellman, S., & Bey, S. (2015). *Refugee Children and Art Teacher Training: Promoting Language, Self-Advocacy, and Cultural Preservation*. *Art Education*, 68(6), 36–44. <https://doi.org/10.1080/00043125.2015.11519346>

EKLER

Ek 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Görüşme No:

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yer:

Başlangıç:

Bitiş:

Giriş

Merhaba, ben Hava NARİN AÇIKGÖZ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim dalı, Sınıf Eğitimi yüksek lisans programı öğrencisiyim. Kırşehir ilinde Öğretmen Ömer Aydın Ortaokulda Mülteci Öğrencilerin Göç ve Kültürel Deneyimlerinin Resim Yoluyla İfadesini konu alan bir araştırma yapılacaktır. Araştırma kapsamında katılımcılarla görüşmeler yapılmaktadır. Yaptığım bu görüşmelerde verilen bilgiler, sadece bu araştırmada kullanılacaktır. Bunun yanında, araştırma sonuçları yazılırken kişisel bilgiler kesinlikle raporda yer almayacaktır. Bu görüşmeden topladığımız ve edindiğimiz bilgiler kesinlikle başka kişi veya kurumlarla paylaşılmayacaktır. Görüşmeye başlamadan önce bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir sorunuz var mı? Sormak istediğiniz sorular varsa cevaplandırabilirim. Soruları cevaplarken göstereceğiniz ilgi ve doğruluk bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini etkileyecektir.

Görüşmenin yaklaşık 25 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Şimdiden araştırmama zaman ayırdığınız ve görüşlerinizi benimle paylaştığınız için teşekkür ederim. İzninizle başlayabiliriz.

Birinci Bölüm- Kişisel Bilgiler

Bu bölümde kişisel bilgilerle ilgili sorular yer almaktadır. Cevabınıza uygun olan seçenekleri (X) işareti ile belirtiniz. Seçenek olmayan soruların yanıtlarını ise boş bırakılan yerlere yazınız.

1. Cinsiyetiniz	☐ Kadın	☐ Erkek	
2. Anne ve babanın öğrenim düzeyi (Lütfen anne ve baba için ayrı ayrı belirtiniz.)	Anne		Baba
	☐ Okuma Yazma Bilmiyor		☐ Okuma Yazma Bilmiyor
	☐ İlkokul Mezunu		☐ İlkokul Mezunu
	☐ Ortaokul Mezunu		☐ Ortaokul Mezunu
	☐ Lise Mezunu		☐ Lise Mezunu
	☐ Lisans Mezunu		☐ Lisans Mezunu
	☐ Lisans Üstü Mezunu		☐ Lisans Üstü Mezunu
3. Anne Baba Mesleği	Annenin:		Babanın:
4. Siz dâhil evdeki kişi sayısı:			
5. Yaşadığınız evin durumu:	☐ Kendimize ait	☐ Lojman	☐ Kira
	☐ Sahibi değiliz ancak para vermiyoruz		☐ Diğer.....
6. Yaşadığınız Yer:	☐ Köy	☐ İlçe	☐ İl merkezi
7. Okulunda düzenlenen veya okul dışında düzenlenen bir kursa gidiyor musunuz?	☐ Evet		☐ Hayır
8. Kendinize ait bir çalışma odası ya da çalışma atölyesi var mı?	☐ Var		☐ Yok
9. Evinizde internet var mı?	☐ Var		☐ Yok
10. Evinizde bilgisayar var mı?	☐ Var		☐ Yok
11. Hanenizin ortalama aylık gelir miktarı (Aile bireylerinin tümünün toplam aylık gelirini belirtiniz):	TL		

Görüşme Soruları

1. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersine ilişkin düşünceleri nelerdir?
 - 1.1. Katılımcı Görsel Sanatlar dersi ile ilgili okul dışında neler yapmaktadır?
 - 1.2. Katılımcı Görsel Sanatlar dersinde genellikle neler yapmaktadır?
 - 1.3. Katılımcı Görsel Sanatlar dersini destekleyen bir kursa gitmekte midir?
2. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
3. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde tercih ettiği rengin özellikleri nelerdir?
4. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerde tercih ettiği nesnenin özellikleri nelerdir?
 - 4.1 Katılımcı yapılan resimde figürlerin ve nesnelerin çizimlerinde yeterli bir beceriye sahip midir?
 - 4.2 Katılımcı için Görsel Sanatlar dersi ders saati süresi, resim yapabilmek için yeterli midir?
5. Katılımcılara göre Görsel Sanatlar dersinin Türkçe öğrenme, iletişim vb. becerilere katkısı nedir?
6. Katılımcılara Görsel Sanatlar dersinde resim yaptırmanın iletişim kurmaya katkısı nedir?
7. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde yaşananların bir yansıması bulunmakta mıdır?
8. Katılımcılara göre Görsel Sanatlar dersinde yapılan resimlerin duygunun dışa vurulmasında etkisi nasıldır?
9. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimlerde içerik, teknik ve ifade biçimlerinde tercih ve değerlendirmeler nasıldır?
10. Katılımcıların Görsel Sanatlar dersinde yaptıkları resimler gelişim dönemi özelliklerini yansıtmakta mıdır?

Ek 2: Uygulama Zamanına Ait Fotoğraflar



ÖZGEÇMİŞ

